

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2012

27. ÅRGANG

Modum Historielag

Bli medlem og støtt vårt lokalhistoriske arbeide!
Betal kontingent til bankgiro 2270.03.02087
og få årsprogram tilsendt.

Besøk heimesidene våre www.modum.historielag.org
hvor du finner mye informasjon og historisk stoff.

Bestill eldre nummer av **Gamle Modum!**

Pris kr. 25 pr nummer, kr. 500 for alle årganger
fra 1986 til 2011, i alt 26 stk., kr. 19 pr stk.

En rimelig gave til enhver anledning!

Bestilles hos sekretæren.

Tematisk innholdsfortegnelse finner du på heimesida.

Kontaktadresse e-post:

post@modum.historielag.org eller skylli@online.no

Historielagets styre i 2012:

Leder og sekretær: Wermund Skyllingstad,

Gamle Kirkeveg, 3370 Vikersund, e-post: skylli@online.no

Nestleder: Per A. Knudsen, Sinkvegen, 3340 Åmot

Kasserer: Christoffer Bye, Hasselbakken 24, 3300 Hokksund

e-post: chrbye@online.no

Björg Randi Hovde, Snarum

Erling Løken, Vikersund

Ingvor Sønju, Åmot

Gunnar Hellerud, Vikersund

Arne Saastad, Snarum

Jorunn Stubberud, Vikersund

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 2012

27. ÅRGANG

I redaksjonen:

Jon Mamen
Erling Diesen
Aase Hanna Fure
Asbjørn Lind
Astrid Thon

Gamle Modums adresse:

Jon Mamen
Fjerdingsstadveien 161, 3330 Skotselv
E-post: jon@mamen.no
Tlf. 32 75 30 65

Innholdsfortegnelse:

ASTRID THON: Liv og død på Titanic	3	ARNT BERGET: Gården Lofthus. Rik på historie og godt bevart bygdekunst	35
ARNT BERGET: Per Springer slo til under et voldsomt tordenvær i 1904	8	ASBJØRN LIND: Buskerud landbruksskole under krigen	39
OLAV SØRENSEN: Da potittpellera streika	9	ERLING DIESEN: Pinnestolproduksjon på Modum	44
KNUT HARTZ: Kongshaug (Kongshøi)	10	INGAR HELLERUD: De «russiske» krigsfangene på Modum	47
UNNI VENKE HOLM: Skolen på Blaafarveværket.....	14	ARNT BERGET: Petter Moen. Motstandsmann med røtter på Snarum	50
JON MAMEN: Marcus Thrane og Modum	19	INGAR HELLERUD: Sysle mølle	52
JON MAMEN: Irgens-familien på Nymoen	21	KNUT HARTZ: Ætten von Koss	55
ASBJØRN LIND: Finnemarkløpet 1933–38	25	OLAV SØRENSEN: Nikolai Pavlov, «soldat prima».....	59
ARNT BERGET: Kristian Kongsrud – «Milslukeren fra Vikersund»	30	ARNT BERGET: Fiskeskrøner fra Holleia og Alaska	61
AASE HANNA FURE: Grendehuset Fjordvåg 100 år	33	ASBJØRN LIND: Bjarne Bryntesen	62

Forsidebilde: Takmaleri fra Lofthus. Jesu oppstandelse.
Layout og trykk: Caspersens Trykkeri AS, Vikersund, 2012.

Astrid Thon:

Liv og død på Titanic

Et spørsmål om klasse og kjønn

Titanic synker, og 1500 mennesker omkommer, blant dem en 20 åring fra Vikersund. Bildet er fra en av mange spillefilmer om katastrofen: «Titanic», tysk nazipropaganda fra 1943 hvor helten er tysk og skurkene britiske kapitalister. På rollelisten finner vi bl.a. norske Kirsten Heiberg.

(Foto: The Granger Collection/NTB Scanpix)

Thor Andersen Olsvigen fra Vikersund hadde gjort drømmen om Amerika til virkelighet. 10. april 1912 så han Southhampton forsvinne i horisonten. Han var på vei. Han var 20 år og hadde fire dager igjen å leve.

Thor var ombord på Titanic. Vi må anta at han sto på brønndekket forut, dekksplassen for passasjerer på 3. klasse. Det var både hans og skipets første store reise. Det skulle bli den siste for dem begge.

Reisefølget

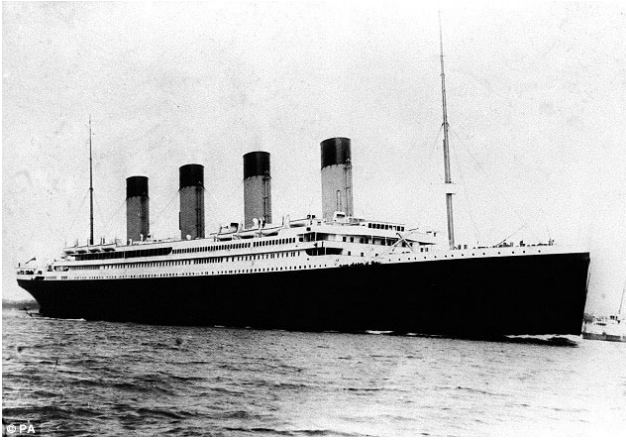
For ham var Titanic det skipet var bygd som – et emigrantskip, skapt for å tjene inn penger på datidens strøm av utvandrere fra Europa til USA og Canada. Det var 703 av dem på 3. klasse, også kalt emigrantklassen, nede i skipskroppen, delvis avlåst, så de ikke skulle blande seg med passasjerene på 1. og 2. klasse.

På 1. klasse danset og dinerte det angloamerikanske sosietetslivets «hvem er hvem»: Mr. og Mrs. John Jacob Astor, som var de rikeste ombord; grevinnen av Rothes, lady C. Duff-Gordon; Benjamin

Guggenheim med elskerinne; Isidor Straus, grunnlegger av stormagasinet Macy's i New York; den fargerike Margareth Brown, millionærfrue fra Colorado på vei hjem fra Egypt, etter katastrofen fikk hun tilnavnet «the unsinkable Molly»; skipsbyggeren Thomas Andrews og styreformannen i White Star Line, J. Bruce Ismay. George W. Vanderbilt var blant de få som hadde avbestilt i siste øyeblikk.

Orkestret spilte i salongen, som var en kopi av interiøret fra slottet i Versailles. Et slag squash på skipets squashbane kostet 50 cent, tyrkisk bad en dollar. For tre dollar kunne man telegrafere hjem, og pågangen var stor. En time før Titanic kolliderte med isfjellet i 22 knops fart, kom det siste av mange varsler om is i farvannet. «Shut up, we are busy», morset den trette telegrafisten irritert tilbake.

For Thor Andersen Olsvigen var det festlige livet på øverste dekk en fjern verden. Men han skulle snart få erfare at å overleve på Titanic var et spørsmål om kjønn og klasse.

Titanic var et ruvende skip, kalt verdens største. I virkeligheten var det helt likt søsterskipet SS Olympic, satt i drift i 1911 med samme mål, kapasitet og toppfart. Hadde Thor Andersen Olsvigen vært 14 dager tidligere ute, ville han sannsynligvis reist med Olympic.

(Foto: Ukjent)

Familien

Thor Andersen Olsvigen var født 7. februar 1892 på Olsvigen gård i Ådal. Han var sønn av Anders Eriksen Olsvigen og Rønnaug Thorsen Olsvigen, født Grøterud. Faren var eier av Olsviken gård fra 1882 til han solgte i 1893, samme år som familien fikk sitt tredje barn. I 1900 finner vi ham som forpakter av Nordre Hallingby; familien har åtte barn, deriblant to sett tvillinger. I 1902 kjøpte han gården Østenengen, og ekteparet som nå hadde ni barn, flyttet inn i et laftet tømmerhus med to rom, og ble moinger.

Selv med tilbygg ble det trangt da det kom ytterligere to barn, og familien ble 13 til bords. Ungeflokken var ikke oppsiktsvekkende stor for sin tid. Det uvanlige besto i at alle vokste opp.

Thor var den nest eldste. Etter konfirmasjonen dro han tilbake til Ådal og jobbet som handelsbetjent på Ringen kolonial, som ble drevet av en tante.

Han hadde tidlig bestemt seg for å reise til Amerika. Bestefaren Erik Trondsen Olsvigen hadde en bror, Gulbrand, som allerede var etablert i Wisconsin sammen med to barn, tvillingene Trond og Maren, som hadde tatt navnet Aamodt.

I fem år, fra han var 15, arbeidet han målbevisst og sparte penger. 2. april 1912 var øyeblikket inne. Thor Andersen Olsvigen oppsøkte White Star Lines agent Ferdinand Elster i Christiania og kjøpte billett fra Southampton til New York, avreise om åtte dager med «SS Titanic». Prisen var i engelsk valuta. Billett nr. 6563 på 3. klasse kostet 9 pund 4 shilling og 6 pence.

Thor Andersen Olsvikens reise var i gang, første etappe skulle gå med dampskipet «Oslo» til Hull i England. Målet var Cameron, et lite sted på landsbygda i Wisconsin hvor 25,5 prosent av befolkningen

Thor Andersen Olsvigen.

(Foto: Privat)

i dag har norske aner, og hvor landskapet er til forveksling lik norsk østlandsnatur. Handelsbetjenten skulle bli gårdsarbeider. Om han ikke hadde hatt bare 12 dager igjen å leve.

Høy standard, små sjanser

Lugarene med køyesenger på 3. klasse var små, men standarden med hvite trepaneler og vaskeservant overgikk likevel det mange var vant til hjemmefra. Det var ingen hvite trepaneler i Østenengen. Som enslig mann fikk han plass i baugdelen av skipet. Kvinner som reiste alene, bodde akter. Mellom dem lå familielugarene med storfamilier fra hele Europa på vei til den nye verden.

I oppholdsrommene på tredje klasse kunne man høre alle europeiske språk med mange dialekter, og arabisk, kinesisk og japansk.

Med 2208 mennesker ombord og 16 livbåter på båtdekket, nok til å redde 1000, skipet ble ansett som en livbåt i seg selv, la Titanic ut som et kompaktbilde av La Belle Epoques klassesamfunn. Øverst de meget rike og berømte med billetter til 3100 dollar. Det tilsvarte 125000–135000 dollar i dag og var mer enn 20 årslønner for et gjennomsnittlig lønnet medlem av besetningen på Titanic.

Ifølge passasjerlisten var det 326 personer på 1. klasse, inkludert medbrakte kammerpiker og tjenere.

3. klasse-billetten kostet i amerikansk valuta 32 dollar pluss-minus, noe som tilsvarer ca. 1500 dollar i dagens penger. Regnet etter lønnsnivået var heller ikke dette noe lavpristilbud.

174 av passasjerene på 3. klasse overlevde. Det tilsvarer 25 prosent. På 1. klasse ble 199, hele 60 prosent, reddet.

Mens de rike og berømte på 1. klasse kviet seg for å gå ut i den kjølige natten hvor draget av is lå i luften, kjempet mennesker på 3. klasse mot stengte dører. Ingen vet hvor mange som druknet i lugarer og korridorer og oppholdsrom da Titanics akterende reiste seg loddrett og sank, mens Lady C. Duff-Gordon, trygt i sin livbåt, jamret over en tapt aftenkjole.

En senere analyse viser at sjansen for å overleve på 1. klasse var nesten 100 prosent for kvinner og 50 prosent for menn. På 3. klasse hadde kvinnene 25 prosent sjanse og mennene bare 10 prosent.

Et dunk i skroget

Ingen vet hva Thor Andersen Olsvigen tenkte og gjorde etter at Titanic traff isfjellet kl. 23.40 den 14. april 1912, eller hvordan han opplevde sammenstøtet. Han var en av 31 nordmenn ombord, de fleste enslige menn som reiste på 3. klasse med lugar i baugdelen. Skipsoffiser Albert Johan Moss fra Bergen, en av de 10 norske som overlevde, lå i køya i en firemannslugar. Han fortalte i ettertid at han merket sammenstøtet «omtrent som når man legger til kai». Da han kom ut på dekk forut, så han at brønndekket var fullt av is, og at et 30 meter høyt isfjell raget opp over sjøen.

Moss fortalte om den merkelige roen som fylte alle, også ham, den første timen. Som alle andre trodde han at skipet ikke kunne synke, og at alt styret med livbåtene var en øvelse, helt til han ville hente varme klær nede i lugaren og oppdaget at den allerede var oversvømt.

Han klatret fra 3. klasse via bommer, trosser og alt annet det kunne klatres i, opp på båtdekket og videre opp til taket på offiserskvarteret bak broen. Der ble han skylt på sjøen av en bølge, trolig forårsaket av at en av Titanics skorsteiner knakk og deiset i havet. Moss overlevde på hvelvet av en mindre livbåt, senere kjent som «collapsible B». Derfra så han lysene på kjempeskipet gå ut kl. 2.18. Like etter reiste akterenden seg mot nattehimmelen. Et voldsomt skrik fra 1000 mennesker som rutsjet ned fra akterdekket flerret mørket, et skrik Moss hørte på nytt i marerittet resten av livet.

Klokken 2.20 var Titanic på vei mot 4000 meters dyp, mens Lady C. Duff-Gordon, i livbåt nr. 1, ikke kunne komme over tapet av aftenkjolen.

Da lysene fra skipet ikke lenger ødela nattsynet, oppdaget Bernt Johannessen Bratthammer i livbåt 13 at de var omgitt av isfjell. Han talte 15. I mørket så de ut som seilskuter. Sjømannen fra Haugesund hadde

Firemannslugar på 3. klasse – panel i hvitt og vaskeservant.

(Foto fra Titanic-utstilling)

firt seg ned i livbåten fra stor høyde mens den var på vei ned.

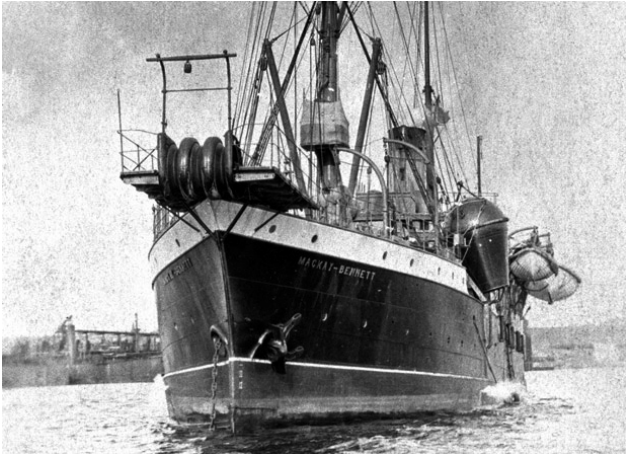
Thor Andersen Olsvigen var ikke sjømann. Han hadde aldri klatret i bommer og tauverk. Et eller annet sted ute i mørket hvor mennesker fortsatt ropte om hjelp i noen minutter, kjempet han for livet i et element han ikke kjente. Korkbeltet holdt ham flytende, men det holdt ham ikke varm. Da SS Carpathia fra Cunardlinjen kom til unnsetning 80 minutter senere, var det stille inne i teppet av vrakrester som duvet i lange dønninger.

Et skip lastet med synkelodd

17. april dro kabelskipet CS Mackay-Bennett ut fra Halifax i Nova Scotia som det første av fire skip hyret av White Star Line med oppdrag å plukke opp de omkomne fra Titanic.

Ombord hadde skipet så mye utstyr det var mulig å samle på kort varsel: 125 kister i furu, balsameringsveske for 70 personer, is og 12 tonn jernbarrer, foruten en prest og sjefsbalsamereren fra det største lokale begravellesbyrået. Foruten skipets nøkterne logg finnes det to dagbøker fra det dystre oppdraget.

Fartøyet hadde grævær og rusket sjø på vei ut. Ifølge dagboken til kabelingeniør Frederick Hamilton

Det lille kabelskipet CS Mackay-Bennett ble hyret for 500 dollar dagen av White Star Line og sendt ut for å finne omkomne.
(Foto: The Nova Scotia Archives)

var det bare mannen fra begravellesbyrået som var i godt humør.

«Balsamereren blir mer og mer oppglødd ettersom vi nærmer oss stedet hvor han har et profesjonelt stykke arbeid å utføre. Morgendagen vil bli en god dag for ham, skriver Hamilton lørdag 20. april.»

Skipet Mackay-Bennett møter et hav av vrakgods og plukker opp de første døde. Men det blir snart klart at skipet ikke har nok utstyr til alle. Det tas valg. Besetningsmedlemmer fra Titanic legges som de blir funnet på is i lasterommet; 1. klasse-passasjerer balsameres og legges i kister som settes på akterdekket; passasjerer fra 2. og 3. klasse sys inn i lerret, tynges ned med jernbarrer og begraves i havet under daglige seremonier. Skipsklokken blir en døds klokke.

Hvem som skal hvor, avgjøres ved identifisering,

Et Titanic-offer hentes opp fra sjøen. Mannskapet på Mackay-Bennett hadde dobbelt betalt under oppdraget, men det var et tungt og fryktelig arbeid med inntrykk de bar med seg hele livet.
(Foto: The Nova Scotia Archives)

Balsamereren i arbeid. Prosessen var nødvendig for at kroppene skulle holde seg til den endelige identifiseringen i Halifax.
(Foto: The Nova Scotia Archives)

eller rett og slett etter kvaliteten på klær og innholdet i lommene når det ikke finnes annet å gå etter. 3. klasse-passasjerer har ikke lommeterklær med monogram, diamantringer på fingrene og lommebøker med 220 dollar og 225 pund. Slike funn kvalifiserer til en plass på akterdekket.

Funnet

23. april har besetningen på Mackay-Bennett sin verste dag. I regn og tåke seiler de inn i et belte av vrakgods og døde så langt de etter forholdene kan se. Kabelingenør Frederick Hamilton beskriver scenen:

«Splintret treverk, lugarinventar med deler av mahognikommoder og listverk med utskjæringer, alt revet løs fra der det hørte hjemme, dekkstoler – og lik.»

De døde ligger høyt i sjøen i korkbeltene sine og ser ut som de sover. Men det er ingen lett sak å få kroppene i gjennomvåte klær opp og over ripen på skipsbåtene. Mennene på Mackay-Bennett sliter i 12 timer.

En av de 128 som blir halt tungt over ripen denne dagen er Thor Andersen Olsvigen. Under livbeltet er han iført mørk dress, sorte støvler og sorte strømper. Han blir lagt på dekk sammen med de andre og undersøkt. I lommene hans finner de et gullur med kjede, en bunke fotografier, en lommekniv, en kam, en pung med 4,5 dollar, lommeboken med 20 dollar og papirene som kan identifisere ham som reisende på 3. klasse. Eiendelene blir lagt i en liten pose med lognummer «body 89». Kroppen blir klargjort for begravelse, sydd inn i lerret med en jernbarre på 12,7 kilo festet til hvert ben.

Neste dag, onsdag 24. april ved middagstider, er

Thor Andersen Olsviken fra Vikersund blant de 77 som blir begravet på havet den dagen. I puljer på tre fordi de er så mange.

Frederick Hamilton beskriver i dagboken hvordan presten i over en time gjentar de samme ordene:

«For as much as it hath pleased.... We therefore summit his body to the deep.»

«De samme ordene om og om igjen, og mellom hver repetisjon kommer et «plask» idet kroppen treffer vannet, for å synke ...»

Hamilton fatter tragedien han er vitne til, ikke bare i tall, men også emosjonelt. Han beskriver det han ser under begravelsen 24. april:

«Den hese tonen fra dampfløyten i tåken, den dryppende riggen og den spøkelsesaktige sjøen, stablene med de døde og de harde, værbitte ansiktene til mannskapet som synger med i salmen med presten som forsanger. Alt er med på å gjøre en uvirkelig jobb enda mer ufattelig. Kalde og våte, miserable og ubekvemme, setter de sjøbein, for å holde balansen på skipet som ruller i dønningsene. Selv de mest herdete må tenke på håpet og redselen, sorgen og desperasjonen hos dem som har fått sine forsørgere og sine kjære rykket vekk i denne tragedien.»

Thor Andersen Olsvigen var blant de siste som ble begravet på denne måten. Neste dag kom et skip med ny forsyning av kister, lerret og balsameringsveske, nok til alle.

Mackay-Bennett satte kursen for Halifax med 119 døde ombord. Skipet hadde funnet 306 omkomne og gravlagt 116 av dem sør for De store banker.

Thor Andersen Olsvigenes yngste søsken ble hentet hjem fra skolen på Kongsrud dagen familien fikk vite det. Etter dødsbudskapet kom den lille posen med eiendelene til «body 89». Hele bygden sørget.

Oppgjøret

19. januar 1916 mottok Thor Andersen Olsvigenes foreldre 60 engelske pund (1090,20 n.kr) fra Mansion House Fund i London. I likhet med tusenvis av berørte krevde de erstatning fra White Star Line og fikk i februar 1916 utbetalt 72 pund fratrukket 18 pund i sakførersalær. I november samme år fikk de 19 pund minus 5 pund til sakføreren. Den siste utbetalingen kom i 1928 og lød på 2,3 pund. Anders Eriksen Olsvigen skrev et brev til skipsagenten og ba om erstatning på 25 pund for sønnens amerikakoffert. White Star Line avslo kravet.

Thors far levde til 1943, moren Rønnaug døde allerede i 1913, samme år som Thors eldste søster Mari dro til Amerika og kom vel fram. På Ellis Island giftet hun seg med Axel Pedersen Moen. Det første barnet, Ragna, ble født i en tømmerhytte øst for Wickware, Maple Grove Township, Wisconsin i 1917. Da

hun begynte på skolen, snakket hun bare norsk og måtte lære engelsk fra bunnen av. I 1919 kjøpte familien en farm nord for Dallas, Wisconsin, i en landsby hvor det i dag bor ca. 500 mennesker som under den årlige oktoberfesten arrangerer vikingopptog med norske flagg og stor innlevelse.

Det var drømmen om dette landet Thor Andersen Olsvigen ville realisere. Men han kom aldri dit han hadde tenkt seg. I stedet ble han sendt ut på en evig reise som et navn på passasjerlisten til skipet som i 100 år aldri har sluttet å fascinere. Håp og drømmer på emigrantklassen gikk ned i dragsuget med kjempeskipet. Ansvarret lå hos skipsbyggeren og styreformannen i suitene på øverste dekk.

Titanic-katastrofen er ikke tidenes største skipsulykke regnet i tap av menneskeliv, verken i krigs- eller fredstid. Men det myteomspunnede vraket av skipet med dårlige skipsnagler som nå smuldrer på 4000 meters dyp, er blitt symbolet på en epoke som gikk under, La Belle Epoque – Den vakre tiden. Fred i Europa, ny teknologi og vitenskapelige landevinninger hadde skapt optimisme, men også overmot og overtro på fremskrittet. Etter Titanic ventet krig og depresjon.

Tallene over hvor mange som var ombord på Titanic og hvor mange som omkom spriker. Denne artikkelen baserer seg på tallene fra Encyclopedia Titanica: 2208 mennesker inkludert mannskapet var ombord. 712 ble reddet, 1496 omkom, 330 døde ble tatt opp, 1166 ble aldri funnet.

Også tre hunder, to pommeranere og en pekinser, alle fra 1. klasse, overlevde reisen med Titanic.

Fortrengte tragedien

Etter katastrofen ble Thor Andersen Olsvigenes navn sjelden nevnt i hjemmet på Østenengen. Faren Anders hadde det tungt, og prøvde å fortrenge minnet om sønnen.

Men Thors niese Ragnhild, født i 1924, datter av Thors eldste bror Erik, han som etter hvert overtok gården, var hele sitt liv opptatt av onkelen hun aldri møtte. Ragnhild, som ble gift Svendby, er død nå, men i 1998 fortalte hun til *Drammens Tidende* hvordan hun helt fra hun var småjente hadde vært opptatt av onkelens skjebne, og at hun i årenes løp hadde lest alt hun kom over om Titanic.

- Jeg syntes det var veldig trist, men ellers husker jeg ikke annet om ham enn hva de voksne fortalte, og vanligvis ble det ikke snakket så mye om onkel Thor, selv om far og Thor hadde hengt sammen i tykt og tynt, fortalte hun til avisen.

- Men i 1933 var bestefar 75 år, og hele den store familien var samlet. Da ble det pratet, om enn forsiktig. Bestefar, en mann som hadde holdt streng disiplin i ungflokken, tok tapet tungt. Vi ble advart mot å nevne onkel Thor i hans nærvær, og vi måtte ikke syng «Nærmere deg min Gud» så han hørte det.

Det oppsto tidlig en myte om at skipsorkestret

spilte denne salmen mens Titanic sank. I virkeligheten ble det spilt ragtimemusikk og populære svisker.

- Jeg fikk et inntrykk av onkel Thor som en snill og målbevisst mann som visste hva han ville, fortalte hun.

Ragnhild husket også gulluret som ble sendt hjem til familien.

- Det var et dobbeltkapslet gullur. I likhet med lommeboken bar det preg av å ha ligget i saltvann, men vannet var ikke trengt inn. Inni var den like blank, fortalte hun.

Hun hadde sett klokken som barn, men visste ikke hvor den ble av.

- Jeg tror ingen i familien så verdien i dette gulluret. Jeg mener ikke pengeverdien, men historien, dramatikken og tragedien denne klokken hadde vært

en del av. Jeg så det ikke selv heller. Den gang, sa Ragnhild Svendby til *Drammens Tidende* i 1998.

KILDER:

Drammens Tidende, 24. januar, 1998

slektbase.elsrud.com

Registrering for historiske data – rhd.uit.no/folketellinger

NRK arkiv: Intervju med Albert Moss i 1962

Per Kristian Sebak: *31 norske skjebner. Genesis Forlag 1998.*

Walter Lord: *A Night to Remember, Holt, Rinehart og Winston 1955.*

encyclopedia-titanica.org: Passasjerlister, Frederick Hamiltons

dagbok, Mackay-Bennetts logg, diverse artikler.

The Nova Scotia Archives: *Dagbok til Clifford Crease, Mackay-Bennett*

Wikipedia, chetekalert.com, nettavis til Chetek Alert, lokalavis for Chetek, Wisconsin.

Arnt Berget:

Per Springer slo til under et voldsomt tordenvær i 1904

I *Aftenposten* den 16. august 1904 kunne en lese følgende om et voldsomt tordenvær på Drolsum og Nakkerud: «*Et voldsomt tordenveir rasede nat til mandag på Modum. Lynet slog ned paa flere steder. Paa gaarden Burud nær Nakkerud Station dræbtes tre svin og to okser. Nogle kjør og heste, der befant seg i samme hus slap uskadte fra det. Den samme Nat blev der på gaarden Finnerud opimod Holleia begaaet inbrudstyveri og bortstjaalet flere snes egg, en but smør, en hel del brød og to flasker Brændevin. Selvfølgelig er alle sikre paa at det er Peder Springer, som under det fryktelige tordenveir har været inde og forsynet sig,*» telefonerer vor korrespondent.

Jakten på Per Springer

Utover høsten ble 1904 ble Per Springer observert flere steder i Holleia, og 9. september dukket han opp på Nakkerud. To dager senere var han i Krødsherad, og så ble han stamøtt (møtt plutselig) nær Gubberudsetra av Sørine Rundtom fra Snarum. Møtestedet har siden blitt hetende Springarbakken.

Lensmannen i Krødsherad var overbevist om at Per hadde tilhold i en av Holleias mange seterbuer, så han sendte betjenten Anders Nohre til skogs på forbryterjakt. Etter å ha ransaket en rekke tomme seterbuer kom Anders til Granavollen, der Maren Bjørkerud, som var kjent for sin skjønnhet, var budeie. Her ble betjenten traktert med mat og kaffe. Siden det var blitt seint på kvelden, fikk han også tilbud om å overnatte.

Om det var traktementet eller skjønnheten som gjorde utslaget, det vites ikke, ei heller om lensmannsbetjenten anså ettersøket av «Springaren» for avsluttet. Forbryterjakta ble i hvert fall resultatløs, betjenten giftet seg med den fagre Maren og ble bonde på Drolsum.

Stortjuven Per Springer beholdt friheten en stund til, men utpå vinteren ble han arrestert i Østfold.

KILDE:

Aftenposten, 16. august 1904.

Da potittpellera streika

Under krigen økte potetarealet til nesten det dobbelte. Så også på Modum. Poteter holdt sulten fra døra i mange hjem, og småpoteter var god tilleggsforing for både gris og ku. Dermed blei potetopptaking en av de viktigste onnene på gårdene. Alt som skulle opp av jorda, måtte plukkes for hånd. Et tungt og tidkrevende arbeid. Men barn og ungdom, myke og smidige i kroppen, var vel så godt egnet til slikt «knu-karærbe» som voksne. Skoleåret ble derfor innrettet etter dette, så i krigsåra og de første åra etter krigen, var det 14 dagers «potetferie» de fleste stedene på landsbygda. Store unger og ungdom var dermed blitt en viktig arbeidskraft.

«Ska du ørke no' når du ærber hardt, må du eta skikkeli',» hette det på tømmerhøggerspråket. Potetopptaking var «hardt ærbe». Var du tenåring i tillegg, og ikke alt for godt «underfora himante», som vel kunne hende for enkelte i krigsåra, blei dagene du var «på gårdane å pella pottitter» en mulighet til noen skikkelig gode måltider med mat. Derfor blei det fort slik at det var lettest å få potetplukkere på gårdene der onnefolka fikk god og rikelig med mat. For sjøl om en god potetavling var både viktig og lønnsomt for bøndene, var det enkelte som så seg monn i å knipe der en kunne, for eksempel ved å betale litt mer, men tilby plukkerne bare ett matmåltid i løpet av en hel arbeidsdag. For mot slutten av krigen var det mer penger enn mat blant folk flest, også på gårdene, sjøl om de hadde det mye bedre i kosten enn andre.

Men så var det en kvinnelig gårdbruker som gikk over streken. Fra før av hadde hun ord på seg for å være knipen. «Hu satt å telte brø'skivene i oss,» sa en om henne. Men nå tilbød hun ekstra god betaling, men da skulle arbeidsfolka holde seg kosten sjøl!

Da streika skoleungene fra Bronesskolen! Og sinene kom i kok; At noen kunne sitte der på den feite r--- si og nekte ærlige arbeidsfolk et måltid mat, det var for grovt! Når det enda til var krigstid og matmangel!

Harmen fikk utløp i noe så urnorsk som ei nidvise! Men om tradisjonen var gammel, var formen moderne. Det var en grammofonslager på den tid

Skolebarn var viktig arbeidskraft i «potittønna».

Bildet er tatt fra Aschehougs Norgeshistorie B. 11, Oslo 1998

som hette noe slikt som «Bella Rosa, min stjerne», en riktig smektende tango. Der var den første tekstlinjen slik: «Bella Rosa, min stjerne, vet du at jeg elsker deg?» Som nidvise blei verset slik;

N-N-, di hurpe, veit du at vi hater deg.

Vi ville så gjerne, få pella pottitter hos deg.

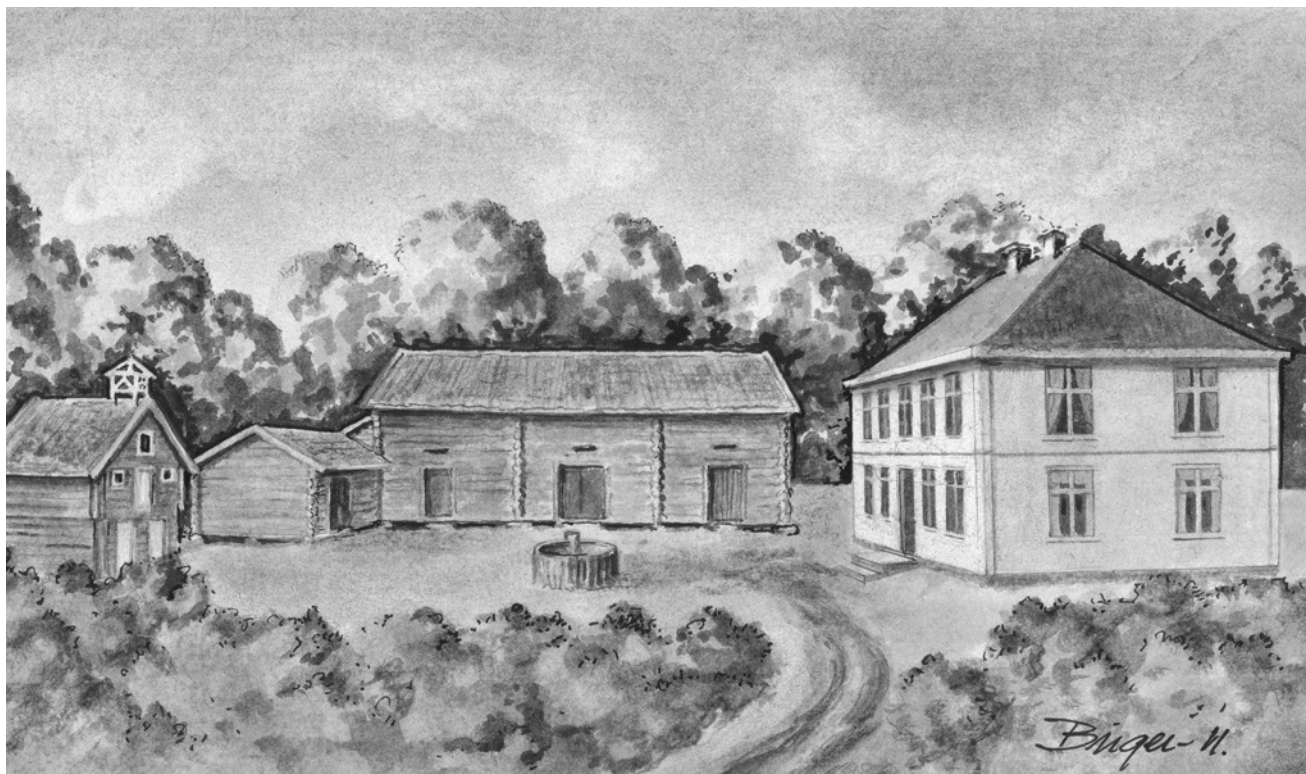
Men kan du virkelig mene, vi skal gå på egen kost?

Du kan pella pottitter aleine, uten å få hjelp av oss!

Hvordan gikk det så med aksjonen? Vær og føreforhold var på de streikendes side. Jorda fryser jo som kjent til om høsten. Og ei blanding av «tælaklomp og halvfrøsne pottitter» er dårlig avling. Grådigheta måtte krype til korset. Men om det blei kjøttkaker på middagsmenyen, eller lapskaus med riskrem til dessert, det er jeg ikke sikker på. Men avlinga kom opp av jorda, sjøl om det måtte bankes en del «tælaklomp».

Knut Hartz:

Kongshaug (Kongshøi)

Rekonstruksjon av tunet utført av Birger Hammerstad etter opplysninger av tømmermester Gudleif Gulbrandsen.

(Foto: Ukjent)

Oppe på høyden syd for Kongsfossen i Åmot ligger gården Kongshaug, eller rettere sagt det som er tilbake av det som i sin tid var noe av en praktgård. Hovedbygningen og stabburet er fortsatt relativt intakte og er for tiden under rehabilitering. Driftsbygningen, dvs. låven med husdyrrom, ble revet i 1939. Tømmeret ble benyttet til ny låvebygning på Sætersberg av gårdbruker Johan Hartz. Det har ikke vært mulig å finne tuftesteiner eller andre merker etter drengestubbygningen.

Kongshøi var navnet fra gammelt av, og noe av en herregård har det utvilsomt vært. Vi ser tydelige spor etter et gedigent parkanlegg med en lindeallé sentralt beliggende i forhold til hovedbygningens fasade mot nordøst. Den slags haveanlegg som man her aner konturene av, anla man nok ikke på «vanlige» gårdsbruk i Modum i gammel tid.

Noe gårdsbruk er imidlertid ikke Kongshaug lenger her oppe på toppen av Kongshøybakken, 70 meter over havet, med en praktfull utsikt utover store deler av Søndre Modum. Jordveien skal i sin tid ha

vært på ca. 180 mål, mens det i liten grad har hørt skog til. I dag er det kun 10–12 mål av jorda tilbake, øvrig jordbruksareal er parsellert ut til boligformål. Største oppdelingen skjedde i begynnelsen av 1920-årene, det vil si etter at kommunen hadde kjøpt eiendommen. Da ble all jord på nordsiden av allfarveien, dvs. dagens Refsalveien, solgt ut til småbruk, hvert på 10–15 mål. Resten av den dyrka marka, dvs. jordet mellom Refsalveien og gamleveien på ca. 40 mål, ble solgt ut til villabebyggelse rett etter andre verdenskrig.

Hovedbygningen

Hovedbygningen er en toetasjes tømmerbygning, 20 meter lang og 12 meter bred kledd med skyggepanel. Den har store krysspostvinduer av nyere dato, en énfløyet hoveddør med originale gerikter og en nyere enkel veranda mot hagen. Den originale inngangsdøra var en tofløyet fyllingsdør med stapelhengsler. Det ene dørbladet er gjemt bak nyere panel utvendig, men litt av det kan sees i kjellertrappa.

Av originalt interiør har det aller meste vært

skjult bak nyere overflater, men i forbindelse med byggearbeider har noen av tømmerveggene vært synlige. Et av rommene, som innerst har en malt tømmervegg, som siden er skavhogd og har fått puss med tapet utenpå, så panel, huntonittplater og gipsplater, skal nå få ny panel.

Stabburet er en toetasjes bygning i upanelt tømmer, med en liten utkraging av langveggene. Det er to rom i 1. etasje. Det er oppført i 1882, altså i Halvor Guttormsens tid som eier.

Gårdens eiere

I et par avisartikler fra 1960-årene antydes det at hovedbygningen skal være satt opp ca. år 1795 av Nils Tyrholm, som var eier av gårdene Strand og Haug i Åmot og leverandør til Blaafarveværket. Dette stemmer ikke med at Nils Tyrholm døde allerede i 1786, og at en ikke har funnet transaksjoner som gjelder Kongshaug før 1842. Da kjøpte nemlig Peder Gregersen på Breivik deler av Buskerud-godset, inkludert Kongshaug, av John Collett.

Videre ser det ut til at Friedrich Roscher var eier av Kongshaug fra 1844. Friedrich Roscher, eller Friedrich Christian Gotthilf Roscher, som var hans fulle navn, var teknisk direktør ved Modums Blaafarveværk, og fra 1842 var han også direktør for Snarum Koboltværk og fra 1843 også medeier. Snarum Koboltværk hadde sine produksjonsanlegg på nordsiden av Kongsfoss, så da var det naturlig at han valgte Kongshaug som bosted.

Friedrich Roscher var, i likhet med de fleste i ledelsen av Modums Blaafarveværk, fra Tyskland. Han var født i 1791 i Brandenburg, utdannet ved bergakademiet i Freiberg i Sachsen og kom med sin familie til Modum i begynnelsen av 1820-årene. Videre var han vel den fagpersonen som sterkest ble identifisert med Blaafarveværkets storhetstid. Familien flyttet til Kongshaug i 1844, men allerede året etter, den 27. november 1845, døde kona Augusta Elisabeth.

I 1848 inntraff en katastrofe for blåfarveverkene. Oppfinnelsen av den blå mineralfargen ultramarin ad kjemisk veg tok markedet fra de gamle verkene. Begge de norske verkene gikk konkurs i 1848. Imidlertid hadde Friedrich Roscher parallelt med sin virksomhet ved Snarumverket deltatt i prøveutvinning av nikkell fra Espedalen i Oppland, en virksomhet han måtte oppgi grunnet sykdom. Sønnen Adolf tok da over farens engasjement i nikkellprosjektet.

Den 30. mai 1856 gifter Friedrich Roscher seg for andre gang. Denne gang med den 36 år yngre datter av Peder Larsen Berg, smed ved Kongssagene og bosatt i Bergstua som lå på fjellknausen vis å vis dagens Kongsfoss Pensjonat. Hennes navn var Marthe Dorthea Pedersdatter Berg. De fikk to barn sammen: Datteren Ovidia Mathilde i 1852 og sønnen Johan Fredrik i 1859. Mindre enn to måneder senere, den 24. oktober, dør Friedrich Roscher.

Detalj av det opprinnelige inngangspartiet.

(Foto: Knut Hartz)

I 1850 flyttet byggmester Halvor Guttormsen med kona Sigrid og datter Thora inn på Kongshaug. De bodde da til leie. Byggmester Guttormsen var hyret inn av byggekomiteen for Åmot Bro for å ferdigstille arbeidet etter at den opprinnelige byggmester Ole Follum fra Ringerike var blitt løst fra oppgaven. Broen sto ferdig i 1851 og ble innviet i 1852. Byggmester Guttormsen flyttet deretter til Sarpsborg, der han hadde vunnet anbudet i forbindelse med å bygge bro over Glomma ved Sarpsfossen, men vi skal senere se at Guttormsen kommer tilbake til Åmot og Kongshaug. I tinglysingspapirer fra året 1855 fremgår det at Kongshaug selges og overdras til cand. med. Theodor Roscher, angivelig Friedrich Roschers sønn. Selger er landhandler Peder Gregersen og hans avdøde kones dødsbo. Dette tyder på at Friedrich Roscher ikke har eid Kongshaug, siden det er Peder Gregersen som står som selger.

Så kommer vi frem til folketellingen av 1865: Da bor husmoder og enkemadam Marthe Dorthea Pedersdatter på Kongshaug sammen med sine to barn Ovidia Mathilde på 14 og Johan Fredrik på sju.

Marthe Dorthea er som tidligere beskrevet, enke fra Friedrich Roschers andre ekteskap, og hun er oppført som forpakterske. Hun forpakter altså eiendommen som nå eies av hennes manns sønn fra første ekteskap, Theodor Roscher.

I tillegg bor det nå en familie til i huset, nemlig den tidligere omskrevne byggmester Halvor Guttormsen og kona Sigrid Olsdatter samt tjenestepiken Gunhild Andersdatter født i Råde prestegjeld. Halvor Guttormsen er nå kommet tilbake fra et lengre opphold i Trondhjem, hvor han har deltatt i murarbeider i forbindelse med restaureringen av Trondhjems domkirke. Han er ved denne tellingen oppført som Contractør ved jernbanen. Samme år, den 31. mars, dør deres eneste barn Thora Emilie, nær 21 år gammel. Hun blir begravet ved Nykirke og står oppført i dødsfallsregisteret som hustru til Civilingenieur Anton Løvstad fra Trøgstad i Østfold.

I 1867, den 26. februar, finner vi Halvor Guttormsen i ferd med å starte opp byggingen av den nye Snarum kirke. Arbeidet blir imidlertid avbrutt etter kun én måned drift. Årsaken er problemer med finansieringen kombinert med den inntrufne dyrtid. Da arbeidet blir gjenoptatt, er det med en annen byggmester. I 1871 foresto han byggingen av Bragernes kirke. Deretter deltok han i byggingen av Hvitvingfoss tresliperi. Så kommer vi til året 1872, da kjøper Halvor Guttormsen Kongshaug. Selger er Theodor Roschers enke, fru Adolfine Roscher.

Nå er det kanskje på tide å se litt på hvem denne Halvor Guttormsen var, hans fødested og bakgrunn. Halvor Guttormsen var født i Kviteseid i Telemark på gården Gjersund i Morgedal i 1817. Han var husmannssønn og hadde hatt en heller omflakkende tilværelse under oppveksten med flytting fra gård til gård, slik det var vanlig for husmannsfolk. I 1841, 24 år gammel, reiste han hjemmefra, nærmere bestemt til Horten og senere til mange steder i Sør-Norge, som beskrevet tidligere, hvor han deltok i og også foresto

Halvor Guttormsen.
(Foto: Ukjent)

Sigrid Olsdatter.
(Foto: Ukjent)

en rekke store byggeprosjekter. Han titulerer seg selv som byggmester, men må vel i vår tid kunne kalles entreprenør. Han må nok ha tilegnet seg fagkunnskap som murer, med vekt på gråsteinsmuring, hjemme i Morgedal.

I 1843 giftet han seg i Kristiania med Sigrid Olsdatter fra Eidskog i Hedmark. I 1844 fikk de datteren Thora Emilie. I første halvdel av 1870-årene inviterte Halvor og Sigrid to nieser av Halvor til Kongshaug som tjenestejenter. De var døtre til en søster av Halvor som døde tidlig. Da faren giftet seg på ny, ble de satt ut på legd og fikk således en traurig oppvekst. I tillegg til å gi de to niesene en bedre livssituasjon lettet det kanskje også tapet av deres egen Thora Emilie.

Den eldste av dem, Ingebjørg, født i 1847, ble i 1878 gift med agronom og gårdsbestyrer på Morud gård, Otter Gundersen Fosby fra Berg ved Halden. Den andre søsteren, Tone, f. 1852, ble i 1885 gift med Peder Brenne fra Nymoen. Sammen kjøpte de gården Taraldshus av Kollerud på Simostranda. De fikk fire barn. Den eldste, datteren Sigrid, ble gift med Johan Hartz på gården Sætersberg i Åmot. De har mange etterkommere i Modum og for øvrig i Drammens opland.

Folketellingen av 1875 viser følgende personer bosatt på Kongshaug: Halvor og Sigrid Guttormsen, Ingeborg og Tone Halvorsdøtre fra Morgedal, Ingeborg Halvorsdatter, tjenestejente fra Sauherad i Telemark, Andreas Olsen, tjenestegutt fra Modum, Hans Johannesen, gårdsfullmektig fra Modum, og Eleonore Larsen, gårdeier fra Sigdal.

I mars 1891 dør Halvor Guttormsen i en alder av 74 år. Enken Sigrid selger nå Kongshaug til den før omskrevne Otter Gundersen Fosby og kona Ingeborg, niesen til Halvor. Allerede i november 1891 dør Ingeborg fra mann og fire barn, det minste kun ett år gammelt. 1. januar 1898 dør enken etter Halvor Guttormsen, Sigrid, og i mars samme år gifter Otter Fosby seg på ny, nå med pike Ellen Marie

Korneliusdatter Gubberud, født i 1863 på Snarum.

Ved folketellingen i 1900 bor følgende personer på Kongshaug: Otter Gundersen Fosby, Gårdbruger (Selveier), hans kone fra andre ekteskap, Ellen Marie Korneliusdatter, samt fire barn fra første ekteskap og ett fra andre. Dessuten bodde det en svensk gårdsarbeiderfamilie i drengestuen, Johan Edvard Karlson, sveitser, og hans kone Ida Davida Engstrøm og deres to barn, Anna Sofie og Ester Sisilie.

Så kommer vi til året 1906. Da selger Otter Gundersen Fosby Kongshaug. Kjøpere er eierne av tresliperiene Kongssaugene Brug Ltd. og Haugfoss tresliperi, angivelig synonymt med eierskapet av Blaafarveværket. Familien Fosby flytter deretter fra Modum, og så vidt vites er der ingen etterkommere av denne familien i Modum.

Folketellingen av 1910 viser at Kongshaug nå er bebodd av 5 familier:

Familie 1: Ole Bøhn fra Modum, sliperi- og gårdsfullmektig, hans kone Kristiane og sønnene Kristian og Arne.

Familie 2: Benjamin Holmer fra Kongsberg, ingeniør og statens banemester, hans kone Jenny og barna, Knut og Snefrid, samt hushjelpen Guri Eriksen.

Familie 3: Sigvald Gustavsen, fyrbøter ved cellulosefabrikk, hans kone Gunda og datteren Alvide, samt husfarens svigerfar Johan Andersen.

Familie 4: Kristian Grønlund fra Modum, arbeider i papirfabrikk, kona Inga og barna Arthur, Trygve, Eugen, Henry, Marit, Sverre og Hartvig.

Familie 5: Den tidligere omskrevne gårdsarbeiderfamilie fra Sverige er fortsatt til stede. Den består nå av Johan Karlson, husfar og stallkar ved fabrikk, kona Davida Fredrikke, samt dattersønnen Kornelius Ulvang.

Året 1916 flyttet enken etter Ole Eriksen, bokholder ved Kongssagene Bruk, inn på Kongshaug. Hennes navn var Gunda Karoline Olausdatter f. Aasmundrud. Ole Eriksen døde i 1910 og etterlot seg kone og sju barn i alderen 12 til 1 år, samt ett ufødt barn. De bodde opprinnelig i Græsegaarden under Kongssagene, men da denne brant ned i 1916, flyttet de til Kongshaug. Ole og Gunda Eriksen har stor etterslekt i Modum og ellers i Buskerud.

Så kommer vi til året 1919. Da legges Modum Blaafarveværk ned og alle selskapets eiendommer inkludert Kongshaug legges ut for salg. Etter en del overlegninger valgte Modum kommune å benytte sin forkjøpsrett og kjøpte alle verkets eiendommer inkludert Kongssaugene Træsliperi Ltd. og Haugfoss Tresliperi. Godset og fabrikkene fikk nå firmanavnet Modum kommunale bruk. Bestyrer for fabrikkene

ble Johannes Berggaard, som hadde vært ansatt ved kontoret ved Haugfoss. Ved Kongssagene ble ingeniør Halfdan Emil Jørgensen fra Horten disponent. Han flyttet inn på Kongshaug med kona Ingebjørg Elina og døtrene Ranveig og Gerd. I 1929 fikk de også datteren Kari.

I 1928 flyttet Ole Bøhn med familie fra Kongshaug. Han hadde kjøpt tomt på Kongshaugs grunn, i krysset mellom Refsalveien og Søyaveien og bygd en kombinert bolig og forretningsgård hvor han startet dagligvarebutikken «Heimdal Landhandleri».

I 1932 oppsto det en dramatisk situasjon for Modum kommunale bruk da Modum kommune ble erklært konkurs. Driften skulle dermed ha opphørt. Imidlertid fortsatte driften enda noen år ved at ingeniør Jørgensen overtok driften for egen regning, uten at han greide å få til lønnsom drift, og i 1937 var det ubønnhørlig slutt.

Kongshaug ble nå en kommunal leiegård. Mange var de som hadde stedet som hjem for kortere eller lengre tid. I 1937 flyttet Ole Kr. Ramstad og kona Thora inn på Kongshaug etter å ha solgt sin manufakturforretning i Strandgata i Åmot til Kolberg og Nystrøm. De ble boende der til ut i 1950-årene.

I 1938 flyttet dr. Peder Kristian Ruud med familie inn på Kongshaug. Han ble tilsatt som distriktslege med privatpraksis i Åmot. Han hadde kontor i underetasjen i «Doktorgården», i dag Kongsfoss Pensjonat. Han ble boende på Kongshaug i mer enn to tiår, inntil han bygde egen bolig med legekantor på østsiden i Åmot på slutten av 1950-årene. Familien Ruud er vel faktisk blant de som har bodd lengst tid på Kongshaug.

I 1949 flyttet et nygift par inn på Kongshaug. Det var Gunhild og Erik Næss. Hun fra gården Sulland på Simostranda og han fra Nymoen. Erik Næss hadde sitt arbeid ved Engebretsens støperi, senere ved kunstsvampfabrikken Spongo ved Kongsfossen. De fikk sine tre barn, Bjørn Helge, Bodil og Kari, mens de bodde på Kongshaug. De ble boende på Kongshaug til 1963, da de flyttet inn i eget hus i Kurstedtsveien i Åmot.

I de senere år har Kongshaug vært brukt som gjennomgangsløp for ansatte i kommunen, for en stor del lærere ved skolene i Åmot.

En sitter jo igjen med inntrykket av at denne eiendommen med fordel kunne vært benyttet til kulturformål. Den ville for eksempel være en ypperlig stevneplass, da med opprusting av hage/parkanlegg. Hovedbygningen måtte kunne passe som møte- og forsamlingslokale og utstillingslokale til allehånde kunstaktiviteter.

KILDER:
Folketellinger
Kirkebøker

Skolen på Blaafarveværket

Skolesystemet er under stadig diskusjon. Da kan det være interessant å se hvordan det var før og hvordan det hele startet. På Modum har vi materialet fra Blaafarveværkets skole å ta av, ganske unikt fra skolens spede barndom til tross for at mye har gått tapt.

Bakgrunnen for skoletilbud til folk flest

Det har vært skole i Norge i snart tusen år, men de første som ledd i organiseringen av kirken. De var knyttet til bispestolene og kjent som katedralskoler eller latinskoler, fordi de så sterkt var preget av undervisningen i kirkens overnasjonale språk. Deres oppgave var å utdanne kirkens tjenere og henvendte seg ikke til allmuen. Vi var et folk av analfabeter. Skoletilbud til allmuen på landet var så langt det var noe tilbud, på omgangsskolenivå, og fastskole var først og fremst forbeholdt de som bodde i byene – mens majoriteten av Norges befolkning bodde på landet, ca 90%.

Norskfødte Peder Hersleb var biskop i Akershus stift 1731–1737 (som Buskerud/Modum lå under). Han var skolemann også. Han satte som krav at for å gå til nattverd måtte man kunne lese. Dette oppdraget med å få folk lesekyndige påla han prestene, men de protesterte og mente at dette var et lite realistisk krav i et skoleløst samfunn. Hersleb var misfornøyd med tilbudet til de unge før første altergang. Kort fortalt sørget han for at det ved forordning i 1736 ble innført tvungen konfirmasjon.

Forordning er i eldre norsk rett lovbud utferdiget av enevoldskongen og rettet til hele folket. Konfirmasjonen hadde direkte borgerlige følger. Man måtte som regel være konfirmert for å få fast arbeid. Man måtte være konfirmert for å utføre militærtjeneste, inngå ekteskap, kjøpe fast eiendom. I det hele tatt ga den voksenstatus og var svært ettertraktet. Ved hjelp av konfirmasjon skulle det åndelige og moralske nivået i befolkningen heves radikalt.

Dette kunne ikke skje der analfabetismen rådde, så kirken måtte sørge for en filial til å ta seg av leseopplæringa, og denne filialen var skolen. Det ble innført forordning i 1739 som sørget for dette (for allmueskolen på landet). Konfirmasjonen var dermed årsaken til at skolen i det hele tatt kom. Det var den som bestemte mål og innhold i allmueskolens historie 150 år framover i tid. Innholdet dreide seg om kristendomsundervisning, og målet var å få ungdommene konfirmert.

Konfirmasjonstvingen opphørte i 1912, men kristen formålsparagraf i skolen skulle komme til å vare

lenge, først 01.01.2009 ble denne opphevet ved lov og erstattet av livssynsnytral formålsparagraf.

Skolen på Blaafarveværket

Da skolen på Blaafarveværket startet opp, var det forordningen av 1739 som gjaldt. Den hadde egen paragraf (§9) som påla verk å opprette skole. Berganordningen av 1812 hadde også bestemmelse om skole (Lov 1814, §96). Videre ble det opprettet egen fundas (forordning) for skolen på Blaafarveværket, datert 25 oktober 1783. Den sier bl.a. at det da skulle opprettes to skoler, en på Skuterud ved gruvene (Skuterudflata) og en ved selve farveværket (Nymoen).

Verket var altså pålagt ved lov å opprette skole, ikke noe de gjorde av egen fri vilje. Men det ble også slik at verket gjorde sitt beste for å følge loven og få til et godt skoletilbud. At bergverk og bruk hadde ansvar for å bygge skole til arbeidernes barn, kommer fram i senere skolelover også. Etter hvert kom det klart fram at skolene skulle likestilles med bygdas folkeskoler. Verks- og bruksskoler var regulert av lov helt fram til 1947. Da ble bestemmelsen opphevet da det ikke lenger fantes slike skoler.

Et annet eksempel på denne type skole på Modum og av litt nyere dato, er Susenlund skole på Geithus. Skolen ble opprettet 1 januar 1885 og var i drift helt fram til den nye Stalsberg skole sto ferdig i 1923. Skolen var eid og drevet av Drammenselvans Papirfabrikker i alle år. Haugen skriver at fabrikken prøvde å få kommunen til å overta skolen ved begynnelsen av 1900-tallet, men herredsstyret motsatte seg dette da de mente det ville bli for dyrt for kommunen. Vi ser at kommunen sparte penger på denne ordningen, og det var lenge en bevisst politikk fra myndighetenes side når det gjaldt utbygging av skolesystemet på landsbygda.

Ifølge skolestatistikken av 1837 startet skolen på Nymoen i 1777 og skolen på Skuterudflata året etter, altså i 1778. Men av annet materiale som er funnet, ser det ut til at dette kun dreier seg om planleggingstidspunkt, og at skolene kom i drift noe senere. De første kildene som er funnet om skolene, er fra 1784. Allerede i 1790-åra kan det ha vært snakk om å legge ned skolen på Skuterudflata pga kraftig redusert virksomhet, men snart ble dette helt uaktuelt, og skolen skulle komme til å bestå i over hundre år til. Først i 1903 ble skolen nedlagt, og skolen ble overført til Bøen krets. Protokollen «Afsluttet ved skolens nedleggelse 30. november 1903» er underskrevet av lærer O. Syse. Han hadde da vært lærer der siden 1875.

Den siste og eneste eleven ved skolen i 1903 var Oskar Halvor Skuterudfladen, og han rakk sannsynligvis akkurat å bli konfirmert før han forlot skolen.

Skolen på Nymoen var i drift lenge etter at virksomhet ved verket hadde opphørt. Først etter behandling i herredsstyret 27. april 1923 ble den besluttet nedlagt, og barna som gikk der ble henvist til kretsene Buskerud, søndre Simostranda og Strand.

Den tredje skolen ved verket ble ifølge skolestatistikken av 1837 opprettet i 1828. Men det kan ikke stemme, for den eldste skoleprotokollen som er bevart fra Aftenskolen på gruvene, er fra 6. bergmåned 1827. Det er funnet en «Fortegnelse over de uconfirmerede Drengene, som faar Adgang til Skolen paa Skuterud Gruber» fra 1. november 1826, så skolen har muligens kommet i drift rundt årsskiftet 1826/27. Nærmere data om når skolen startet er ikke funnet. De første åra holdt skolen til i eget hus ved Nordgruvene. Senere ble skolen flyttet til Sjeidehuset på Gruvetrækka. Det er funnet notat om at lærer Postebro ble avskjediget fra skolen på gruvene 17.10.1850, og at han nektet å fraflytte lærerboligen. Etter konkursen i 1848 var det nokså redusert aktivitet ved verket, og skolen ble muligens nedlagt ved Postebros avskjedigelse.

Driften av skolen

Fundasen har bestemmelse om at verket selv skal bekoste oppføringen og driften av skolen. Fundasen har bestemmelse om at lærerne skal ha en årslønn på 100 riksdaler, fri bolig i skolehuset med plass til en kalhage. Skolehusene skal hvert år tilføres ti favner brensel og 3 lispund lys. Prestene i sognet skal sørge for at skoleloven av 1739 følges og ha tilsyn med skolen i samarbeid med øverste ledelse ved verket.

Videre har fundasen bestemmelse om skolens inventar, dvs. bøkene. Til hver skole skal det anskaffes en bibel og en huspostil. Så skal det anskaffes bøker til barna, «- og herforuden et til Børnenes Mængde forholdsmaassig Antal av a:b:c: Bøger Catechismusser, Catechismus Forklaringer og Evangelii Bøger». Skolen skiller seg altså ikke ut fra andre skoler ved at det er snakk om ren kristendomsundervisning. Bøkene var kun gratis for de uformuede, og for dette krevdes attest som skulle godkjennes av Ober-Inspecteuren. Skrivning og regning kom mye senere inn i skolen ge-

Nymoen skole slik man tenker at den først så ut. Senere ble den påbygd én etasje, slik den står i dag - antakelig den eldste eksisterende skolebygning på landet i Norge.

Tegning av J. Treider i: Dokka, H-J, 1988. En skole gjennom 250 år. Den norske allmueskole - folkeskole - grunnskole 1739-1989. NKS-forlaget. Oslo.

nerelt, men dette var kunnskaper som verket trengte, så her var det mulig å få undervisning i dette, men da måtte ungdommene selv skaffe seg nødvendige bøker.

Fundasen sier også hvordan driften skal finansieres, og for dette skal arbeiderne både ved gruvene, pukkverket og fargeriet betale en kontingent under navnet «skolepenger», samme som de har på Sølvverket, og den skal trekkes av alle arbeidernes månedlige lønn. Og fra arkivmaterieell kan en se at dette ble fulgt til punkt og prikke. Det er funnet et meget detaljert fradragsregulativ fra 1833. Til skolekassa skal det trekkes 4 skilling hver måned fra lønna til samtlige stigere, opseere og faste arbeidere. Med andre ord, folk høyere oppe på rangstigen betalte ikke til skolekassa. Men det måtte arbeiderne gjøre enten de hadde barn i skolen eller ikke.

Ellers er tilleggsytelser til lærerne som nevnt ovenfor, noe som var nedtegnet i forordningen av 1739. Det var også vanlig at de hadde biinntekter ved siden av lærergjeringen, og lærerne på verket var intet unntak fra dette. Det kunne være bonde, handverker, organist, klokker, kirkesanger, koppevaksinatør. Gjevst var det å bli lensmann, noe som det ikke er funnet at noen av lærerne ved verket ble, men lærer Nils Hilsen var nær på å bli det ifølge Mamen i *Gamle Modum* for 1989. Ellers nevnte jeg ovenfor at det kunne undervises i regning og skrivning, noe som også ble gjort. Det er funnet papirer på at lærere søkte om ekstra betaling for dette. Lærerne var fritatt for alle avgifter slik andre ansatte ved verket måtte betale, slik som avgift til skolekassa, sykekassa og fattigkassa. Med andre ord var de fritatt for inntektsskatt, pliktarbeid og militærtjeneste, men disse privilegiene ble

opphevet ved ny skolelov i 1827, bortsette fra fritak fra militærtjeneste. Ambisjonsnivået for skolen på verket har vært høyt, de trengte jo flinke folk som bla kunne lese, skrive og regne, og verket la seg i forkant av utviklingen av skolen generelt. Det kan man lese ut av arkivmateriale som er funnet når det gjelder innkjøp av bøker til skolene, fag det må ha vært undervist i, osv. For eksempel at det ble kjøpt inn bibel var ikke helt vanlig, for det var ei dyr bok. Vanligvis måtte man nøye seg med katekismen. Skolen ble utstyrt med kart, det var heller ikke helt vanlig i skolens spedte barndom.

Lærerne og undervisningen

Man ville ha de beste lærerkrefter, og for å få lærerutdannelse måtte man så tidlig i skolens historie til Danmark. Verket fikk tidlig seminarutdannete lærere. Først og fremst ble de ansatt ved Nymoens, men senere skulle det også komme lærere med slik utdannelse på Skuterud og Aftenskolen.

De to første lærerne med denne bakgrunnen fikk hele sin utdannelse påkostet av verket, og ved det beste seminar fantes den gang, Blaagaard Seminarium i København. Dessuten tilhørte de verkets egne barn. Den første som reiste ut, var Torger Pedersen Berg. Han ble uteksaminert i 1803, og kom da til Blaafarveværket som lærer på Nymoens. Her ble han til Ole Pedersen Saatvedt tok over etter ham i 1811. Saatvedt hadde også vært ved Blaagaard.

Det er flere eksempler på at lærerne ble rekruttert blant verkets innbyggere. En av dem var Christopher Andersen Postebro, som vokste opp på Skuterud og senere ble lærer der. Postebro ble lærer på Aftenskolen på gruvene. Muligens var Postebro lærer i bygdas omgangsskole og tok over stillingen etter lærer Olsen, som må være den samme som ble lærer på Nymoens i 1839. Postebro kom til å virke som lærer ved Aftenskolen på gruvene og Skuterudflata i hvert fall fram til 1850. Det er notater i kildene som kan tyde på at han ble den siste læreren der. Mer om Postebro kan du lese i Hunstadbråtens artikkel om ham i *Gamle Modum* for 1987.

Ellers har vi nedtegnelser, bl.a. av Hunstadbråten, som viser at Postebro var en svært streng lærer, slik at han på sine gamle dager var redd for å møte tidligere elever. Han var antakelig resultat av en undervisningsmetode som ble kalt vekselundervisning, hvor streng disiplin var nødvendig – og så kan jeg kanskje tilføye at han jo var barn av oppdragelsesmetodene ved verket. Vekselundervisning var en metode som først utviklet seg i England på slutten av 1700-tallet. Bakgrunnen var å få undervist stadig flere fattige på en effektiv måte, og til lavest mulig kostnad. De flinkeste elevene ble såkalte monitører, og de ble satt til å undervise de mindre flinke elevene i små grupper. Det ble opprettet vekselkole i Christiania i 1825, og lærere kunne komme hit og få undervisning i meto-

den. Vi kan se av bokbestillinger fra verket at metoden ble innført, bl.a. ved bestilling av *Peeters Veiledning i Vexelundervisningen*. Og at det ved samme bestilling er et notat om at de allerede har nok av regnetabeller og vekselundervisningstabeller.

Det hendte at lærerposten ble holdt innen samme familie i flere generasjoner. Lærer Nils Olsen Hilsen ble beskikket til lærer på Skuterud i 1815, men han hadde da praktisert som lærer der siden 1810, da han overtok lærerposten etter sin bror Ole Olsen Tandberg. Den siste journalen underskrevet av Nils er daterert 12 mnd 1826, men mye materiale er som nevnt borte, og han har antakelig vært i stillingen til sønnen Anders overtok i 1830.

Forholdene for lærerne var gode i begynnelsen, senere jevnet det seg noe ut sammenliknet med lærere i tilsvarende skoleslag. Lærere ble så langt mulig rekruttert blant bygdas egne, men det ser også ut til at Nymoens har ligget for høyt for bygdas lærere, men for lavt for de som hadde annen bakgrunn. Og særrettigheter til tross, få ble lenge i stillingen. Den var ofte et springbrett til noe bedre, og mange sluttet når pliktjenesten var over, dvs ved 27-års alder. Om sivil tjenesteplikt på verket skrev jeg en artikkel i *Gamle Modum* for 1998. Foruten bøker til kristendomsundervisning ble det som nevnt også nødvendig med bøker for skrive- og regneopplæring. Men med et høyt ambisjonsnivå for skolen trengte skolen også bøker for å undervise i fag som geografi, naturfag, historie, m.fl. Bestillingslister på bøker viser dette, og altså lenge før fagene var obligatoriske i allmueskolen.

Klassedelt samfunn

Samfunnet på Blaafarveværket var sterkt klassedelt, slik samfunnet for øvrig var. Dette kom også til uttrykk i hvordan skoleklassene var inndelt. Man lærte tidlig å kjenne sin plass. Av skoleprotokollene for året 1820 finner man disse øverst på lista:

<i>Casserer Schive</i>	3 barn
<i>Herr Hyttemester Poulsen</i>	1 «
<i>Madame Hoppe</i>	2 « (<i>Madame Hoppe var enke etter Chirurgus Hoppe.</i>)
<i>Skolelærer Saatved</i>	1 «

Ingen av disse barna har fått noen anmerkninger, verken om frammøte, flid eller annet. Øverst på lista over allmuebarna kommer barna til overstiger Kulbeck. Nederst på lista står enke Berthe Brua med en sønn. Siden hun har fått sitt eget navn, og det både fornavn og etternavn i protokollen, må hun ha vært blant de fattigste av de fattige. Skoleprotokollen viser at hun ikke fikk trekk for skolebøker til sønnen. Ellers ble enker oftest benevnt slik, eks: Nils Nilsens enke. Det var heller ikke uvanlig at de barna som hadde bare mor, fikk dette notert under hvem som var foresatte: «Moderen Enke», altså helt anonymisert.

Slik så en skoleprotokoll fra Nymoen ut etter at klassesdeling og karaktersystem var innført:

Udskrift af journalen for Blaafarveværkets skole paa Nymoen den 4de bergmaaned 1824.

No.	Børnenes Navne	Alder	Forældrenes Navne	Forsømmelse	Carakter
3de Classe					
	Gutteklassene				
1.	Christian Johns	11	John Christiansen	8 Dage	meget Godt
2.	Peder Bentsen	9 ½	Fab. Bent Saatvedt	11 Dage	Godt
3.	Johannes Larsen	11	Moderen Enke	4 Dage	meget Godt
4.	Ole Haugfos	11 ½	Fab. And. Haugfos	5 Dage	Godt
2den Classe					
1.	Henrich Hansen	11 ¼	Fab. Hans Henriksen	Syg	Godt
2.	Johannes Corneliussen	9 ½	do. Cornelius	2 Dage	temmelig Godt
3.	Christian Hansen	11 ¾	Hos Doctor Høegh	16 Dage	-
4.	Cornelius Pedersen	10 ½	Sabr. Peder Ødegaarden	5 Dage	temmelig Godt
5.	Herman Andersen	12	Moderen Enke	1 Dag	Godt
1ste Classe					
1.	Hans Finnerud	8	Fab. And. Finnerud	1 Dag	Godt
2.	Ole Hansen	8	-"- Hans Andersen	2 Dage	do.
3.	Torger Andersen	9	Sabr. Anders Pedersen	4 Dage	temmelig Godt
4.	Anders Koht	8	Fab. David Koht	3 Dage	do.
5.	Erich Bentsen	7	-"- Bent Saatvedt	Syg	
6.	Niels Hansen	7 ½	-"- Hans Henriksen	1 Dag	Godt
7.	Lars Andersen		Sabr. And. Larsen	Forsømt	-
8.	Hans Jørgensen		Moderen Enke	do.	-
9.	Augen Andersen		Skom. Augensen	do.	
10.	Peder Corneliussen	6 ½	Fab. Cornelius	6 Dage	Maadelig
Aftenskolen					
1.	Ole Pettersen	13 ½	Vægter P. Schultz	6 Dage	Godt
2.	Niels Jensen	12	Moderen Enke	6 Dage	temmelig Godt
3de Classe					
	Jenteklassene				
1.	Karine Poulsen	11	Hyttemester Poulsen	Flyttet til Skuterud	
2.	Mathea Poulsen	8 ¾	do.	2 Dage	meget Godt
3.	Anne Svendsdatter	10 ¾	Fab. Svend Carlsen	3 Dage	Godt
4.	Oline Hansdatter	13	do. Hans Andersen	9 Dage	do.
5.	Gunhild Svenddr.	14 ¾	do. Svend Carlsen	3 Dage	do.
2den Classe					
1.	Karen Arnesdatter	8 ¾	Fab. Arne Pedersen	Syg	
2.	Maren Olsdatter	8 ½	hos Enken Siri	4 Dage	temmelig Godt
3.	Elen Nielsdatter	12 ½	Sabr. Niels Schedemann	4 Dage	Godt
4.	Maren Nielsdatter		hos Ole Amundsen	Forsømt	
5.	Maria Andersdatter	14 ½	Sabr. Andr. Larsen	do.	
6.	Anne Christophersd.	7 ½	Christopher Warhuus	6 Dage	temmelig Godt
1ste Classe					
1.	Anne K. Winger	6 ¾	Fab. N. Winger	5 Dage	temmelig Godt
2.	Randi Tostensdatter		Moderen Enke	Forsømt	
3.	Boel Larsdatter		Fab. Lars Boels	do.	
4.	Gunild Andersdr.		Sabr. Andr. Larsen	do.	

Den første skoleprotokollen fra Skuterud som er funnet, er fra 1814 og underskrevet av lærer Nils Hilsen. Også han skiller på folk med de fineste øverst. Forskjellen er at han gir alle anmerkning om flid og framgang. Bondebarna står for seg nederst i protokollen, og det ble notert i protokollen at de fikk privatundervisning. Slik var det også på Nymoen. De som har fått privatundervisning, er ført for seg. Av navn som Wenzel og Neddagedell kan man se at de tilhørte de kondisjonerte, og ellers var det bondebarn fra

litt større gårder i omegnen. I 1820-åra ble elevene på Nymoen delt i tre klasser etter alder og framgang, og klasseinndeling ble snart innført på Skuterud også. De flinkeste elevene gikk i 3. klasse, og de som klarte seg dårligst, gikk i 1. klasse.

Protokollen taler sitt tydelige språk når det gjelder å plassere elevene etter prestasjoner og ikke etter alder. Sosial rang har også hatt innvirkning på plassering. Det har skjedd en forandring i og med at de øverst i protokollen også har fått anmerkning om

fravær og framgang. Slik var det ikke i starten. De som har fått anmerket «Forsømt», har vært borte hele måneden. Plassering i klasser har også hatt betydning for plassering i rommet, og senere for plassering på kirkegulvet under konfirmasjonen.

Karaktersystemet

Elevene har fått karakterer. Det kan se ut til at de har fått en samlet vurdering og ikke i enkeltfag. Karakterer ble standardisert i 1820-åra, og for det meste ble Plums karakterskala benyttet. Det ser også ut til å ha vært tilfelle på verket. Skalaen var seksdelt og så slik ut:

- 1: Utmerket got
- 2: Meget got
- 3: Got
- 4: Temmelig got
- 5: Maadeligt
- 6: Slet

De var først ute med å gi tallkarakterer på Aftenskolen på Gruvene. Ut fra karakterene kan en også få en indikasjon på hvordan det sto til i skolen. Den første skoleprotokollen som er funnet, er fra 6. bergmåned i 1827 og så slik ut:

Karakter	Antall elever i		
	1. klasse (11–15 år)	2. klasse (11–18 år)	3. klasse (9–16 år)
2	6		
2/3	2		
3	10		
3/4	1	1	
4	5	16	1
4/5		1	
5		14	15
6			15
	24	32	31

I denne oversikten betyr 3. klasse dårligste klasse (eller svakeste), og det er motsatt av hva det var i dagsskolen hvor 3. klasse var «best». Aftenskolen var forberedelse til konfirmasjonen, som for de fleste skjedde i 15-årsalderen. 9 år gamle elever og 19 år gamle var unntak. Konfirmasjonsforberedelse begynte gjerne i 11-årsalderen, 19 år var øvre grense for å bli konfirmert. Her er et annet utdrag fra protokoller:

Karakter	12. bergmåned Antall elever	12. bergmåned Antall elever
2	1	1
3	8	8
4	9	9
5	22	22
6	22	22
Sum elever	62	82
Lærer	C. Bøenstøen	L. Lund

Karakter 1 er ikke funnet i noen protokoll, men materialet er som nevnt mangelfullt. Hunstadbråten skrev om Andreas Pedersen i *Gamle Modum* for 1991, og der kommer det fram at han fikk denne karakteren da han gikk for presten. Andreas skilte seg ut på flere måter. Han var fjerde generasjon på verket. Det var et hjem preget av lesing og oppmuntring til skolearbeid, han kunne lese før han begynte på skolen. Som voksen tok han seminarutdanning og ble lærer på Modum høyere almueskole. Skal en dømme etter karakterene som er vist her, var det noen få som skilte seg ut som flinke. Gjennomsnittsnivået har vært ganske lavt. I 1835 fikk halvparten av elevene karakter 6, som var laveste ståkarakter. I praksis betydde det at de så vidt klarte kravene for å bli konfirmert, men heller ikke noe mer.

Det kunne være flere grunner til svake karakterer. Hovedformålet med skolen var kristendomsundervisning og å få elevene konfirmert. Det oppnådde man selv med svake karakterer i skolen. De fleste guttene kom fra fattige kår, hvor det å skaffe inntekt til livsopphold var det viktigste. Å sette seg på skolebenken etter en lang arbeidsdag var sikkert også krevende. Hjemmeforholdene betydde mye. Foreldrene hadde selv liten skolegang og så ikke nytten av teoretisk kunnskap. Barna fikk liten eller ingen oppmuntring hjemmefra. At hjemmeforholdene spiller inn i barnas resultater i skolen, viser også ferske undersøkelser fra dagens skole.

Oppsummering

Skolen på Blaafarveværket startet opp da det ennå knapt fantes et skoletilbud for vanlige folk på landsbygda, og i hvert fall ikke fastskole. Dette var et skoleslag myndighetene brukte svært lang tid på å få etablert. Fordelen med verks- og bruksskoler var at eierne av verk/bruk ble pålagt å opprette skole og stå for kostnadene. Prest og øvrighet hadde tilsyn med skolene, men myndighetene slapp kostnadene. På Blaafarveværket kan en se av etterlatt materiale at ambisjonsnivået for skolen var høyt, og dermed at dette var et unikt tilbud til den tids barn og ungdom. Men tilbud er en ting, hvordan resultatet ble er en annen sak. Her har jeg vist at resultatet ifølge karakterer så vidt holdt til å bli konfirmert for svært mange, men heller ikke mer. Mer om det kommer i neste utgave av *Gamle Modum*.

KILDER:

- Haugen, Ø. 1993. *Union-Geithus A/S Drammenselvans papirfabrikker*. Lokalhistorisk Forlag
- Holm, U.V. 1997. *Skolegang og sosial posisjon. En undersøkelse fra Modums Blaafarveværk i første halvdel av forrige århundre*. Hovedoppgave. Pedagogisk forskningsinstitutt. Universitetet i Oslo.
- Tveit, K. 1989. *Allmugeskolen på austlandsbygdene 1730–1830. 1.3.skolens utvikling*. Pedagogisk forskningsinstitutt. Universitetet i Oslo.

Jon Mamen:

Marcus Thrane og Modum

Noe om fadderne ved dåpen av Thranes sønn i Nykirke 23. juli 1848

Det er kjent at Marcus Thrane var på Modum som lærer året 1847–48. Siden han ikke finnes i noen lærelister, og heller ikke på lister over ansatte ved Blaafarveværket, har det vært antatt at han var privatlærer for barna hos noen av Værkets funksjonærer. Kai Hunstadbråten skrev om Marcus Thrane og Modum i *Gamle Modum* for 1997. Denne artikkelen bygger igjen på Halvdan Kohts artikkel fra 1949: «Den første arbeidarklassa Marcus Thrane møtte». I artikkelen gjøres det rede for Værkets store problemer fra 1847 fram mot konkursen i januar 1849. En kjemisk framstilt blåfarge reiv grunnen bort for videre fargeproduksjon. Dette fikk Thrane oppleve på nært hold. Unni Venke Holm skrev om Thrane og Modum i *Gamle Modum* 1999. Hun skriver mest om skoleforhold på Thranes tid.

I en annen artikkel i årets utgave har jeg skrevet om Ole Irgens og hans familie. Der nevner jeg muligheten for at det var Irgens som holdt privatlærer for sine barn, og som altså var Thranes oppdragsgiver.

Marcus Thrane skal i følge tradisjonen ha bodd i «Thranestua», som nå står oppe ved Haugfoss. Huset tilhørte Strand gård. Stua sto opprinnelig «like unneran Strandbakkane ved gamleveien te Haug,» forteller Jakob Andreas Samuelsens kilde. Seinere ble den flytta opp til Haug gård. I dette huset bodde Thrane med familien sin det året de var på Modum.

Da Marcus Thrane og hans kone Josephine kom til Modum, hadde de tre barn med. Alle var født på Lillehammer. De fikk nok et barn mens de bodde på Modum. Dette barnet ble født 22. juli 1847. Barnet ble ikke døpt før et år seinere. Ved dåpen i Nykirke 23. juli 1848 fikk barnet navnet Marcus Joseph. Gutten var altså kalt opp etter begge foreldrene. Nykirke var da ganske nybygd. Den nye Nykirke ble innviet 3. november 1847. Dåpsdagen var kort tid før Thrane forlot Modum. 1. august 1848 overtok Thrane redaktørstillingen i «Drammens Adresse».

Mellom dette barnets fødsel og dåp skjedde februarrevolusjonen i Paris. Tankene herfra spredte seg rundt i Europa. Marcus Thrane må ha vært kjent med det som skjedde. Hans sosiale engasjement ble vekket. Revolusjonen gav håp om bedre tider for arbeidsfolk. På Modum var Thrane blitt kjent med arbeidsfolk og deres kår.

Hvem var det Thrane-familien hadde omgang med på Modum? Vi kan se noe om det ved å undersøke hvem de valgte som faddere. Ved Thrane-dåpen

Peder og Larine Stampe. De var begge faddere ved dåpen til Thranes barn Marcus Joseph, som ble født på Modum.. Bildet er hentet fra «Stampeboken» av Knut O. Ronold, utgitt i Oslo 2005.

i Nykirke var det fem faddere. Fire av disse finnes lett i folketellingen for 1865. De hørte alle til i nærheten av bostedet.

To av fadderne var Peder Hans Jørgensen og hans kone Larine Gulbrandsdatter. I 1865 var han husmann med jord og daglønner, 55 år gammel. Han arbeidet ved Kongssagene. Larine er nevnt som den første av fadderne. Hun var vel barnets gudmor. Hun var 49 år i 1865. De bodde på plassen Skræppen under Setersberg. Denne plassen lå ned mot Simoa, på motsatt side av Strandgata. De er også kjent under familienavnet Stampe. De bodde her til sin død. Peder døde i 1893, Larine i 1901. De hadde fem barn født i tiden 1840–47. Disse barna var altså ganske jamne i alder med Thranes barneflokk. De eldste gikk vel i skolen sammen, kan vi tenke. Knut O. Ronold gjør godt rede for denne familien i «Stampeboken» fra 2005. Han har også fått med det faktum at disse var faddere ved dåpen til Thranes sønn.

*Thranestua på sin opprinnelige plass ved Strand i Åmot.
Maleri av Anna-Brita Bakken etter gammelt fotografi. (Foto Ukjent)*

Blant fadderne er videre Karen Dorthea Hansdatter. Hun var gift med husmann Peter Petersen på Søia under Buskerud. Han døde i 1851. Ved folketellingen i 1865 var hun enke, husmannskone med jord og spinnerske, bosatt på plassen nordre Søia under Buskerud. Også hun hadde barn i 1847, på alder med Thrane's barn.

Deretter er det Jon (John i folketellingen) Guttormsen, husmann med jord, saugmester, gift, 48 år, bosatt på Johnsbråten under Setersberg. I 1875 har han flytta til Vikersund og bor på Hovdeie. Også han var gift

og hadde barn i 1847. Kona het Marie Christine Nielsdtr. Den siste fadderen er Johan Hansen. Han finner jeg ikke i folketellingen 1865.

Fadderne hørte til dem som Thrane's familie har møtt og hatt omgang med. De ser ut til å være vanlige, hederlige folk. Som husmannsfolk sto de langt under den overklassen av bedrestilte, slike som Thrane og hans hustru selv kom fra, og som de hentet sine elever fra. Fadderlisten viser at Thrane har hatt omgang med arbeidsfolk. Han har blitt kjent med deres kår. Da han dro videre til Drammen i 1848 som redaktør, hadde han innsikt i arbeideres og husmenns stilling. Fadderne tilhørte nettopp den gruppa som han rekrutterte tilhengere fra. Dessverre finnes det ikke medlemslister for Modums fem thranitterforeninger. Det var forening ved Kongssagene. Kanskje ville vi funnet fadderne blant medlemmene der?

Hvor ble det så av barnet Marcus Joseph som var født på Modum, og som var sønn av Marcus Thrane og hans kone Josephine? På nyåret 1851 dør Marcus Joseph av «brystsye» i Kristiana. Han ble 3 ½ år gammel.

KILDER:

Digitalarkivet

FamilySearch

Knut O. Ronold: *Stampeboken*, Oslo 2005

Jakob Andr. Samuelsen/Kai Hunstadbråten: *Moinger og andre folk*. 1991

Irgens-familien på Nymoen

I et kvart århundre, mellom 1825 og noe etter 1850, finner vi navnet Irgens i *Modums historie*. Ole Irgens kom til Blaafarveværket som lærer i 1825. Han stiftet familie. Familien bodde på Nymoen. Noe etter 1850 reiser han og familien herfra. Ole Irgens tok del i arbeids- og samfunnsliv i Modum. Han ble en betydelig aktør i Modum-samfunnet. I hans familiehjem holdt de seg med huslærer. Kanskje var det Irgens-barna som hadde Marcus Thrane som privatlærer i 1847–48?

I *Modums Historie* nevnes Ole Irgens i to sammenhenger: I 1835 er Ole Irgens med i styret for Modum leseselskap. I 1843 ble Ole Irgens valgt inn i forstanderskapet i Modum sparebank. Her ble han ny formann etter residerende kapellan Bech, som døde plutselig i 1842. Han ledet direksjonen fram til 1844.

På Blaafarveværket er det gjort et stort arbeid med å skrive av korrespondanse. Jeg har fått tilgang til en rekke brev som handler om Irgens. Dette stoffet gir et levende og nært inntrykk av en tid som for øvrig er blitt ganske fjern for oss. Mye av denne artikkelen er utdrag av slike brev. Her har vi tilgang på mye interessant stoff fra Modums historie.

Irgens-slekten

Irgens-slekten i Norge stammer fra direktør Johannes Irgens (1607–1659), som var direktør ved Røros kobberverk. Han og broren Joachim Irgens er kjent fra Johan Falkbergets romaner. Johannes Irgens fikk to sønner. Den yngste av disse, Joachim, var stadsfysikus i Trondheim. Den norske slekten Irgens stammer fra ham. Mange av slektens medlemmer har utmerket seg. Ole Irgens' farfar ved samme navn var således biskop i Bergen da han døde i 1803. Faren, Marcus Fredrik Irgens, var stiftsprost i Bergen. Han var gift med Sophia de Chezaulx, datter til den franske konsulen i Bergen og hans norske kone. I 1799 kom deres sønn Ole til verden. Det er ham vi skriver om her. Han tok studenteksamen og begynte å studere teologi. Men så døde faren ganske brått i 1822. Familien hadde ikke råd til å la ham fortsette å studere.

Lærer på Nymoen

I 1825 søker Ole Irgens en utlyst stilling som lærer ved Modums Blaafarveværks skole på Nymoen. Han henviste til denne attesten fra en F. H. Ziel:

Efter Hrr. E. B. Stenersens Anmodning, bruger ieg frihet herved at anbefaler Bringeren herav, Hrr. Studichus Ole

Ole Irgens kom som lærer til Nymoen skole i 1825.

(Foto: Thure Lund)

Irgens til den ved Blaafarve-Værket ledigværende Skolelærerpst.

Denne unge Mand, hvis fader, Provst Irgens i Bergen, nyelig er død og intet efterlod ham, kan ikke, af Mangel paa Formue, vorsette sine Studeringer, men efter Stenersens Forsikring er en meget ordentlig Mand og besidder fulltkommen den nevnte Lærerpst og vil det derfor glade mig om han dertil af dem worden antaget.

Irgens ble ansatt på følgende vilkår i et brev fra Blaafarveværkets bestyrer Benj. Wegener:

Efter Anmodning af Herr Student O. Irgens bevidnes herved: at han er af Blaa-farveværkets Eiere antagen til at være Skolelærer ved Skolen paa Nyemoen og at han nyder i aarlig Løn NSp. 195 er Et Hundrede Fem og Half-femsindstyve Norske Specs. og 20 Favne Brændeveed hvert Aar, ligesaa sin Boelig i Skolehuset. Underviisningen i Skolen er 5 Timer daglig, foruden 2 Timer ____ og bestaaer i Religion, Læsning, Skrivning, Regning, Geographie m. v.

Også biskopen og amtmannen ville godkjenne tilsettingen. Det skjedde i et brev av 27. februar 1826:

Johan Collett, Amtmand over Budskeruds Amt, Ridder af Nordstiernen m. m. og Christian Sørensen, Biskop over Aggershuus Stift, Commandeur af Nordstiernen m. m. Giøre vitterligt: at da hidtil værende Lærer ved Modums

Blaafarveværks Skole paa Nyemoen Gulbrand Hansen er ansat som Organist og Skolelærer i Fridriksværn, saa beskikkes efter Bestyrerens ved bemeldte Værk Hr. Wegners Ønske, Student Ole Irgens herved til at være Lærer i hans Stæd ved ovennævnte Skole, hvorfor han nyder i aarlig Løn 195 Spd. siger et hundrede fem og halfemsinds-tyve Norske Speciedaler ligesaa 20 Favner Brende og fri Bolig i Skolehuuset. -

Han har da med yderste Flid og Nöiagtighed at rögte dette sit Embede, undervise de fastsatte Timer i de sædvanlige Gjenstande, lyde og følge de Kongelige Anordninger med hvad hans Foresatte maatte tilsige ham, samt stedse före en examplarisk Vandel til Opbyggelse og Opmuntring saa vel for de Ældre som Yngre, hvortil vi, i det vi anbefale ham paa det bedste til alle Vedkommendes — og Godhed, ønske ham Held og Velsignelse.

Allerede i 1826 ber Ole Irgens Wegener om attest med den tanke å søke en annen stilling. Av Wegeners attest 28. februar 1826 ser vi at han hadde begynt i tjenesten som lærer 1. oktober 1825.

Herr Student O. Irgens blev i forrige Aar af Modums Blaaafarveværkets Eiere antagen til at være Skolelærer ved dette Værks Skoler.

Da han nu agter at ansöge om at erholde et andet Skolelærer-Embede, for derved at forbedre sin Stilling, saa har han anmodet mig om, at meddeele ham et Vidnesbyrd og dette skeer, idet jeg herved med Fornöielse bevidner: at han har forestaaet Skolelæreren ved Værket fra den 1 October 1825 af til min fuldkommenteste Tilfredshed i enhver Henseende.

29. mai 1826 skriver Wm. Gutzeit et lengre brev til Wegener i Hamburg og forteller forskjellig fra Værket. Blant annet har det vært bispevisitas. Biskopen har besøkt «Nyemoen skole». De flinkeste elevene fra Nymoens skole var med i Heggen kirke og fikk god omtale av biskopen. I brevet står det også at det har regnet en god del og at den hele natur står i full flor.

Am vergangen den Dienstag war der Bischoff auf Nyemoen um die Schule zu besehen und am Mittwoch waren die besten von Nyemoen Schulkinder im Heggen-Kirche um dort Examen abzulegen, so wie ich gehört habe soll er mit denselben zufrieden gewesen sein. Wir haben hier ziemlich viel Regen gehabt so dass die ganze Natur jetzt in vollen Flor ist.

I desember 1829 har det vært eksamen på Nymoens skole. Eksamen gikk godt, men noen elever var fraværende. Essendrop og Gude var prester på Modum, og de hadde tilsyn med skolen. Følgende brev ble den 10. desember 1828 satt opp av de to prestene og Beck i Wegners fravær:

Ved i Dag at afholde den lovbefalede Skoleexamen i Nyemoens faste Skole, har det vist sig at Herr Stud. Skolelærer Irgens Dueltighed, og Øvelse i Undervisning

igjennem en Rad af Aar har, i Forening med hans Sands for Sagen, heldigen og velgjørende virket i denne Skole til dens Fremgang i de forskjellige Undervisnings Gjenstande. Da det var en Glæde at erfare dens gode Fremgang i Alt, hvorfor, som jeg selv bekjendt med det ofte besværlige i Undervisning, herved maa aflægge ham min Erkjendelse af hans Dygtighed, som og min Tak for hans Flid. -

At en Deel Börn, foranledigede maaskee af Uvidenhed om Lovens Bud, en Deel maaske ved Forældrenes Mangel paa Erkjendelse af den Forpligtelse til at lade dem möde ved Examen, var fraværende var at beklage især for det slette Exempels Skyld, og anmodes Herr Skolelærer Irgens, at anmeldte denne Forseelse for Blaaafarveværkets Comptoir haabende at dette vil vide at tage nödvendige og passende Forholdsregel for at forebygge saadan upassende og ulovlig Forsömmelse ei blot ved Examen men og ved den daglige Undervisning.

Den 18. august 1831 får Irgens en ny attest fra Wegener. Han slutter seg til res.kap. Gudes uttalelse: *Det er med megen Fornöielse jeg bitræder Herr Pastor Gudes gode Vidnesbyrd om Herr Student O. Irgens Forhold som Lærer ved Blaaafarveværkets faste Skole. Herr Irgens har ladet sig nöie med denne for sine Kundskaber saa ubetydelige Skolelærer-post, i Haab om med Tiden at komme i en bedre Stilling og faae sine Kaar i Økonomiske Henseende forbedret; at dette maatte snart lykkes ham, er mit ynderlige Ønske, hvorfor jeg tager mig den Frihed at anbefale ham til alle Vedkommende paa det bedste.*

Familieliv

I 1827 giftet Ole Irgens seg med Henriette Calmeyer. Ekteskapet ble inngått i Fet i Akershus 1. august 1827. I et fraktbrev fra 1828 finner vi denne notisen om en gave til de nygifte fra mor i Bergen:

Til herr Skolelærer Irgens følger:

Mrk. O.I. 3 Fierdinger Sild

« O.I. 1 gammel Ost

som modtages fra en Provstinde Irgens i Bergen, og hvoraf er betalt Fragt N.Spd. 1 rd. som Deres Regning debiteres. -

I 1828 skrev bokholder N. Beck til Wegener i Hamburg og kunne fortelle blant annet at tjenestejenta til Irgens, Gunhild, skal gifte seg og snart venter barn. De har bedt om et rom på Nymoens. De er skikkelige folk, og de anmoder Madam Irgens om hennes samtykke.

Torger Brenne, fester Grubenarbeiter, der sich in diesem Monat mit Irgens Dienstmädchen Gunild, verheirathet wird, bittet um 1 Kammer auf Nyemoen; bey seinen Aeltern, die selbst nur eine kleine Kammer auf Nyemoen haben, kann er keinen Platz nachher bekommen, um so mehr, da seine Braut bald entburden werden soll. Es sind schickliche Leute und bittet Madame Irgens um Ihre gefl. Bewilligung. -

Ekteparets Irgens første barn er sønnen Harald Marcus Fredrik. Han er født 16. august 1829 og er døpt i Nykirke 6. januar 1830. Så følger Johannes Stephanus. Han er født 10. februar 1832 og døpt 16. juli samme år i Nykirke. Seinere kommer Henrik, Oluf, Jean, Sophie og Torvald. Ved folketellingen på Blaafarveværket i 1846 bor familien i Nymoens nr. 2. Ole Irgens er på den tiden «comptorist». Han hadde fått innsikt i driften og tatt over flere administrative oppgaver. Bortsett fra eldste sønn Harald bor de alle i hjemmet. I husstanden inngår også to tjenestepiker og en student Rasmusen.

Denne student Rasmusen har trolig vært huslærer for barna. Av den amerikanske del av fortellingen om Irgens-familien ser vi at barna i familien hadde privatlærer. Det kan godt være at Markus Thrane i 1847–48 var privatlærer for disse barna.

I 1915 kunne enkefru Mathilde Gregersen huske familien Thrane på Strand, fortalte hun til *Fremtiden*. Ved en anledning lot kontorist Irgens ved verket sin frue gå til ham med en skinke, kunne hun huske. Dette er gjengitt i *Gamle Modum* 1992 og 1997. Denne historien bekrefter at det var en særlig forbindelse mellom Irgens og Thrane.

Kontorist ved Værket

Den 30. april 1832 fikk Irgens av Wegener et tilbud om å overta noe av ansvarsområdet etter materialforvalter Sunne, som var død. Irgens fikk tilbud om å bli kontorist ved Værket, og han fikk mulighet til selv å ansette en hjelpelærer i sitt sted.

Paa Grund af Materialforvalter Sunnes Dödsfald og de stedfundne foreløbige Forandringer ved en og anden Posts Besættelse, kunne vi endnu, og indtil vi anderledes bestemme, sysselsætte et dueligt Subject ved de forskjellige Forretninger, som vi selv eller Bogholderie-Comptoiret, der er bemyndiget dertil, maatte fordre udførte.

Af den Person, som vi anførte disse Forretninger, der udkræver en Tid af 10 faste, daglige Arbejdstimer, og mere, naar det ansees nødvendigt, og hvorfor vi selv eller Bogholderie-Comptoiret kuns kunne dispensere, fordre vi den største Arbejdslyst, Punctlighed og Ufortrødighed. Den Ansættende erholder en bergmaanedlig Gage af 10 Spdlr. er Ti NSp. og Skolelærer-Lön vedbliver, som sædvanlig, 15 N.Spdr.

I det vi, med hensyn til vores foreløbige Samtale om denne Gjenstand, tilbyde Dem benævnte Post, har vi for Ordens Skyld, ei villet undlade, at gjøre Dem bekjendt med foranførte Betingelser, for bedstmuelligt at sætte Dem i Stand til, efter egen Tilbøyelighed, at vælge imellem Vedblivelsen af Deres nuværende Lærpost og dennes Omskiftning med ovenstaaende Post.

Skulde De foretrække den Sidste, hvortil vi ingenlunde ville tilraade eller opmuntre Dem, da er det selvfølgelig, at De UDEN NOGENSOMHELST BEKOSTNING FOR OS, og med Skole-Commissionens Samtykke, paa ubestemt Tid antager og selv gagerer en duelig Hjelpelærer, der

under Deres egen Garantie forsvarligen kunde bestyre Deres nuværende Lærpost, til hvilken vi naturligviis fremdeles yde de sædvanlige fastsatte Emolumenter og Præstationer.

Deres skriftlige Gjensvar imødesees snarest muelligt. -

I 1839 sier Irgens opp sin skolelærerstilling. Beck skriver 7. mars 1839 til prost Tandberg om prosessen med å tilsette ny lærer.

Ved ærbødigst at tillade mig Fremsendelsen af de omtalte, hoslagte Papirer, betræffende Skolelærer O. Irgens' Andragende om Entledigelse fra sin Lærpost ved Nyemoens faste Skole, til Deres behagelige, embedsmæssige Paategning, bruger jeg tillige Frihed, at udbede mig det paategnede Andragende tilbage, for at indsendes Værksdisponenten til Medunderskrift, der da igjen kunde expedere det til Kongsbergs Provstie.

Hvorvidt Deres Velærværdighed maatte finde det hensigtsmæssigt, at søge det kommende, helst ugifte Subject, erhvervet gjennem Deres eller Værksdisponentens Bekjendtskaber og Efterforskninger, eller igjennem Avertissement i Morgenbladet, ønskede Hr. Consul Wegener gjerne snarest muligt at erfare, da han ikke betvivler, at kunne tiltræde Hr. Provstens Anskuelse i saa Henseende, hvorefter Værket, hvis Avertissementsveien prefereres, vil fremkomme med Annonceudkast til Deres Velærværdigheds nærmere Overveielse.

Efterdi man er uvis om Entledigelsesandragendet bør rettes til Stifts- eller Amts-Directionen, vilde Hr. Provsten godhedsfuld vælge det rette, og cassere det andet, saasom 2.de ere udstædte. - Ogsaa Skolelærer Irgens' Beskikkelse af 27. de Februar 1826 unnlader jeg ikke hoslagt at forevise.

I 1839 ble lærerposten utlyst og ny tilsetting foretatt. Lars Olsen fra Toten kom da som lærer til Nymoens skole.

Amerika

I 1845 har Værket fått kontakt med et firma i New York angående leveranse av blåfarge. I den forbindelse spør Beck på vegne av Irgens etter hans svoger som bor i New York.

Et Medlem af Værkets Comptoir, Hr. O. Irgens har i New York, 119 Water Street en Svoger, ved Navn Poul J. Calmeyer, der efter sigende skal være ansat ved Lodsvæsenet og om hvem man i flere Aar aldeles intet har hørt. De vilde forbinde os ved at anmode ham; om at tilskrive nævnte sin Svoger, der med Familie leve vil, om sit befindende og sine Kaar, - ligesom De derhos skulde have Tak for ved Selv at erkjendige Dem om og uforbeholdent at melde os om meldte P. C. ansees for en stræbsom og i sin Stilling agtet Mand, i hvilke Kaar han lever, om disse levner ham et tarveligt Udkomme, og om hvorledes hans pecuniaire Forhold, der maaskee ved Giftermaal have bedret sig, er beskaffen?

I 1849 gikk Blaafareværket konkurs. Dette året dro de

to eldste sønnene til Amerika. De har fått kontakt med onkelen i New York. I Amerika har særlig Johannes Stephanus satt spor etter seg. Under navnet John S. Irgens finner vi ham i flere amerikanske kilder. En kilde er Nord-Dakotas historie, utgitt i 1919. Der fortelles det om hans sønn igjen, Ole H. Irgens, som var dommer. Der fortelles også historien om John S. Irgens.

Dommer Ole H. Irgens, dommer i Barnes county, bosatt i Valley City, ble født i Chicago, Ill. 8. juni 1855 som sønn av John S. Irgens, som var født og oppvokst i Norge. Han kom til Amerika 17 år gammel. Han aktet å ta opp forbindelsen med en onkel i New York. Han ønsket å studere til sivilingeniør og siden vende tilbake til Norge, hvor hans familie er gammel og fremstående, i det slektens historie kan følges tilbake ubrutt til 1657. Fram til hans far hadde slekten hatt flere teologer, leger med videre. Bestefaren var teologisk student, men han fulgte ikke den vei, og ble isteden gruveingeniør og bestyrer.

På slutten av 1850-tallet flyttet faren til St. Ansgar, Iowa, hvor han ble et år. Derfra reiste han i et følge til Minnesota. Der sikret han seg et 'claim' i Adams, Mower county. Der ble han til begynnelsen av 1870-årene og bygde opp en farm. Han ble valgt til countyets kasserer, et verv han innehadde en årrekke. Han ble også valgt som sitt countys representant til delstatens lovgivende forsamling. Der nådde han opp til stillingen som 'secretary of state'. Han trakk seg tilbake 1 januar 1879 og flyttet til et claim han hadde sikret seg høsten 1878 to miles sørvest for Valley City, Nord Dakota. Etter noen år solgte han denne gården og flyttet til Norfolk, Virginia. Der dreiv han farming i fem år. Så flyttet han tilbake til Nord Dakota og slo seg ned vest for Ellendale. Der dreiv han sammen med sønnene sine og

alte opp kveg. Så var han tilbake i Valley City og fungerte også der som county-kasserer. Endelig trakk han seg tilbake og flyttet til San Diego i California, hvor han døde i 1902.

I ungdommen hadde faren fått en god utdanning både i tysk og norsk av privatlærere. Han var en evnerik mann og brukte sine gaver, ikke bare til eget beste, men også i statens interesse.

Det finnes videre opplysninger om at John S. og hans eldre bror Harald, vervet seg til tjeneste for nordstatene under borgerkrigen. Harald ble også farmer i Mower county, Minnesota.

Irgens forlater Modum

Av utflytterlister framgår det at de tre yngste barna forlot Modum i 1851 og reiste til Kristiania. Det tok vel ikke så lang tid før foreldrene fulgte etter. Ole Irgens fikk arbeid som maltkontrollør i Bergen. Den stillingen hadde han ennå ved folketellingen i 1865. Da står det anført at «familien er i Amerika». Ole Irgens flyttet selv til Amerika, og han døde hos sønnen i Minnesota 13. desember 1871. Hustruen Henriette døde samme sted 15. juni 1875.

KILDER:

Materiale mikrofilmet, transkribert og tilrettelagt ved Blaafarveværkets Dokumentasjonssenter v/ Sverre Følstad og Ole Petter Gulbrandsen
North Dakota. History and People. Vol. II. Chicago 1917
Digitalarkivet
Family Search

Finnemarkløpet 1933–38

I mellomkrigstiden var det en periode meget populært med turløp og turrenn både sommer og vinter. Mange idrettsforeninger hadde sine løp. Enkelte har overlevd helt fram til i dag. Birkebeinerrennet ble innført i 1932 og lever i beste velgående.

Vinteren 1932–33, nærmere bestemt søndag 4. mars 1933, arrangerte Vikersund Idrettsforening og Drafn Ski- og Ballklubb et turløp fra Vikersund til Drammen. Løpet ble kalt «Finnemarkløpet» og ble ansett som en stor idrettsbegivenhet. Vikersund idrettsforening hadde ansvaret for arrangementet fram til Støa ved Glitre, Drafn videre fram til Drammen. Slik var det i alle år rennet gikk. Det ble arrangert seks renn, det siste i 1938.

Det var fire klasser. Klasse A: Racere, Klasse B: 20–32 år, Klasse C: 32–40 år og Klasse D: Over 40 år. Seinere ble klasse B og Klasse C delt i to, avhengig av om man var premiært eller ikke i tidligere turrenn.

FINNEMARKLØPET

Herved innbys til deltagelse i turløp Vikersund—Drammen, for hvilket nedenstående statutter gjelder:

1.

Finnemarkløpets startsted er Vikersund, innkomststed Drammen. Løipen skal i det vesentlige følge den vanlige skivei mellom Vikersund og Drammen. Løipens lengde blir ca. 45 km.

2.

Deltagerne inndeles i følgende klasser:

Klasse A: Racerklasse for løpere over 20 år.

B: Turløperklasse for løpere mellom 20 og 32 år.

C: Turløperklasse for løpere mellom 32 og 40 år.

D: Turløperklasse for løpere over 40 år.

3.

I racerklassen skal de løpere gå som har deltatt i offisielle langrenn de to siste år, dog undtatt det militære langrenn.

4.

Løperne skal være klædt i turantrekk. Hver løper skal ha en pakking som veier minst 5½ kg. Pakkingens vekt kontrolleres ved start og innkomst.

5.

Starten foregår samlet. Hvis deltagerantallet er stort startes der i puljer efter arrangørens bestemmelser. Løgekort fra distriktslagets løgekontor eller annen løgeattest må forevises ved starten.

6.

Der fastsettes en maksimaltid efter hvert løp. Deltager som går på denne tid eller bedre tildeles et merke. Maksimaltiden fastsettes efter N. S. F. regler for skimerket. For de beste i hver klasse opsettes premie.

Innmeldelse, ledsaget av startkontingent kr. 3.00, skjer til gull med Adolf Rund, Drammen, eller hr. Sundhaugen, adresse Modum Sparebank, Vikersund. Innmeldelsesfristen utløper tirsdag den 28. februar kl. 12 middag.

I anledning løpet vil der bli opsatt billigtoget fra Drammen til Vikersund, hvorom nærmere bekjæntgjørelse vil bli offentlig gjort senere.

Ski og Ballklubben «Drafn». Vikersund Idrettsforening.

Løperne måtte ha en oppakning på minst 5,5 kg.

Det gikk billig skiløpertog fra Drammen til Vikersund hvert år. Billettprisen var kr. 1.50, iberegnet frakt av ski. Om kvelden var det i alle år premieutdeling på Central Hotel med dans til Central Band og Zany Band.

Løypetraséen

Løypa gikk fra Vikersund med sterk stigning de første kilometerne opp til Hovlandsfjell, (674 m), som var løypas høyeste punkt. Fra Hovlandsfjell var det først slakt og så litt sterkere fall ned til Langvann, over dette og så videre i jevnt og pent terreng over Elgskottjern fram til Støa ved Glitre. Der var det suppestasjon, og løperne fikk servert havresuppe og sukkervann. Distansen hit var 18 km. Deretter gikk løypa over Glitrevannet (en strekning på nesten 3 km), så en stigning forbi Elgskottjernet og til Langvannet (nr. 2). Derfra var det utforkjøring ned til Svarthavna. Så kom det en slakk løype over Vranen, Tverrås vannet og Goliathen fram til Drafn-hytta, der det var ny suppestasjon, også her med havresuppe og sukkervann. Distansen hit var 34 km. Så gikk løypa ikke om Steinkjerringa, men litt vestenfor denne til Myredammen, videre forbi Myresetra til Årkvisla. Fra Drafn-hytta til Årkvisla var det stort sett utforkjøring hele veien. Fra Årkvisla var det slakk stigning en stund til man kom opp på Bragernesåsen og så var det utover igjen forbi Kloptjern og over Strøtvetjordet ned til mål ved Fjeldheim skole. Da hadde man gått ca. 43 km. Ved Fjeldheim skole fikk løperne anledning til å bade og spise sin medbrakte mat. Her var det ingen forpleining fra arrangørens side.

Vær og føre

Før rennet kom det et kraftig snøvær som gjorde det nødvendig å gå opp løypa i sin helhet. Værforholdene var heller ikke de beste under løpet. Snøværet sjenerte en del, særlig over Hovlandsfjellet, der det nærmest var snøstorm. Føret var vanskelig, de fleste deltakerne hadde trå ski, og mange hadde is under skiene.

Deltakere

Det var ca. 350 deltakere. De fleste av løperne kom fra Drammens-distriktet. Premielisten viser at mange klubber var representert, og at mange klubber hadde gode løpere. Modums skiklubb A. Engebretsen kom på 3. plass i racerklassen. Det var mange moinger med. Første pulje, som bestod av seniorløpere, blev sendt avsted kl. 10,10, etter først å ha vært tilbakekalt

Tilskuere i Vikersund.

(Foto: Ukjent)

en gang for «tjuvstart». Ende1 av løperne satte opp en fart som i en 17 km, mens andre tok det mer rolig, nærmest som det gjaldt en søndagstur uten konkurranse. Alle løperne fikk et turmerke.

Folkeliv

Finnemarkløpet ble omfattet med stor interesse i hele distriktet. *Drammens Tidende* skrev at det var interesserte tilskuere langs hele løypa. «Man kan sikkert si at tusener var på benene. På Modum hadde man inntrykk av at *alle* var på benene.» Avisen forteller at det var «en veritabel folkevandring» innover løypa mot Glitre. Fra Geithus, Åmot og Sjøstad strømmet det folk «i store karavaner». Vringen, Langvann og Elgskottjern var tett besatt med tilskuere. På hovedmatstasjonen Støa ved Glitrevann var det samlet mange mennesker. Ved Fjeldheim skole hadde mange interesserte tatt oppstilling for å se på innkomsten. Avisen konkluderte dagen etter løpet med at «det hersket i det hele tatt et slikt broget liv der inne i Finnemarka i går som vel neppe tidligere».

Flere Vikersund-firmaer hadde lørdag 3. mars annonser beregnet på deltakere og andre interesserte, bl.a. Krona kafé og Hovde-ski, som benyttet sjansen til å skape litt blest om sine virksomheter.

Arrangementet

Løperne som ble intervjuet av *Drammens Tidende*, uttalte at løypa var godt oppmerket og godt preparert. Slik forholdene var, må mannskapet ha gjort en meget god jobb med å få løypene i god stand. Det foreligger ikke tall over antall frivillige, men det må ha vært mange i sving. Matstasjonene på Støa og Drafn-hytta krevde nok også en del bemanning.

Arrangøren hadde sørget for at det var et hundespenn som fulgte løpet. Det ser ikke ut til at man fikk bruk for det, men det var nok godt å ha i reserve.

Om kvelden var det premieutdeling på Central hotell i Drammen med dans til Central Band og Zany Band. Det var satt opp lagpokaler for beste lag i klassene 20-32 år og 30-40 år. Begge ble vunnet av

lag fra arrangørklubben Drafn. *Drammens Tidende* konkluderte med at turløpet Vikersund-Drammen ble en stor suksess. De tre beste i hver klasse ble:

Klasse A: Racer:

- 1) Olaf Braathen, V. Lier 3.44.22
- 2) Henry Gjørslie, Drafn 3.44.58
- 3) A. Engebretsen, Modum Skiklubb 3.48.30

Klasse B: 20-32 år

- 1) Aage Bettum, Sturla 3.52.11
- 2) Alf Fjeldheim, Birkebeineren 3.56.45
- 3) Ottar Gjørslie, Aarkvisla 4.00.24

Klasse C: 32-40 år

- 1) Harald Havreaaen, Skoger 4.02.28
- 2) R. Braathen, Solberg 4.08.19
- 3) Thor G. Lithell, D.B.K 4.22.33

Klasse D: Over 40 år:

- 1) H. Sundlo., Drafn 4.28.57
- 2) Lars Sørli, Lier 4.40.24
- 3) M. Avdal, do. 4.42.10

1934

Suksessen med Finnemarkløpet i 1933 inspirerte nok de to arrangørene til å følge opp suksessen. Den 25. februar 1934 gikk Drafn igjen sammen med Vikersund Idrettsforening og innbød til Finnemarkløpet for annen gang. Løpet ble som året før omfattet med stor interesse. Det var nå seks klasser. Klasse 20-32 år og klasse 32-40 år ble begge delt i to klasser avhengig av om man hadde premier i tidligere turløp eller ikke.

Det var lite snø dette året, så løypa måtte legges litt annerledes noen steder. Det gjaldt særlig i oppstigningen til Hovlandsfjell. Den var lagt i noe slakkere terreng. Utforkjøringen ned til Langvann var også lagt på en litt annen måte. Noen steder var det små endringer på grunn av snøforholdene. Innkomsten var flyttet til Vestre Nøsted, 300 m fra Fjeldheim skole. Løypa ble på denne måten i alt ca. 1 km lengre enn året før. Førforholdene var heller ikke dette året de beste.

Rennet samlet litt under 300 deltakere, en liten nedgang. Drafn-løperne satte et sterkt preg på løpet. De seiret i fire av de seks klassene. Vi kan ellers merke oss en nykomling fra Vikersund, Kristian Kongsrud. Han kom på 17. plass i sin klasse 20-32 år, tidligere ikke premiært. Han skulle seinere komme til å løpe inn til klasseseire tre ganger.

Rennet ble etter løpernes og pressens mening greit avviklet. *Drammens Tidende* karakteriserte løpet som «morsomt, krevende og populært».

Klasse A: Racerklasse over 20 år

- 1) Johan Støa, Drafn 3.16.09
- 2) Olaf Wefferstad, BUL 3.18.30
- 3) Åge Bettum, Drafn 3.19.48

Klasse B: 20-32 år, tidligere premierte

- 1) Anders Viken, Eikerkvikk 3.4058
- 2) Fredrik Kleven, Drafn 3.48.13
- 3) Kristian Tollefsen, Drammens Ballklubb 3.49,56

Klasse C: 20-32 år, tidligere ikke premierte

- 1) Sigvart Egge, Drafn 3.33.10
- 2) Rolf Mikaelen, Korsvold 3.39.11
- 3) Arvid Egberg, Oslo Turn 3.29.51

Klasse D: 32-40 år, tidligere premierte

- 1) Harald Havaråen, Skoger 3.44.04
- 2) Th. Dyrmo, Gran 3.49.03
- 3) Petter Christiansen, Dr. Ballklubb 3.51.25

Klasse E: 32-40 år, tidligere ikke premierte

- 1) Jens Råen, Drafn 3.44.09
- 2) Gunnar Ramsvatten, Oslo politi 3.49.40
- 3) Knut Tschudi, Lyn 3.55.24

Klasse F: Over 40 år

- 1) Didrik Prydz, Drafn 4.0324
- 2) William Ellingsen, Drammens Ballklubb 4.15.09
- 3) Rolf Ødegaard, Fåberg 4.16.14

1935

Det tredje Finnemærkløpet gikk av stabelen 24. februar 1935. Det var forholdsvis lite snø dette året også, men været var strålende og føret utmerket.

Starten var flyttet til jordet ved siden av idretts-plassen. Det førte til en del misnøye, man trodde det ville bli isete løyper ved starten. På grunn av snøforholdene var inkomsten flyttet opp til Klopptjern.

Nytt av året var det at det ikke var matstasjoner hverken underveis eller ved inkomst. Meningen var at løpet skulle være et turrenn i den forstand at det skulle likne mest mulig på en tur. Man skulle smøre sin niste og ordne sitt drikke selv. Man skulle være på tur, bokstavelig talt. Dette ble kunngjort i avisen rett før renndagen og vakte nok en del forbauselse.

Antall deltakere gikk noe ned, det deltok ca. 200 løpere. Løpet samlet mer enn de tidligere løpene veteraner som Sigvart Egge, Reidar Inglingstad, Ottar Gjoslien, Olaf Braathen. Nye navn dukket opp. Løpere i racerklassen ble slått av tidligere premierte og ikke minst av tidligere upremierte.

Vi merker oss fjorårets nykommer Kristian Kongsrud fra Vikersund. Han var ganske så ukjent på dette tidspunkt og satte opp en voldsom fart i de harde stigningene fra Vikersund og opp mot Hovlandsfjell. Snart var han først i sporet. Reporteren fra *Drammens Tidende* la merke til mannen i stigningene opp mot Hovlandsfjell og tenkte at den farten måtte være «drepende», og at «den mannen kommer nok ikke inn i det hele tatt». Men han tok feil, innrømmet han ved inkomsten. Kongsrud kom inn som førstemann og det på dagens beste tid

Kristian Kongsrud.

(Foto: Ukjent)

uansett klasse. Han slo veteraner som Sigvart Egge og Ottar Gjoslien med god margin. Han skulle seinere vinne flere renn. Han har trolig en av de merkeligste idrettskarrierer i norsk idrett. Dette kan det leses mer om i Arnt Bergets historie om ham på s. 30 i dette heftet. De tre beste i hver klasse var:

Klasse A: Racere

- 1) Hakon Fossen, Drafn 3.43,21
- 2) Reidar Inglingstad, Arild 3.54.19
- 3) Ferdinand Lunde, Ready 4.02.47

Klasse B: 20-32 år, tidligere premierte i turrenn

- 1) Kristian Kongsrud, Vikersund 3.24.13 (dagens beste tid)
- 2) Sigvart Egge, Drafn 3.45.21
- 3) Ottar Gjoslien, Drafn 3.45.40

Klasse C: 20-32 år, tidligere ikke premierte

- 1) Petter Brekke, Østre Modum 3.27.11
- 2) Trygve Tveten, Liungen 3.56.24
- 3) Arthur Rhodin, Mif 3.57.08

Klasse D: 32-40 år, tidligere premierte

- 1) Harald Havaråen, Skoger 3.51.03
- 2) Kristian Tollefsen, Drammen Ballklubb 3.56.36
- 3) Sigmund Eriksen, Drafn 4.02.54

Klasse E: 32-40 år, tidligere ikke premierte

- 1) Hjørvard Grøstad, Snarum 3.44.40
- 2) A. Wefferstad, Vestre Lier 3.53.22
- 3) Eivind Børresen, Liungen 4.04.07

Klasse F: Over 40 år

- 1) Olaf Bråthen, Vestre Lier 3.47.05
- 2) Ragnvald Landvik, Rjukan 4.07.47
- 3) D. Prydz, Drafn 4.09.11

1936

Det fjerde Finnemærkløpet gikk den 1. mars 1936. Starten var nå tilbake på idrettsplassen i Vikersund, så arrangørene hadde nok merket seg fjorårets misnøye. Innkomsten var dette året tilbake på Fjeldheim skole. Det var heller ikke dette året matstasjoner underveis, men deltakerne fikk sukkervann ved Drafn-hytta.

Rennet ble en kraftprøve for arrangørene, for lørdag middag begynte det å snø. Trass i et stort snøfall lørdag og natt til søndag, ble løpsdagen stort sett god. Ifølge *Drammens Tidende* hadde arrangørene Vikersund IF og Drafn gjort en stor innsats, for løypa var over all forventning bra, men føret var vanskelig. Finnemærkløpet samlet dette året ca. 240 løpere, ca. 40 flere enn i forrige sesong. Det var kanskje en oppmuntning for arrangørene, for deltakertallet hadde i de foregående løpene vist en fallende tendens. *Drammens Tidende* mente at Finnemærkløpet var en for slitsom søndagstur for mange.

Turklassen var stor, og det kom litt kritikk fordi klassen ikke var blitt delt. Etter starten ble det stor konkurranse om å få en god posisjon. Det meldtes om flere stavbrudd, ja til og med et skibrudd. Det ble også klaget over at mange løpere hadde problemer med å komme forbi de mange turløperne uten tap av tid på grunn av dårlig løypekultur.

Fjorårets sensasjonsmann, Kristian Kongsrud, var nå blitt 32 år og stilte derfor ikke i samme klasse som før, men han gikk utmerket og gikk inn på dagens beste tid, nesten 10 minutter foran tiden til dagens nest beste, Johan Hellerud, som også var fra Modum. *Drammens Tidende* kommenterte at Kongsrud var uanfektet ved målgang.

Klasse A: 20-32 år, racere

- 1) Reidar Inglingstad, Arild 3.48.10
- 2) Olaf Wefferstad, BUL 4.04.33
- 3) Anders Viken, Eiker 4.06.06

Klasse B: 20-32 år, tidligere premierte

- 1) Konrad Hals, Vestfossen 3.59.20
- 2) Harald Berntsen, Vikersund 4.04.40
- 3) Birger Jensen, Drafn 4.06.09

Klasse C: 20-32 år, tidligere ikke premierte

- 1) Johan Hellerud, Modum 3.42.47
- 2) Øistein Arka, Drafn 4.02.10
- 3) Erling Johansen, Modum 4.03,24

Klasse D: 32-40 år, tidligere premierte

- 1) Kristian Kongsrud, Vikersund 3.33.47 (dagens beste tid)
- 2) Sigv. Egge, Drafn 3.46.03
- 3) Marius Smedsrud, Gran 3.53.26

Klasse E: 32-40 år, tidligere ikke premierte

- 1) Sverre Kinnerud, Strømsgodset 3.47.33
- 2) Høgne Bjørnstad, Dr. politi 4.17.10
- 3) Sigurd Moen, Sturla 4.19.40

Klasse F: Over 40 år:

- 1) Olaf Braathen, Vestre Lier 3.53.50
- 2) Th. Dynna, Gran 3.57.03
- 3) Didrik Prydz, Drafn 4.19.39

1937

Løpet gikk 28. februar. Løypa var 2 km lengre enn den hadde vært tidligere, i alt 45 km. Arrangørene hadde valgt å legge løypa rundt Glitrevann, ikke rett over som før. Det viste seg å være et heldig valg, for løypene var isete over vannene. Det ville ha gitt mye slit med vanskelige ski over det store Glitrevannet om løypa hadde gått der. Løypa ble mer kupert og interessant.

Deltakertallet var ca. 250, omtrent som året før. Spesielt interessant i løpet var knivingen om førsteplassen i klasse D, løpere mellom 30 og 42 år, tidligere premierte. Kampen stod mellom Kongsrud og sagnomsuste Sigvart Egge, og den ble vunnet av sistnevnte med en tidsdifferanse på 20 sekunder. Kongsrud uttalte likevel at han var meget fornøyd med løpet. Kongsrud representerte nå Mjøndalen idrettsforening.

Det var femte gang idrettsforeningene Vikersund og Drafn arrangerte Finnemærkløpet. De løpere som deltok i løpet for femte gang, fikk en Finnemærke-medalje.

Klasse A: Racerklasse 20-32 år

- 1) Petter Boris Axelsson, Drafn 3.50.29
- 2) Anders Ingebretsen, BUL 3.50.49
- 3) Anders Viken, Eiker 3.55.06

Klasse B: 20-32 år, tidligere premierte

- 1) Harald Bentssen, Vikersund 3.54.18
- 2) Leif Storhaug, Vestheim 3.56.30
- 3) Th. Huseby, Spikkestad 4.02.04

Klasse C: 20-32 år, tidligere ikke premierte

- 1) Ottar Hæhre, Sysle 3.55.21
- 2) Odd Altern, BUL 4.01.16
- 3) Gunnar Paulsen, Drammen 4.03.33

Klasse D: 32-40 år, racere, tidligere premierte

- 1) Sigvart Egge, Drafn 3.31.17
- 2) Kristian Kongsrud, Mjøndalen 3.31.37

Klasse D: 32-40 år, turløpere, tidligere premierte

- 1) H. J. Grøstad, Ytre Krødsherad 3.57.49
- 2) Arnulf Wefferstad, Tronstad 4.00.15
- 3) Sigmund Eriksen, Drafn 4.11.58

Klasse E: 32-40 år, tidligere ikke premierte

- 1) Karsten Mehren, Vestre Lier 4.00.50
- 2) Peder L. Vaaje, Ullevål 4.05.37
- 3) Arthur Støa, Drammen 4.06.39

Klasse F: Over 40 år:

- 1) Olaf Braathen, Vestre Lier 4.07.12
- 2) Ludvig Torgehagen, Mardal 4.16.10
- 3) Nikolai Fuhre, Drafn 4.26.03

1938

Det sjette og siste Finnemarkløpet gikk 13. mars. Det var så lite snø at arrangørene drøftet utsettelse, men det ble renn. Det var mange som fryktet at føret skulle være for hardt, men løypa var fin. Innkomst var dette året ved Bragernes skole.

Det deltok ca. 100 menn, dvs. mer enn en halvering i forhold til deltakertallet året før. Drafn-løperne forsynte seg igjen godt av premiene, men det gjorde Modum-løperne også. Vi kan merke oss Modum-seier i klasse B til Harald Bentzen, Vikersund og en tredjeplass i samme klasse til Ottar Hære, Sysle. Kristian Kongsrud gjorde seg nok en gang bemerket idet han tok sin tredje klasseseier, og det gjorde han med bravour. Tiden han gikk inn til, var suverent den beste i Finnemarkløpets historie. I tillegg til ordinær premie fikk han *Drammens Tidendes* vandrepokal til beste løper over 32 år uansett klasse og De-No-Fas pokal til beste løper. Det var dette året ingen racerklasse.

Rennet ble betegnet som meget vellykket og arrangementet godt. Likvel skulle det bli det siste rennet. De beste var:

Klasse B: 20-32 år, tidligere premierte

- 1) Harald Bentzen, Vikersund 3.14.05
- 2) Kaare Kjos, Vålerengen 3.17.46
- 3) Ottar Hæhre, Sysle 3.18.14

Klasse C: 20-32 år, tidligere ikke premierte

- 1) Trygve Andreassen, Djerv 3.22.27
- 2) Rolf Karlsen, Drammens Ballklubb 3.25.58
- 3) Ragnvald Jensen, Bygdø Ballklubb 3.26.49

Klasse D: 32-40 år, tidligere premierte

- 1) Kristian Kongsrud, Mjøndalen 2.54.40
- 2) Haakon Rustad Bærum 3.14.26
- 3) Henry Gjoslien, Drafn 3.16.56

Klasse E: 32-40 år, tidligere ikke premierte

- 1) Hjørvard Grøstad, Ytre Krødsherad 3.15.56
- 2) Alf Kjerulf, Drafn 3.34.26
- 3) Hans Finsrud, Vestre Lier 3.37.06

Klasse F: Over 40 år

- 1) Jens Raaen, Drafn 3.35.05
- 2) Nicolay Fuhre, Drafn 3.54.31
- 3) O. Houger, Grefsen 4.02.47

1939

Styret i Drafn fant å måtte avlyse Finnemarkløpet fordi tilslutningen etter hvert var blitt så liten at rennet ikke lenger hadde noen sportslig verdi. Det hadde også kostet klubben mye arbeid og store utgifter. Det ser heller ikke ut til at Vikersund idrettsforening var interessert i å fortsette. Rennet er så vidt nevnt i 100-årsjubileumsberetningen til Vikersund idrettsforening. Det kom ikke noe nytt forsøk på å arrangere løpet.

Årsakene til at det ble slutt på løpet er nok flere. Målsettingen om at rennet skulle være et turrenn i egentlig forstand, var kanskje uinteressant for de beste og mest kjente løperne, de som kunne være trekkplastre. Samtidig var løpet antakelig for krevende for løpere som ikke hadde så god trening. Klubbenes egen begrunnelse er god nok: Arrangementet samlet etter hvert for få deltakere og var for krevende både hva økonomi og frivillig dugnadsinnsats angikk. Man hadde ikke maktet å få til det som arrangørene av Birkebeinerrennet fikk til, å skape et attraktivt renn for løpere fra hele landet. Tanken om et turrenn i praktfulle Finnemarka skulle imidlertid komme til å gjenoppstå. Det skjedde i 1966, da Drafn sammen med Geithus idrettslag arrangerte Thorleif Haugs Minneløp, et renn som snart runder 50 år.

KILDER:

Aftenposten, diverse utgaver
Drammens Tidende, diverse utgave
Drafn idrettsforenings jubileumsbøker
Vikersund idrettsforening 100 år

Arnt Berget:

Kristian Kongsrud – «Milslukern fra Vikersund»

Kristian Kongsrud.

(Foto: Ukjent)

En av Vikersunds beste idrettsmenn gjennom tidene, Kristian Kongsrud, var en ener i utholdenhetsidretter. Han hadde en rekke topplasseringer i skogsløp, marsjkonkurranser, skirenn og sykkelritt. I sistnevnte øvelse satte han norgesrekorder. Han stod på toppen av sin idrettskarriere da krigen brøt ut og satte en stopper for hans merrittliste, men han hadde i løpet av noen få år rukket å markere seg som en av distriktets største idrettsatleter. Han døde ved en tragisk sykkelulykke sommeren etter krigens slutt.

Motorinteressert idrettsmann

Kristian Torgersen Kongsrud ble født 16. februar 1903 på gården Råen, der han bodde i barne- og ungdomsårene. Her dyrket han sin store interesse for maskiner og biler. Gunnar Stærkebye, som selv hadde samme lidenskap, forteller at Råen var et samlingssted for ungdom i 1920- og 1930-årene. En Chevrolet og en Oldsmobile, begge 1928-modeller, pluss en Fordson traktor og en stasjonær dieselmotor som trakk sag og treskeverk, var en enorm maskinpark den gang. Den trakk til seg unger og ungdom som en magnet. Stærkebye forteller at han var med på den første kjøreturen med Kongsruds selvbygde lastebil. Motor og understell var fra en buss, men førerhus og lasteplan av finerplater og planker hadde Kongsrud laget selv.

Kom sent i gang med idrett

I barne- og ungdomsårene var Kongsrud mye plaget av sykdom. To ganger ble han rammet av giktfeber. Spanskesyken og «Modumsyken» måtte han også gjennomgå, og han fikk alle de smittsomme sykdommer som kunne tenkes. Siden hovedinteressen var maskiner og biler, var det knapt noen som trodde at han skulle gjøre noen idrettskarriere. Han eide ikke engang en sykkel, men lånte noen ganger søsterens hvis han hadde et ærend i Vikersund. Først etter fylte 28 år begynte han å trene. Med en enorm vinnervilje og en egen evne til å satse 100% i alt han foretok seg, var han snart i norgestoppen i turmarsj, skogsløp, langrenn og sykkelritt.

Grunnlaget for suksessen ble nok lagt på lange treningsturer i Holleia og på Øståsen, men han drev også innendørstrening på Vikersund Bad under ledelse av Olaf Håvik. I marsjkonkurranser tok han en rekke seirer og hadde bestetid på 30 km landevei på 2.49.03. med 11 kg pakning. Han er den eneste fra Vikersund Idrettsforening som har klart fordringene til Norges friidrettsforbunds gullmerke. I en kortere periode var han medlem av Mjøndalen IF og Drammen Sykkelklubb.

Vant 28 sykkelritt på to år og satte norgesrekord

Kongsrud begynte med konkurransesykling først i 1938, 35 år gammel. Han presterte likevel å ta en sølvmedalje i NM og hadde utrolige 28 seire på de to åra før krigen startet. I et av løpene satte han norgesrekord. For dette ble han tildelt en medalje

Medaljen Kristian Kongsrud fikk da han satte norgesrekord på 40 km landveisritt. (Foto: Arnt Berget)

hvor det står inngravert: «Norgesrekord, 40 km., tid 1.03.28.» Denne medaljen og distansemerkene i gull er det morsomt å eie, uttalte Kongsrud i et intervju med *Drammens Tidende* høsten 1939. Han sa også at han var sterkt imot fellesstart i sykkelritt fordi svakere syklister hang med i dragsuget og at man derved ikke fikk bevist hva hver enkelt kunne prestere.

Råsterk langrennsløper

Det 45 km lange Finnemarkløpet som gikk fra Vikersund over åsen til Drammen ble arrangert i perioden fra 1933-38. Dette løpet med bortimot 300 deltakere ble karakterisert som distriktets tøffeste og var midt i blinken for Kongsrud. Med en påbudt oppakning på 5,5 kilo gikk han over åsen på 3.33.47, en rekordtid som vakte oppmerksomhet i skimiljøet. Sølvpokalen som var satt opp til den som hadde tre seire i Finnemarkløpet, vant han i 1938. Han hadde også tre klasseseire i Birkebeinerrennet. I Holmenkollen er han premiert tre ganger på 17 og 50 km og to ganger i NM, men det var nok turrenn med oppakning som var hans favorittøvelse. Kristian Kongsrud ble på mange måter mannen som tok opp arven etter en annen Kristian, den legendariske Kristian Hovde, som la opp i 1934. Jon Skinstad, selv en fremragende langrennsløper i 1950-årene, med seier i bl.a. Nattjærsløpet, forteller at i Vikersund var Kongsrud det store forbildet for idrettsinteressert ungdom i 1940-årene.

Skogsløp med høydeforskjell på 650 meter

1930-årene kan nok kalles skogsløpenes gullalder. Det ble arrangert en mengde løp, ofte med flere hundre deltagere. Vikersund hadde mange løpere som hevdet seg i toppen, blant andre Øyvind Gundhus. Kongsrud føyde seg pent inn i rekken av disse og ble premiert i en rekke skogsløp. Løp som Holleialøpet og Breililøpet var midt i blinken for den seige langdistanseløperen.

Breililøpet, som ble arrangert tre ganger fra 1937

Norgesrekordholder Kristian Kongsrud. (Foto: Ukjent)

og utover, var en virkelig kraftprøve: Det var start ved Fjordvåg på Østmodum, vendepunkt ved Breilistanga og målgang på idrettsplassen i Vikersund. Distansen var 21 km og høydeforskjellen 650 m.

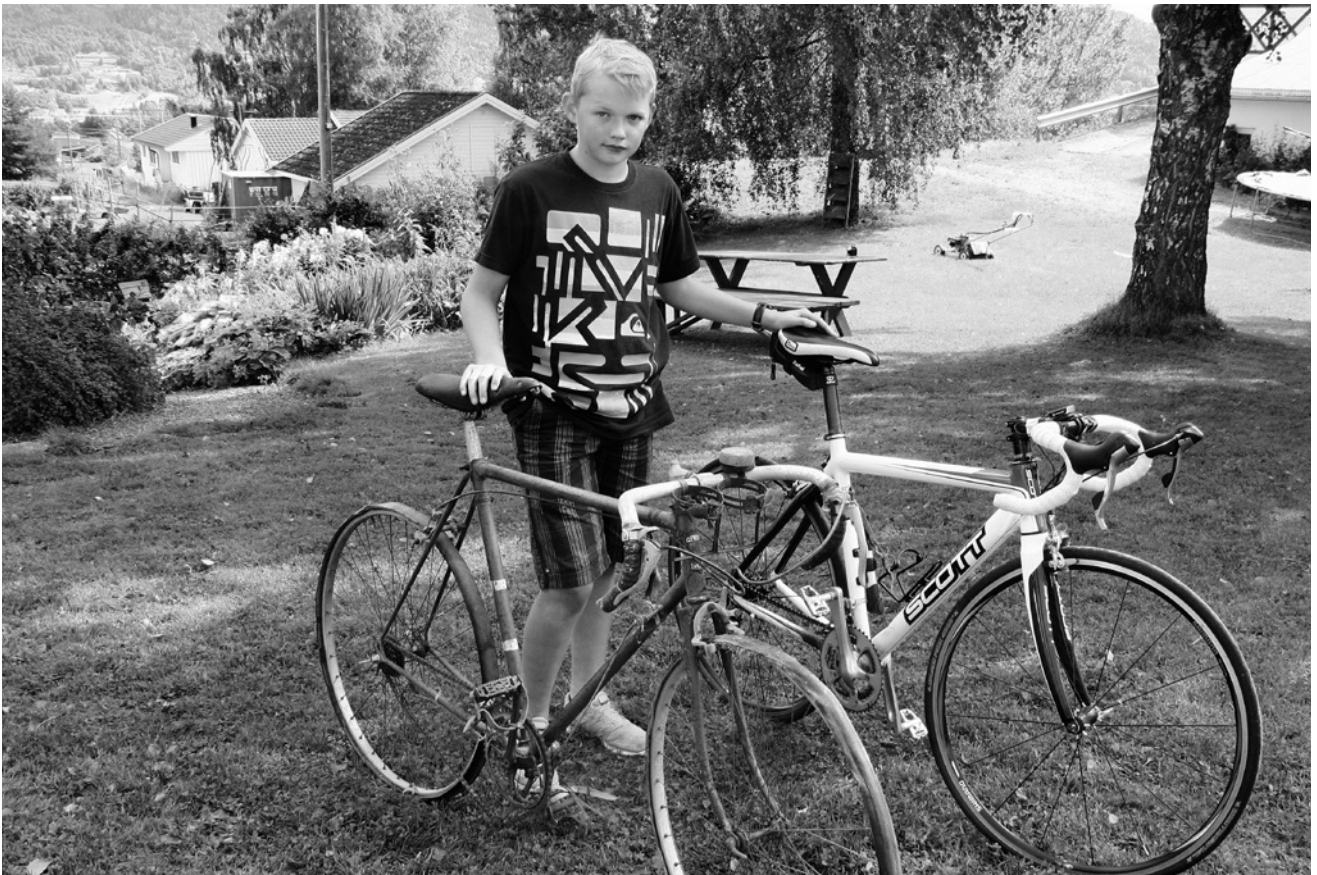
Holleialøpet med start på Veme gikk forbi brannvakta på Røysås, Hjelmerudsetra, Asksetra og Skaug og hadde innkomst på Ask. Det var heller ikke et løp for pingler.

Vant forløperen til skiskyting i Birkebeinerrennet

Tyskernes frammarsj i Europa førte til økt beredskap etterjuls vinteren 1940. Derfor ble det satt opp en egen klasse i Birkebeinerrennet, der det var lagt inn skyteprøve. Bare få dager før Norge kom i krig startet rennet fra Rena i 20 kuldegrader. Kristian Kongsrud gikk fort og skjøt godt, så det var neppe noen bombe at bestemann med Krag og oppakning over fjellet ble nettopp ham.

Hvilepuls på 32

I Aftenposten stod det en artikkel om Kristian Kongsrud den 28. januar 1939. Der ble han betegnet som en merkelig idrettsmann med et rart hjerte og en utrolig rekordliste. Å prestere det Kongsrud gjorde, etter så mange år med sykdom og i så høy alder, ble regnet som sensasjonelt. Likeledes at hans hjerte slo bare 32 slag i minuttet. Han ble nektet deltagelse i Holmenkollen på grunn av den lave pulsen. Derfor løp han i trappene i Kollen før legeundersøkelsen og fikk dermed høyere puls og startillatelse. Som avslutning konkluderte Aftenposten med følgende:

Syver Røhnebæk Kongsrud med Kristian Kongsruds racersykkel Genial Lucifer fra 1938 og sin egen moderne sykkel.

(Foto: Arnt Berget)

«Hvad vilde det ha været av denne Modum-mannen, hvis han hadde sagt farvel til medisinflaskene og sykdommen i for eksempel 18-årsalderen? Det tør være at flere premielister både i og utenfor vårt land da hadde sett annerledes ut!»

Verdifulle lokalhistoriske filmopptak

Det var ikke bare på idrettsarenaene Kristian Kongsrud satte spor etter seg. Han skaffet seg et 8 mm filmkamera i 1939 og gjorde med dette opptak av stor lokalhistorisk verdi. Vraket av flyet som ble skutt ned over Øståsen, den sprengte Vikersundbrua og frigjøringsdagene i Vikersund er hendelser fra krigsåra som han festet til filmrullene. Vikersundrenn 1939, gårdsarbeid på Råen og Kongsrud, skitrening på Øståsen, sykkeløp og ei religiøs gruppe som driver med dåp av voksne personer i Øyakanalen, er andre artige innslag. I kanalen har Kongsrud også filmet flere Vikersund-ungdommer som prøvepadler en kajakk som Kongsrud hadde laget.

Tragisk dødsulykke i Henåa

Kongsrud var en ivrig birøkter og hadde hver høst ca. 40 bikuber stående i Holleia for å utnytte røsslyngblomstringen. Den 30. juli 1945 var han sammen med Arthur Hansen og Otto Kolbrek på vei

innover Holleia med hest og vogn lastet med bikuber. Kongsrud syklet for treningens skyld, mens de andre satt på vogna. På brua over Henåa ved Ulemyra kilte det smale sykkelhjulet seg fast i en sprekke mellom plankene, slik at det ble bråstopp. Kongsrud ble slengt på hodet ut i steinrøysa i den tørrlagte elva og pådro seg kraniebrudd. Han ble sendt til Drammen sykehus, der de foretok en operasjon, men han kom ikke til bevissthet igjen og døde den 2. august 1945.

Klenodium i läven på Råen

Kongsrud bodde mesteparten av sitt liv på Råen, men etter å ha giftet seg i krigsårene, bosatte han og kona Emma seg på gården Kongsrud. De fikk ingen barn, så det er ingen etterkommere. Slektninger har tatt vare på en del av premiene, medaljene og filmene. På Råen, hos Kongsruds nevø Torger Kongsrud, henger et klenodium. Det er Kongsruds racersykkel, merke: Genial Lucifer. Det er sykkelen han satte norgesrekord med, og også brukte under den tragiske ulykken som endte hans liv.

KILDER:

Aftenposten, diverse utgaver
Samtaler med Harry Hanssen, Torger Kongsrud, Jon Skinstad og Gunnar Stærkeby

Aase Hanna Fure:

Grendehuset Fjordvåg 100 år

Fjordvåg Ungdomslokale, østre Modum

Fjerde syklist fra venstre er Karsten Haugerud. Videre: Bjarne Rydgren, Gulbrand Bjertnes. Hans Gaaserud og Nils Askim. På bakken foran til venstre: Alfhild Nordahl.

(Foto: Ukjent)

Den 24. januar 1909 var en del ungdommer fra Øst-Modum samlet på gården Bjertnes, og de vedtok å stifte et ungdomslag. Laget tok navnet «Fremskritt», og det ble meldt inn i St. Olavs Frisinnede Ungdomsforbund. På møtet ble det oppnevnt styre, festkomité og redaktør for en lagsavis som fikk navnet «Homla». Første formann ble Gustav Myhre. I min far H.P. Fures 40-årsberetning for ungdomslaget i 1949 har han bl.a. skrevet følgende: «Vi var ikke forvente, men slo oss til tåls på Bjertnes, Askerud, Kampen og Påls.» Entusiasmen var stor, og det ble snart tydelig at laget ønsket seg sitt eget hus til møter og fester.

Det første bygget

Den 15. april 1911 skrev styret kontrakt med Christian Kristoffersen om kjøp av ei tomt fra Gåserud ved Melælvass utløp. Kjøpesummen var kr. 50,-. Den 20.

mai 1911 var det oppmåling på tomten, som fikk navnet Fjordvåg.

Det finnes lite opplysninger om bygginga, men det er trolig at mye ble gjort av medlemmene i form av dugnadsarbeid. Når det gjelder finansiering, vet vi at det foreligger et garantibevis fra oktober 1912, der privatpersonene Gustav H. Bjertnes og Mads A. Tandberg har garantert for et lån i Modum Sparebank på kr. 2.000,-.

Lokalet var lite. I tillegg til selve møtesalen var det et trangt lite kjøkken. Det var ingen garderobe. Det foreligger et fotografi av bygget fra sommeren 1913, et kort som min far hadde skrevet til sin venn Kristian H. Haugerud i Iowa i USA. Kortet ble imidlertid ikke sendt. På baksida har far skrevet hvem som er med på bildet.

Fjordvåg ble innviet med en fest 12. oktober 1912, altså akkurat for 100 år siden. På innvielsesfesten

sang medlemmene «Ja vi elsker» og noen salmer. De avsluttet med «Deilig er jorden».

Det andre bygget

Det lille lokalet viste seg snart å være for lite. I 1917 ble det gjort avtale med den nye eieren av Gåse-

rudsand, Martin Hulbakviken, om kjøp av en parsell på 12x25 meter. Prisen var kr. 200,-. Det var vanskelige tider omkring 1920, og byggeplanene ble utsatt. I januar 1930 gikk det ut et opprop til bygdefolket med bønn om å delta i en andelstegning for bygging av nytt lokale, da det gamle var lite, gissent og trekkfullt. Andelens størrelse ble satt til kr. 25,-, og det ble tegnet andeler for kr. 1.425,-

Det ble bestemt at det gamle lokalet skulle rives, men det som kunne brukes av materialene, skulle brukes i det nye huset. Det ble bl.a. kjøpt nye gulvplank til selve salen, da de gamle gulvplankene skulle brukes i kjøkken, forværelse og garderobe. Det handverksmessige arbeidet ble satt bort til byggmester Gudbrand Ingesen og Peder Brostigen. Rivingen startet 21. juli 1930, og 15. desember samme år kunne byggmester Ingesen overrekke det ferdige lokalet til ungdomslaget. Bygget hadde da kostet kr. 10.500,-.

Det tredje bygget

Lokalet fra 1930 var i bruk i mange år, men omkring 1970 var lokalet preget av alderen, og det kom krav om et større vedlikehold. Kjøkken og sanitærforhold holdt ikke mål, det var bl.a. ennå utedoer der.

I 1971 utarbeidet kommunegartner Kvisterøy tegninger for ombygging og utvidelse av lokalet, og lokalet slik vi ser det i dag, ble åpnet 15. april 1978.

Selve forsamlingsalen er den samme, men det som var forværelse og kjøkken, er nå en liten forsamlingsssal. Tilbygget ut mot fjorden inneholder kjøkken, garderobe og toaletter. Ansvarshavende for ombygging og tilbygg var byggmester Jon Grøterud.

I 1978 ble Øst-Modum Ungdomslag omdannet til Øst-Modum grendelag, som nå står som eier av lokalet. En entusiastisk ungdomsbevegelse slik man hadde i begynnelsen av 1900-tallet, finnes ikke i dag.

Arnt Berget:

Gården Lofthus

Rik på historie og godt bevart bygdekunst

Flyfoto av Lofthus først i 1950-årene.

Over 200 år gamle malerier, et draperi og diverse blomsterranker pryder tak og vegger i gamlebygningens stue på Lofthus, en av Snarums eldste gårder. Taket er malt i blå himmelfarve med et stort maleri av Kristi oppstandelse i midten. Kristus er gjengitt med en seiersvimpel i handen, og vokterne ved graven er falt overende. Hele dekorasjonen hviler på et utbredt teppe, med en engel i hvert hjørne. Under taklistene går et draperi rundt hele rommet, mens blomsterranker omkranser dører og vinduer. Tømmerveggene er blåmalte med landskapsbilder og fugleflokker på de tre nederste stokkvervene.

Gårdeier og kunstner

De vakre dekorasjonene er utført først på 1800-tallet av daværende eier Ole Pedersøn. Den lokale kunstneren tilhørte en av bygdens mektigste familier.

Gården Lofthus hadde kommet i familiens eie i 1736, da hans oldefar, lensmann Peder Andersøn Lien, som også eide Lien, Morud og Gubberud, kjøpte den for 1000 riksdaler.

Ole Pedersøn Lofthus var en bygdekunstner av dimensjoner. Han satte selv opp bygningen på Lofthus i 1800 og dekorerte stuen etterpå. Han skal også ha malt dekorasjonene i Snarum gamle kirke. Kister og skap som er dekorert av ham, er spredt over mange bygder. Dørmalerier og glassmalerier på flere gårder i Modum er utført av den kunstneriske bonden, som hadde gått i lære hos ringeriksmaleren Peder Odes.

De over 200 år gamle maleriene er utrolig godt bevart, tatt i betraktning at stua har vært i kontinuerlig bruk. Det har alltid vært vanlig husstell i rommet. I omgangsskolens tid ble det holdt skole i rommet.

Godt bevart bygdekunst på gården Lofthus.

(Foto: Arnt Berget)

Samtidig kunne også lasskjørere fra Hallingdal komme med sine lass og raste i gården, har Hans Sørensen, som var elev på den tiden, fortalt.

Med Blaafarveværket i nærheten var det naturlig at mange nyanser av blått ble den dominerende fargen i maleriene. Rødfargen i maleriene sies å være framstilt av okseblod.

At maleriene fremstår så flotte fremdeles, skyldes nok i stor grad at daværende eier, Eivind Wassend, i

1916 flyttet bygningen. Han engasjerte maleren Johan Frøshaug fra Ringerike til å friske opp malerier og ornamenter da han satte opp igjen stua akkurat slik den hadde vært for å bevare maleriene for ettertiden. På nabogården Roa fantes det inntil for få år siden to minneplater fra Lofthus-kunstnerens grav. På den ene sto skrevet: «Her hviler inntil opsstandelsen de jordiske levninger av den aktværdige mand Ole Pederson født paa Gaarden Lofthus den 4 April 1774 død samme

Veggene har blomsterranker og landskapsmalerier nederst.

(Foto: Arnt Berget)

Takmaleri som viser Jesu oppstandelse.

(Foto: Arnt Berget)

steds den 5 Mars 1820.» På den andre stod det: «Her hviler de jordiske levninger av den aktverdige kone Jøran Madsdatter født på Gaarden Næs den 29 juli 1779. Død på Gaarden Lofthus den 25 februar 1839.»

Eieren ble stevnet for gudsbespottelse

Ifølge Modums historie var den første registrerte eier av Lofthus en mann med navn Knut i 1528, men gårdens beliggenhet og arkeologiske funn i nærområdet tyder på bosetting lenge før det. Gårdsnavnet, som da ble skrevet Loffthus, er utledet av loft, det som danner øverste stukkverk i en bygning. Senere skrivemåter er: Loffhuus (1663), Lofthuus (1723) og Lofthus (1887).

Gården er i 1600 beskrevet som «bondegods» og i manntallet 1666 som «fuldgaard» med opsidder Torger Hansøn. Hans og gardens navn dukker opp igjen i en utførlig referert rettssak i Modum tingbok fra 1687. Torger Hansøn og hustruen Gunhild Knudsdatter Lofthus var stevnet på Mælum tingstue for gudsbespottelse sammen med en rekke av almuen på Snarum. Den gang var det anledning til å idømme dødsstraff for åpenbar gudsbespottelse, så dette var en meget alvorlig tiltale. Derfor var over 30 vitner innkalt.

Byttingen og de underjordiske i Snarumsknatten

Torger Hansøn og hustruen Gunhild hadde en liten datter som var åndssvak, og ifølge Gunhild var hun

blitt forledet til å tro at denne var forbyttet av de underjordiske som holdt til i Snarumsknatten. Ei tiggerkjerring som kom til Lofthus, hadde fortalt henne dette, og sagt at hun måtte gå til knatten en torsdagskveld og rope: «Bytt om – bytt om,» mens det samtidig ble ringt med kirkeklokkene. Dette ble utført to torsdagskvelder på rad uten resultat, med en rekke av de mest kjente bøndene på Snarum og deres tjenestefolk til stede.

Salmaker Anders Olsson, som arbeidet på Berg på Østmodum, var kjent for å kunne mane de onde. Derfor dro en av Gunhilds døtre til Østmodum for å be ham om hjelp. Han ankom Snarumsknatten den tredje torsdagen som var Alle Helgensdag i 1683. Det ble tent flere bål, og salmakeren brøt seg et bjerkeris og ropte: «Er her en dør, og er her noen inne, da lukk opp og kom ut i Guds Faders sønn og hellig ånds navn.» Han fortsatte med sang og leste fra en bok uten at noe skjedde, etter vitnenes edfestede utsagn. Ombytting ble det ikke noe av, men saken ble meldt til amtmann Mathias Tønsberg på Bragerne, som igjen varslet futen Anders Klausen. Først fire år etter hendelsen falt det «heimtingsdom». Noen av vitnene innrømmet å ha deltatt på knatten og med ringingen i ramme alvor, så overtroen var nok fremdeles sterk på Modum på slutten av 1600-tallet.

Den 2. mai 1687 falt dommen: «Torger, Gunhild og datteren Anne burde stå åpenbar skrifte og betale en pengemulkt på 40 riksdaler. Det samme gjaldt Anders Olsen sadelmaker, Gulbrand Clemetsøn Hilsen, Hjærmund Jonsøn Næss og Gullaug Jacobsdatter. I tillegg måtte de betale 12 riksdaler i saksomkostninger til kost og tæring til fogden Anders Klausen.

De øvrige Moingers tilstedeværelse ble sett på som et utslag av lystighet eller ren enfoldighet og de ble derfor forskånet fra irttesettelsen fra den kongelige majestets foged.» Erik Korsbøen skulle ha hjulpet godt til med å fyre opp under overtroen, men han døde før rettsaken kom opp.

Dommen forteller oss at troen på de mørke makter fremdeles var sterk i Modum, men også at en mer human tankegang var i ferd med å få innpass. Åpenbar gudsbespottelse kunne fremdeles medføre dødsstraff.

Flere bergtatte

Siden denne rettsaken er så utførlig referert i Modum tingbok fra 1687, forstår vi at den faktisk har funnet sted. Senere har nok hendelsen blitt opphav til flere historier og sagn om bergtatte folk fra Lofthus i Snarumsknatten. Ifølge folketrua var det verken første eller siste gang det forsvant noen i knatten. Det finnes flere versjoner av historien om ei jente fra Lofthus som ble bergtatt, men felles for alle er at det ble ringt med kirkeklokkene flere torsdagskvelder på rad. At klokketauet rauk da jenta var på vei ut av berget og dermed forsvant inn igjen, er også en gjenganger.

Eivind Wassend foran sliperiet på Lofthus.

(Foto: Ukjent)

Storgård med mektige eiere

Lofthus var en av bygdas største gårder med store skoger og ypperlig jord som gav og fremdeles gir årvisse avlinger. Blant Snarums bønder har det alltid blitt sagt at på Lofthus er det aldri uår. Gården ble delt i en nordre og en søndre part i 1703, men samlet igjen i 1731. Storhetstiden startet utvilsomt i 1736 med lensmann Peder Andersson Liens eierskap. Gårdsskogen strakte seg den gang fra Snarumselva og tvers over Holleia til Gravermoen, mens seter-skogen lå lenger nord i Holleia mellom Steinsvollen og Hesjevollen. Gårdens seter vest for Silnakka ble trolig satt opp av lensmannen, noe navnet Livollen tyder på. Det er sannsynlig at Lofthus også har hatt seter på Hesjevollen, for en del av denne kalles Loft-husvollen.

Da den tidligere omtalte bygdekunstneren Ole Pedersøn i 1809 solgte skogen i Holleia til N. Gabriel Omsted i Drammen, var det begynnelsen på reduksjonen av gårdens arealer.

Var gift med samtlige tre brødre

Da Ole Pedersøn døde i 1820, giftet enken Jøran Madsdatter seg med hans 18 år yngre bror Hans Pedersøn. Hun hadde også et tidligere ekteskap med en tredje bror Anders bak seg, så hun var i tur og orden gift med alle tre brødrene. Alle ekteskap var barnløse, så da Hans Pedersøn i 1842 solgte gården for 2500 spesidaler og livøre for 5 år, gikk gården ut av slekten. Ny eier ble Christoffer Olsson, gift med Kristine Uhlen. Han var fra Drammen, og det var under hans eierskap at Drammen Landboforening i 1847 opplyste følgende: «Det er funnet Apatitt der som bekjent er et virksomt gjødningsmiddel, især til kornartene, på gården Lofthus i Snarum.»

Apatittkrystaller som finnes i mineralsamlinger flere steder i Europa og kommer fra Oksauekollen på Snarum, skal være av de flotteste som finnes. Disse har blitt innlevert i 1880-årene av en viss Gjethus fra Snarum, trolig Elling Ellingsen Gjethus, en skjerper

som bodde ved Snarum koboltverk ifølge folketellinga fra 1865.

Hvorvidt apatittforekomsten på Lofthus er kommet til anvendelse, er ukjent, men kjøpmenn i Drammen avverterte «Patentgjødning» til salgs på den tiden. Hva «patentgjødningen» inneholdt, er også ukjent, men det kan være at den inneholdt apatitt fra Lofthus, for apatitt er som kjent et viktig råmateriale for fremstilling av kunstgjødsel.

Etter at jernbanen kom, dannet det seg et sentrum i stasjonsområdet, og Lofthus måtte gi fra seg en god del arealer på slutten av 1800- og først på 1900-tallet. Det var tomter til ungdomslokale, handelssted, meierier, stasjonsbygninger, skystasjon, bakeri, skolebygninger, skytebane, en del bolighus og de to småbrukene Honerud og Bakke. I dette tidsrommet var først Christoffer Olssøns enke Anne Sofie Larsdatter eier, så overtok hennes nye mann, Gulbrand Ness, og senere konsul A. Sveaas.

Wassend kjøper gården

Svend Wassend fra Seljord i Telemark kom til Modum som ung lærer i 1879. Han underviste først i Finnemarka og senere på gamle Stalsberg. Han regnes for den moderne skiidretts far i Modum. Han lærte ungene å gå på ski og arrangerte skirenn for skole-guttene på Stalsberg i Ørenkollen. I 1896 kjøpte han gården Holo på Gustadhøgda.

Sønnen Eivind Wassend var også jordbruksinteressert og tok utdanning på Sem Landbruksskole. Da søndre Prestegården på Snarum kom på salg, kjøpte han denne, men anså Lofthus for en gård med bedre muligheter. Derfor slo han til da konsul Sveaas ville kvitte seg med gården for 90 000 kr. i 1913.

Eivind Wassend hadde ambisjoner om bygge Lofthus opp igjen til gammel storhet, og fikk også utrettet meget i de 53 årene han satt på eiendommen. I 1916 flyttet han gamlebygningen, og sørget som før nevnt for at den verdifulle utsmykningen ble bevart. Han fikk bygd ny hovedbygning, og det gamle stabburet, som ble oppsatt av Helge Skuterud i 1771, ble flyttet og restaurert. Den søndre del av skogen, som hadde vært ute av gårdens eie i over hundre år, ble kjøpt tilbake fra Joh. G. Haugerud i 1936.

Med kirkegården som nærmeste nabo fant Wassend det hensiktsmessig å starte produksjon av gravstøtter i førkrigsårene. Emner til støtter ble tatt fra et steinbrudd i skogen rett ovenfor gården og slipt på gården, hvor også innskriften ble hugget inn. Produksjonen opphørte først i 1950-årene.

I 1966 overdro Eivind Wassend eiendommen til brorsønnen Svein Wassend, som seinere overlot den til sin sønn Pål Erling Wassend, som for få år siden restaurerte hovedbygning og låve.

KILDER:
Modums historie
Drammens Tidende

Buskerud landbruksskole under krigen

Buskerud landbruksskole ble aldri direkte berørt av krigshandlingene. Høsten 1940 begynte imidlertid Nasjonal Samling (NS) å gjennomføre den såkalte «nyordningen». På Buskerud landbruksskole førte dette til endringer både i skolens styre og ledelse.

Skolens overstyre

Da krigen kom, hadde skolen i mange år hatt et stabilt styre, kalt overstyre. Bonde A. K. Tvedten, Øvre Eiker, hadde vært leder siden 1934. Nazimyndighetene brukte litt tid på å utnevne nytt styre. Tvedten ble utnevnt til styreleder for tredje gang, men like etter ble hele styret avsatt. Tvedten meddelte at han ikke ønsket å motta gjenvalg. Det var nok en protest mot de nye makthaverne, for da Tvedten etter krigen ble spurt om han ville bli styrets leder, svarte han ja.

Fylkesmannen i Buskerud, Jens Hundseid, foreslo da gårdbruker Anders Hafskjold, Lier, en kjent NS-mann i Buskerud, som midlertidig styreleder. Han og resten av styret ble oppnevnt av landbruksdepartementet 17. august 1940.

Bestyrer Ole Omre avsettes

Høsten 1940 ble det som vanlig opptatt nye elever. Undervisningen gikk til å begynne med sin vante gang. Men «nyordningen» førte til en kontroversiell endring i skolens ledelse. Bestyrer Ole Omre, som hadde vært bestyrer siden 1912, ble 18. november 1940 innkalt til landbruksminister Thorstein Fretheim, og han fikk klar beskjed om at han var avsatt som bestyrer, med virkning fra midnatt samme dag. Tor Foslien, som hadde hatt kombinert stilling som hjelpelærer på Buskerud siden 1919, og som også var herredsaagronom i Modum, ble beordret til å ta over stillingen som styrer etter Omre. Foslien var NS-medlem. Han var konstituert bestyrer fram til 1. mai 1941.

Protester mot nazifiseringen

Avsettelsen av Omre vakte stor forargelse. Da Omre kom hjem, samlet han de ansatte og fortalte hva som var skjedd. Reaksjonen var sterk. Elevene truet med å forlate skolen. Etter sterk henstilling fra Omre og en del av lærerne, ble aksjonen utsatt. Storparten av lærerne og elevene var klare motstandere av Nasjonal Samling. Det var derfor en vanskelig oppgave Foslien gikk til. Etter noen dager med bråk og protester reiste de fleste elevene hjem. De ville ikke komme tilbake før det var ansatt ny bestyrer.

Ole Omre. Utsnitt av maleri av Otto Valstad.

(Foto: Buskerud landbruksskole)

Det midlertidige styret ved leder Anders Hafskjold sendte brev til elevene om at det ikke var meningen at Foslien skulle bli fast ansatt som bestyrer, og han ba elevene vende tilbake til skolen mandag 9. desember. Brevet ble også sendt bestyrer Foslien og lærerne ved skolen. Hafskjold gir også beskjed om at fylkesmann Jens Hundseid og han selv skulle komme oppover til skolen på denne mandagen.

Uroen kan likevel ikke ha lagt seg helt. Flere elever forlot skolen. Elevene kan ha hatt forskjellige motiver for å reise hjem. En av elevene har fortalt at bestyrer Foslien drev aktiv verving av medlemmer til NS, og at forholdene på skolen var ganske utrivelige.

Det kan de ha vært for både sympatisører og motstandere av naziregimet.

Ny bestyrer – Arnt Dolven

I desember 1940 ble landbrukskandidat Arnt Dolven ansatt som ny bestyrer. Han tiltrådte. 1. mai 1941. Dolven var ansatt i Statens Kornforretning. Han hadde ikke hatt noen befatning med praktisk gårdsdrift, og hadde heller ikke vært lærer. Han mente imidlertid at han hadde fulgt godt med i landbruksfaglige spørsmål og i moderne skolestell.

Arnt Dolven. Bestyrer ved Buskerud landbruksskole under krigen. (Foto: Buskerud landbruksskole)

Han ble mye brukt som foredragsholder i landbruks-spørsmål både før og under krigen. Ved stortingsvalget i 1936 stod han som nr. 2. på Bondepartiets liste i Akershus fylke.

Dolven kunne blitt bestyrer på en annen landbruksskole, Fossnes, der han samtidig var blitt ansatt. Han valgte imidlertid Buskerud, som han gjennom et par besøk «hadde fått forkjærlighet for». Det som gjorde utslaget for at han tok stillingen ved Buskerud, var «et elskverdig og imøtekommende svarbrev fra skolens tidligere, mangeårige bestyrer, herr Omre, hvor han med tilslutning av to av skolens lærere, anbefaler meg å overta bestyrerstillingen».

Dolven var betenkt på å overta stillingen på Buskerud. Han lurte på om han ville klare å skape «fred og fordragelighet» mellom de høyst mot-

stridende politiske interesser, for det var «i høy grad opprevne og urolige forhold ved skolen», som hadde «gitt gjenlyd og skapt forbitrelse over hele landet». Han uttrykte imidlertid tro på at han med sin «forsonende og utjevne evne og [sitt] fredelige sinnelag, skulle makte å skape arbeidsro».

Overstyre blir til landbruksråd

Våren 1941 ble styrene for alle landbruksskolene i landet avsatt. Samtidig ble de fylkesvise landbruks-selskapene lagt ned. Så, som en del av «nyordningen», ble det opprettet fylkesvise landbruksråd. Landbruksrådene skulle i tillegg til en del andre oppgaver fungere som styre for sine respektive landbruksskoler. Buskerud landbruksråd ble utnevnt 1. november 1941. Her ble bonde H. Saue, Lier, formann. Han ble dermed også formann i styret for Buskerud landbruksskole. Harald Saue var en kjent NS-mann i fylket. Dermed var den såkalte «nyordningen» etablert i den offentlige delen av landbruksnæringen.

Planer for utvidet virksomhet

Bestyrer Dolven gikk til sin gjerning med stor innsatsvilje. Han fant ut at det var mye å rette på. Han mente også at skolen burde settes i stand til å ta imot flere elever. Dolven må ha blitt møtt med stor tillit av makthaverne, for fylkesadministrasjonen gav ham i oppdrag å lage en plan for utvidelse og omorganisering av Buskerud landbruksskole.

Dolven la fram en omfattende redegjørelse på hele 51 maskinskrevne sider. Dolvens forslag var svært omfattende, kanskje urealistiske.

Buskerud landbruksråd, ved sin formann, H. Saue, Lier, hadde en del kommentarer til Dolvens utredning, men det gav likevel Dolven fritt spillerom til å utarbeide et nytt forslag. Dolvens andre utredning ble tatt opp i samlet lærerråd, som enstemmig gav «begrunnelse og forslag» sin tilslutning. Forslaget ble sendt videre til landbruksrådet. Dolven uttrykte her at han syntes landbruksrådet i sin kommentar hadde sett altfor pessimistisk på fremtidsmulighetene for skolen, og han pekte bl.a. på at søkningen til landbruksskolen i Buskerud var den dårligste i landet. Dolven ble nok en gang bedt om å ta hensyn til kommentarer og komme med enda en utredning.

Dolvens tredje utredning ble lagt fram for Buskerud landbruksråd i møte 10. februar 1943. Dolven foreslo her to alternative utvidelser av skolen, én med tanke på 140–150 elever, som i det første forslaget, én med tanke på 100 elever. På møtet ble det besluttet å ikke gjøre noe vedtak nå, men at man i fremtidige planer om nybygginger m.m. måtte legge til rette for en utvidelse med plass til 140–150 elever. Forholdene i landet begynte nå å stramme seg til, og det ble vanskeligere å skaffe materialer og få de nødvendige tillatelser enn det hadde vært til å begynne med. Likevel ble svært mye av det Dolven foreslo, realisert i løpet av krigen.

Nye bygninger, ombygginger og investeringer

Dolven satte etter krigen opp en oversikt på 23 maskinskrevne sider der han redegjorde i detalj for tiltak som var gjort og når de ble gjort. I denne oversikten roser han alle skolens lærere og funksjonærer og andre ansatte for «et godt og fruktbringende samarbeid [...] uten friksjoner av noe slag». Av større arbeider som ble gjort, kan nevnes:

- Bygging av ny lærerbolig
- Ombygginger og forbedringer i de fleste av lærerboligene
- Istandsetting av nye kontorer
- Utgraving for kjeller og bygging av kjeller under det daværende undervisningsbygget
- Bygging av ny potetkjeller i vinkel med den gamle
- Maling av alle uthusbygninger foretatt av de ansatte
- Bygging av nytt sagbruk, dels med tanke på at skolen høsten 1943 skulle få skogbrukskurs, dels med tanke på at det ville være lønnsomt å ha eget sagbruk ved eventuelle nybygg og ombygginger
- Installering av ny fjøsinnredning
- Omrigging av det elektriske anlegget
- Støping av ny brønn og forbedringer i skolens vannforsyning
- Opplegg av nytt sentralvarmeanlegg
- Bygging av ny grønnsakkjeller i betong. Over kjelleren ble det laget et overbygg med to kontorrom, ekspedisjonsrom og to rom for maskiner og verktøy
- Bygging av veksthus. Skolens gartner og de fleste lærere mente det ikke var behov for det, men Dolven var av motsatt mening, og han fikk støtte av overstyret
- Bygging av nytt hus for gartneriet

Dolven var tydeligvis flink til å etablere forbindelser, både når det gjaldt å skaffe materialer og tillatelser. Det har nok vært antydning at han har hatt og benyttet gode forbindelser i NS, men dette har han tilbakevist. Sikkert er det at han og personalet på skolen har vært flinke til å skaffe seg byggematerialer på skolens eiendommer.

Dolven sa seg «i tider som disse» fornøyd med det som var gjort. Det som nå gjenstod, og som ikke ble gjort, var ombygging og utvidelse av verkstedene og bygging av nytt grisehus og fjørfehus. Tegninger var ferdige, men man hadde ikke byggetillatelse og manglet materialer. Det var ikke så lett å skaffe materialer i de siste krigsårene som det hadde vært i de første.

Undervisningen

Skolen tilbød under krigen de samme kursene som før krigen, men Dolven ønsket et bredere utdanningsprogram. Han la i 1942 fram planer om å opprette et fem måneders skogskolekurs for elever som hadde gjennomgått landbruksskole. Det ble godkjent av overstyret og departementet, og kurset

ble satt i gang fra 1. mai 1943 til 1. oktober 1944. Kurset ble etter Dolvens vurdering meget populært, og det ble holdt i flere år.

Dolven utarbeidet i 1943 planer for et 5 1/2 à 6 måneders praktisk-teoretisk kurs i hagebruk, som kunne være et tilleggskurs på liknende måte som skogskolekurset, eventuelt et selvstendig kurs uten forutgående landbruksskole. Planene ble godkjent av overstyret og sendt til departementet til godkjenning og kom tilbake med noen mindre merknader. Dolven måtte imidlertid oppgi planene, da skolens hagebrukslærer og gartner nektet å medvirke til å opprette kurset.

Ellers ble det i krigstiden holdt en rekke forskjellige landbruksfaglige kurs på skolen.

Lærerstaben

Under krigen ble det ansatt fem nye lærere. Dolven skriver i sin beretning at det på grunn av de politiske forhold har vært til dels mye arbeid og trøbbel med ansettelse, med nektelse av godkjenning, fram- og tilbakesending av dokumenter m.m., men «det gikk, - alle de nyansatte er gode nordmenn og antinasister».

Elevtilgang

Søkningen til skolen var stor under hele krigen. Hvert år ble det som vanlig opptatt ca. 40-45 elever. Søkningen til Buskerud var imidlertid uvanlig stor, så

Elevtegnning fra Buskerudgutten. Karikatur av Adolf Hitler.

(Foto: Buskerud landbruksskole)

skolen kunne tatt i mot mange flere kvalifiserte elever, noe bestyrer Dolven ivret sterkt for å gjøre.

Buskerudgutten

I perioden fra 1912 til 1973 hadde elevene ved Buskerud Landbruksskole faste møter og utgav mer og mindre regelmessig en håndskreven avis som het *Buskerudgutten*. Der skulle elevene etter tur redigere og håndskrive avisen. Tekstene dreide seg mye om livet på internatet, turer til Åmot med festing og flørtning med jenter. Mange av elevene får sitt pass påskrevet, som regel i humoristiske vendinger. En tradisjon var at alle elevene i et nytt kull ble beskrevet i verseform.

Slik var det også under krigen, men noen få ganger blir krigen nevnt. I oktobernummeret 1939 finner vi dette verset, som var det første av fire vers:

Til våren

*Evige vår deg vi priser og lengtende venter!
Reis deg til kamp mot voldet, og mørkets krefter på jord.
Du er frihetens flammende symbol vi søker og henter,
Til kamp for den rett vi fikk av vår far og mor.*

Reax.

Landbruksutstilling 1941

Landbruksdepartementet arrangerte våren 1941 en ambulerende landbruksutstilling som gikk over hele landet. Den var en del av propagandaen for økt matforsyning og for å gjøre Norge mer selvhjulpent. Den var også et uttrykk for at departementet ville ha bedre kontakt med bøndene. Utstillingen kom til Buskerud landbruksskole 14. og 15. juni 1941, og opplegget var slik at skolens personale var sterkt delaktig. Alle var med på å vise de besøkende rundt på gården og foreta demonstrasjoner. Det ble demonstrert bl.a. silonedlegging, koking og nedleggelse av poteter, moderne redskap for potetdyrking og sprøyting mot tørråte på poteter. Landbrukslærer Jens B. Heldal var sekretær for utstillingen. Styrer Arnt Dolven holdt et foredrag om betydningen av matauking som ble grundig referert i *Drammens Tidende* sammen med et intervju den 12. juni 1941. I innledningen til sin tale foredro Dolven om verdenssituasjonen, og han gjorde seg her til talsmann for synspunkter som kjennes fra nazistisk ideologi. Utstillingen ble besøkt av 500–600 hundre mennesker.

Det ble ellers holdt en rekke stevner for fagfolk innen landbruk og skogbruk på skolen under krigen.

Jubileumsberetning og jubileum

Buskerud landbruksskole rundet 30 år i 1942. Høsten 1941 hadde Dolven foreslått å utgi en 30-årsmelding ved jubileet. Det ble vedtatt og penger bevilget. Dolven var selv forfatter av en beretning på 107 sider. Dolven syntes dette hadde vært et interessant arbeid som hadde gitt ham god innsikt i skolens drift gjennom 30 år. Jubileet ble feiret 10. november 1942

Mataukinga.
Utstilling med demonstrasjoner.

Landbruksdepartementets sjå 1941 holdes på Buskerud landbruksskole lørdag 14. og søndag 15. juni.

Utstillingen åpnes lørdag kl. 12 av kontorsjef Karlgård. Deretter foredrag av skolebestyrer Dolven: «Om sjøbergings».

Etter kort middagspause demonstrasjoner av: Beitekultur, silonedlegging, koking og nedleggelse av poteter til for, markører og redskap for potetdyrking, sprøyting mot tørråte på poteter, ugrasbekjempelse, halm-luting, innsamling av garvebark og omvisning i jord- og hagebruk.

Søndag 15. juni holder Buskerud agronomlag stemne i tilknytning til sjået.

Agronomlagets årsmøte begynner kl. 12 presis. Kl. 1230 foredrag av kontorsjef Karlgård: «Vårt jordbruks muligheter». Adgang for alle interesserte.

Etter middagen de samme demonstrasjoner som lørdag.

En enkel middag (lapskaus) og drikke blir å få kjøpt på stedet.

Smørbrød må medbringes.

Eiere av generatordrevne lastebiler og busser kan ved henvendelse til transportutvalget få tillatelse til å kjøre til utstillingen.

Utstillingskomiteen

Annonsen for stevne ved Buskerud landbruksskole under krigen. (Drammens Tidende)

på skolen. Til stede var medlemmer av landbruksrådet, skolens funksjonærer med fruer, skolens elever og lærlinger, samt sekretærene Chr. Skatvedt og Vigerust. Formannen i Buskerud landbruksråd, H. Saue, overleverte «Sportsstua» til elevforeningens formann. NS var godt representert på festen.

Gårdsdriften

Da krigen kom og matsituasjonen ble vanskeligere, gikk planene ut på å dyrke mest mulig menneskemat - i første rekke poteter, kålrot og grovere grønnsaker som kål og gulrøtter. Produksjonen av disse vekstene ble økt betydelig. Avlingsåret 1942 var det beste i skolens historie.

Å drive et rasjonelt husdyrhold under krigen var vanskelig på grunn av for liten tilgang på fôr. For å holde produksjonen oppe ble dyrene også føret med en del cellulose.

I krigsårene ble det utdrevet mye skog både til salg og eget bruk i forhold til i årene forut. I den første perioden av krigen var det mye for salg, i andre halvdel mye til eget bruk. Økningen henger sammen med alle de byggearbeidene som ble satt i gang på skolen.

Skolen la i krigsårene stor vekt på gode økonomiske resultater, og det lyktes man med; driftsresultatene var meget gode under hele krigen.

Buskerud landbruksskole fra ca. 1950.

(Foto: Buskerud landbruksskole)

Overgang til fred

Etter at tyskerne hadde kapitulert, begynte arbeidet med å organisere samfunnslivet på nytt. På Buskerud landbruksskole kom man fort i gang. Det ble utnevnt nytt styre, som nå igjen ble kalt skolens overstyre. A. K. Tvedten, som hadde vært leder før krigen, men avsto å være det under krigen, tok nå stillingen som leder av overstyret.

Landbruksdepartementet ville ikke godkjenne ansettelsen av Arnt Dolven som bestyrer. Jens B. Heldal, som hadde vært lærer på Buskerud siden 1922, ble ansatt.

Rettsoppgjøret

De to styrelederne ved Buskerud landbruksskole under krigen, Anders Hafskjold og H. Saue, er registrert som fremtredende medlemmer av NS i Buskerud, men deres virksomhet i forbindelse med Buskerud landbruksskole er ikke trukket inn i tiltalen som ble reist mot dem etter krigen.

Bestyrer Foslien var medlem i Nasjonal Samling. Dolven var det ikke, men han har uttalt seg på måter som likner formuleringer i nasjonalsosialismens ideologi. Verken Tor Foslien eller Arnt Dolven kan imidlertid sees å ha vært etterforsket i forbindelse med rettsoppgjøret etter okkupasjonen.

Stort sett ser det ut til at lærere, bestyrer Dolven og medlemmer av landbruksrådene har vært innstilt på å drive en faglig virksomhet og ikke har utnyttet sine stillinger til å drive politisk virksomhet.

Etterord

Buskerud landbruksskole med sin bestyrer, sine lærere og sine øvrige ansatte utrettet i en vanskelig

periode mye for å utvikle skolen og få den opp på et høyt faglig nivå. Til tross for vanskeligheter med å skaffe materialer, utstyr og tillatelser gjorde man mye ut av situasjonen. Flere nybygg ble reist, enda flere ombygginger ble foretatt. Egnede lokaler for de forskjellige faggreiner ble bygd og tilhørende egnet utstyr skaffet til veie. Undervisningen gikk som normalt og flere nye undervisningstilbud ble iverksatt. Driften av gårdsbruket ble tilpasset behovene i samfunnet; skolen bidrog mer enn før med produksjon av matvarer. Bestyrer Arnt Dolven var en drivkraft som klarte å skape ro etter en turbulent start, og som fikk utviklingen inn i et produktivt spor. Skolen ble nok ikke bygd ut i så stor grad som Dolven så for seg, og det var kanskje greit. Etter krigen sank gradvis interessen for å søke seg til landbruksskolene, men Buskerud landbruksskole stod godt rustet til å møte etterkrigstidens elevkull.

KILDER:

Riksarkivet: Landbruksdepartementets sambandskontor/statsråd Fretheims kontor 1940-1945

Gunnar Hovland: *Buskerud Landbruksskole gjennom 75 år 1912-1987*

Arnt Dolven: Fire arbeidsår ved Buskerud landbruksskole. 3. juni 1945

Arnt Dolven: Utvidelse og omorganisering av Buskerud landbruksskole. Første utredning

Arnt Dolven: Utvidelse og omorganisering av Buskerud landbruksskole. Annen utredning

Arnt Dolven: Utvidelse og omorganisering av Buskerud landbruksskole. Tredje utredning

H. Saue: Vedr. Omorganisering av Buskerud landbruksskole av Buskerud Landbruksråd

Opplysning gitt av Ole Kolsrud, Riksarkivet

Aftenposten, 19. august 1936

DT, 11. juni 1941

DT, 12. juni 1941

Erling Diesen:

Pinnestolproduksjon på Modum

Hval nedre, sidebygningen som inneholdt stolmakerverksted og bryggerhus med bakerovn.

(Foto: Elling Diesen)

Presten og samfunnsforskeren Eilert Sundt (1817–75) regnes av mange som landets første sosiolog – som vi ville ha sagt i dag. Han skrev en rekke bøker om de forskjellige sider av folkelivet på 1800-tallet. I slutten av 1860-årene ga han ut ei bok «Om husfliden i Norge». Her beskriver han et besøk på «nogle af de utsalgsboder, som vi have her i Christiania for trævarer fra de nærmeste bygder». Videre skriver han: «Længst fra vest, nemlig fra *Modum*, ere alle disse pindestole komne». Allerede på denne tiden ble det altså laget pinnestoler på Modum for salg i hovedstaden og andre steder.

Her skal fortelles om et pinnestolverksted som kom i gang litt seinere. Det lå på gården Hval nedre, omtrent tvers over fjorden for Vikersund jernbanestasjon. Der bodde Andreas Nilsen, født 1828, med familie, blant andre sønnene Nils født i 1859, Kristian født i 1869 og Gustav født i 1971. På nabogården bodde bror til Andreas, Hans Nilsen,

født 1825. I folketellingen for 1875 står det at Hans var «gaardbruger, selveier og pindestolmaker». Om Andreas står det i folketellingen for 1891 at han drev «forfærdigelse af pindestole for egen regning». Om Gustav står det at han drev «forfærdigelser af pindestole for faderens regning».

Pinnestolverkstedet lå i en sidebygning på gården til Andreas. Bygningen inneholdt også bryggerhus med bakerovn. Det kan nevnes at gårdene til Hans og Andreas hadde vært én gård inntil deres far Nils Olsen delte den i to i 1861, og ga brødrene hver sin halvpart.

I 1965 hadde *BygdePosten* en bred omtale av pinnestolvirksomheten på Modum i anledning av at snekkerbedriften Brødrene Wahl på Tangen i Vikersund rundet 75 år. Den ble startet av ovenfor nevnte Nils Andreasen fra Hval nedre i 1890. Ved jubiléet var den ledet av hans to sønner Anfin og Kristian.

De tre stoltypene som ble produsert på Hval nedre: Barnestol, kjøkkenstol, som var hovedproduktet, og såkalt jordstol. (Foto: Elling Diesen)

I samme nummer hadde *BygdePosten* et intervju med Kristian Gunnerud, fetter av Nils, Kristian og Gustav. Han vokste opp og bodde mesteparten av livet på plassen Gunnarud oppe i åskanten ovenfor Hval nedre. Kristian Gunnerud var i 1965 90 år, og den eldste gjenlevende som kunne fortelle om den gamle pinnestolproduksjonen. Han fortalte:

Det første jeg får begynne med, er hvordan de skaffet seg råstoff. Jeg husker de kjøpte bjerke i Tveithagan. Der valgte de ut rett, fin bjerke med lite kvist, de hugg den selv og fraktet stokkene til vanns. De fløtet stokkene nedover, og kjørte dem opp til gården hvor verkstedet var. Der kappet de opp i passende lengder og satte til tork.

Far til Gustav og Nils satt da på en stol og teljet til de forskjellige dimensjoner som skulle bli ryggpinner og ben – og de var ferdige til å settes i dreiebenken.

Drivkraften var et stort hjul, påhengt med mursteiner – vel for at det skulle gå lettere og jevnere – og det var gjerne faren som dro.

Gustav var den som mest stod for dreieingen, og det var gjerne han som drev pinnestolfabrikasjonen.

Nils gikk over til å lage gyngestoler.

Stolsetene var kappet til av fin furuplank, limt sammen, og så skruddes dette fast på høvelbenken, og stod de og hullet ut med øks. Det var vanlig å ha flere dusin under arbeide på en gang.

Når det var klart for leveranse, ble stolene lastet på en kjele med grunder, og fraktet til malermester Mads Hansen på Tangen. Derfra videre til stasjonen når markedstiden nærmet seg. I Drammen var det andre tirsdag i februar og på Kongsberg tredje tirsdag. Det var Gustav som var markedssvend.

Jeg kan huske at faren, Andreas, kom opp til Gunnerud og fortalte at de siste stolene var solgt på Kongsberg til en maler. Pris 80 øre pr. stk.

Som jeg nevnte foran om dreiebenken, så står den nok på Hval og burde komme på museum.

Nils giftet seg og flyttet til Tangen hvor han hadde kjøpt hus av Johan Dokka. Der begynte han et snekkerverksted

som var spiren til bedriften som ligger der i dag.

Tveithagan, som Kristian Gunnerud nevner, lå like ved Tveten gård på vestsida av fjorden.

Kristian Andreassen dro til Amerika omkring 1890. Gustav – som var min morfar – fortsatte pinnestolproduksjonen på Hval nedre til nærmere 1940. Selv kan jeg så vidt huske ham ved dreiebenken mens svigersønnen Thorleif Hovland dro svinghjulet. Strøm hadde de fått til Hval nedre allerede i 1916, men den meget konservative Gustav monterte aldri motordrift på dreiebenken.

*Da *BygdePosten* var på besøk i 1965, hadde Gustavs sønn Andreas overtatt gården. Stolmakerverkstedet sto der fortsatt som i gamle dager. *BygdePosten* skrev:*

På Hval nedre, hos Andreas Wahl, fetter til jublantene, står en dreiebenk som absolutt hører hjemme på museum. Og til et Modum Bygdemuseum – eller hva man kommer til å kalle det – er det også meningen å skjenke denne maskinen, sier Andreas Wahl.

Alt verktøy er intakt, og besøkende ville kunne få demonstrert stolmakeriet om museet hadde en noenlunde nevenyttig kar som omviser. Det måtte jo gå rolig og pent for seg, om man skulle få noe inntrykk av teknikken – og ikke i et så forrykende tempo som man vanligvis holdt når produksjonen gikk for fullt. På 20 minutter skulle en mann klare å dreie 12 riktig pene stolbein, og av ryggpinner 50 på en halv time! Da sto en kar og sveivet og en dreiet.

Dreiespindelen gikk et par tusen omdreininger i minuttet, og det som farten ble bremset ned de sekundene det tok å lage en enhet, ble tatt igjen av han som sveivet det øyeblikket det tok å skifte emne.

Det var en fiks frihjulsordning slik at med en hendel kunne spindelen settes i gang eller stoppes.

Min bestefar, Andreas Nilsen, hadde ofte jobben med å dra hjulet. Han hadde tre sønner med i stolmakeriet, Kristian, min far Gustav og Nils, far til jublantene. Alle brukte en A mellom fornavn og etternavn som skikken var når man var sønner av for eksempel en Andreas.

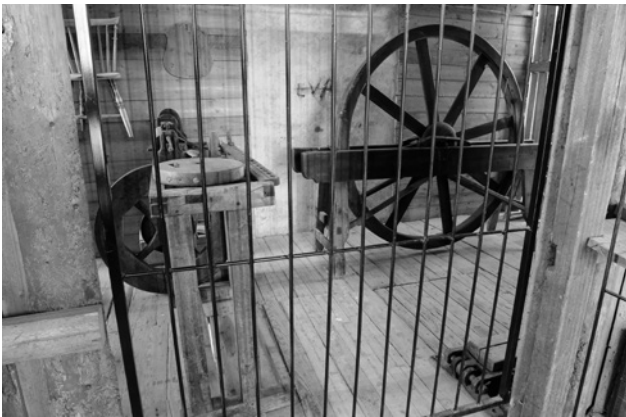
Da onkel Nils kjøpte hus på Tangen, fortsatte far stolmakeriet her på Hval, og slik var jeg i oppvesten en del med på produksjonen, mest med å dra hjulet.

Da både far og begge onklene mine drev med stolmakeri, synes vi at vi skylder å vise så mye respekt for det de skapte, at vi har holdt i hevd alt det gamle som står her etter dem. Det ville være hyggelig om bygda fikk en samling hvor slikt kunne komme mer til sin rett.

I artikkelen om jubileumsbedriften Brødrene Wahl skrev *BygdePosten* bl.a.:

På Østre Vikersund og Østmodum drev folk i slutten av forrige århundre med husflid, så å si i hvert hjem. Noen skilte seg ut og fikk mer ut av virksomheten enn andre. Noen artikler ble gjevere. Kanskje var det behovet – kanskje var det den enkeltes håndlag som gjorde utslaget, men pinnestolene som kom fra dette strøket ble et begrep.

På Drammens- og Kongsbergmarken ble stolene solgt. 12 kroner dusinet var en bra pris omkring århundredskiftet.

Dreiebenken og øvrig stolmakerverktøy fra Hval nedre, i dag oppstilt bak et gitter i en sidebygning på Nymoen.

(Foto: Elling Diesen)

Det var far, Nils A. Wahl som startet dette, meget beskjedent, sier Anfin Wahl. Han og hans bror Gustav drev hjemme på Hval og laget pinnestoler. Det var flere utover Øst-Modum som drev med slik produksjon, og de besøkte hverandre i arbeidstiden, lærte av hverandre og ga gode råd. Sammen fant de da fram til meget rasjonelle metoder. De la opp ganske store serier så de kunne nyte godt av innøvd grep, og de hadde en veldig høy redskapskultur. De måtte lage nesten alt de skulle bruke og noen husflidsidyll var det ikke. De arbeidet hardt og satte nok sin ære i å kutte stadig ned på produksjonstiden – uten å slå av på kravet til kvalitet.

Den gang var jo et godt renommé det eneste en selger kunne ha å flyte på.

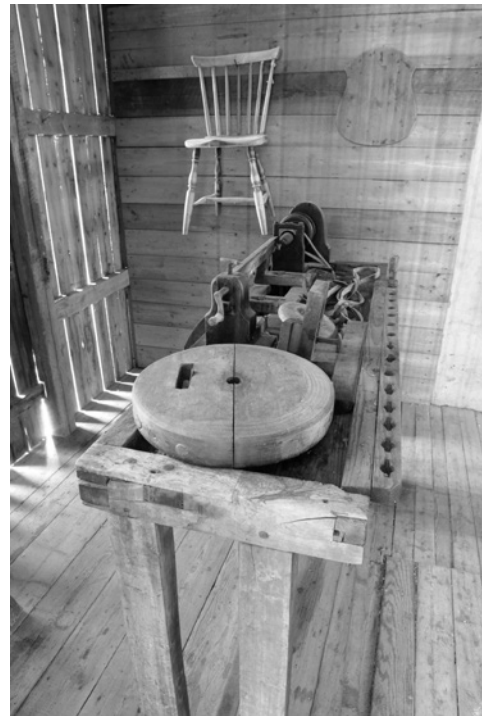
Emnene til stolene ble plukket ut med stor omhu og stor materialkunnskap. De ble hugget til og satt i den hjemmelagede dreiebenken som ikke hadde noen annen kraftkilde enn muskler. På svinghjulet var det montert noen mursteiner for at det skulle gå jevnere.

Stolsetet, som var anatomisk formet, ble hugget ut mens det sto i spenn mellom en kubbe på gulvet og en stang ned fra taket. Stanga smekket de på plass omtrent som en moderne skibinding. – Et slikt sete kunne en flink mann hugge til, høvle og pusse på 7 minutter!

Og at stolene er solide har vi bevis for. Mange er ennå i bruk. De har den faste karakteristiske klangen når en prøveslipper dem ned på gulvet, og det er i grunnen bare lengden på bena som er minsket en del ved slitasje.

Det ble lettere og lettere å selge, og prisene steg jo adskillig fra en krone pr. stk. omkring århundreskiftet til 4-5 kroner ved krigsutbruddet i 1940. Men jeg kan godt huske at prisen en 10-15 år før lenge holdt seg på kr. 2,75.

Allerede i desember 1961 hadde *BygdePosten* en melding fra Komiteen for fortidsminnesmerker v/Karsten Presterud, Vikersund. Alle som hadde gamle ting av antikvarisk verdi ble oppfordret til å gi disse til Modum Bygdemuseum. Andreas Wahl fulgte oppfordringen, og ga dreiebenken og alt det øvrige stolmakerverktøy fra Hval nedre til det som

(Foto: Elling Diesen)

skulle bli bygdemuseet. Mange ga andre gamle gjenstander, bl.a. forskjellig håndverksredskap. En tid var disse gjenstandene utstilt i annen etasje på hovedbygningen på Blaafarveværket. Men så krevde de årlige maleritustillingene åpenbart mer plass.

I noen år har nå dreiebenken fra Hval nedre og andre museumsgjenstander fristet en relativt tilbaketrukket tilværelse bak solide gittere i en sidebygning på Nymoen.

Det er gått over 50 år siden Presteruds oppfordring sto i *BygdePosten*. Burde ikke en kulturkommune som Modum snart realisere et bygdemuseum, som så mange andre kommuner har gjort for mange år siden? Vi kan selvsagt ikke drømme om noe i nærheten av det storverk ekteparet Steinvik har utført i forbindelse med Blaafarveværket. Noe mer beskjedent må kunne greie seg. Tidligere tiders moinger har jo levd av annet enn gruvedrift også. De har slitt i skauen, på jorda, i fjøset, i tømmerfløtingen og i industrien. De har drevet med alle slags håndverk. Dette, og alle andre sider ved det gamle Modum bør dokumenteres før det er for seint.

KILDER:

Informasjon gitt av Tone Sinding Steinsvik under Kulturvandring på Nymoen

Eilert Sundt: *Om Husfliden i Norge – Til Arbeidets Ære og Arbeidsomhedens Pris*, Christiania, 1867-68

Folketellingene for Modum 1875 og 1891

Fremtiden, 14. november 1958

BygdePosten, desember 1961 og 24. april 1965

Informasjon fra Aase Hanna Fure

Muntlige overleveringer innen slekta

Ingar Hellerud:

De «russiske» krigsfangene på Modum

Vinteren 1944-1945 var det mange «russiske» krigsfanger i Modum. De var plassert på ulike steder, blant annet på grendehuset Gimle på Vestre Spone. Ikke alle fangene var russere. De som var fra Ukraina, likte ikke å bli kalt for russere. Av fangene var det også en del sivile som tyskerne hadde tatt med seg fra Sovjetunionen. De fleste fangene var vel i 20-30 års alderen, noen var eldre. Men det var også yngre fanger helt ned i 16-årsalderen.

Sjefen for fangeleiren hadde tatt inn i nabohuset til Gimle, der Randi og Magnus Jelstad bodde. De som var vakter, bodde i andre etasje på Gimle, i garderoben. Mye er skrevet om disse fangene som var på Modum vinteren 1944-1945. Iblant kommer det frem historier som tidligere ikke er blitt skrevet ned. Nå er snart de som møtte disse krigsfangene, borte. Mange vet ikke en gang om dem.

Modum var et relativt fredelig sted under krigen, så det var ikke rart at folk i denne del av bygda begynte å undre seg da om lag 100 fanger ble observert på grendehuset Gimle i desember 1944.

Arbeid

Fangene ble satt til forskjellig arbeid. På Jelstad og Jahr drev de uthogst. Store som mindre trær ble

Her på vestsiden av veien syd på Jelstadjordet drev fangene uthogst. Med dyp snø og sterk kulde var det et hardt slit. Snøen var meterhøy, og fangene brukte ikke spade for å grave seg ned til rota. De hogde av trærne over snøen i ca. én meters høyde. Dette "minnesmerket" fra hogsten kunne vi se i flere år inntil arealet ble nydyrket. Jeg husker jeg gikk forbi her sammen med min mor da fangene drev uthogst. Vi var nok litt redde begge to. Men disse fangene var selvsagt ikke farlige. (Foto: Ingar Hellerud)

Det var også her på søndre del av Wærstedjordet at de russiske krigsfangene drev uthogst. Virket ble båret til bilveien for så å bli fraktet av sted med lastebil. Noen år senere ble dette skogstykket nydyrket. Kjerreveien som da gikk over nordre del av skogen fra bilveien og mot Jahrengen, ble da lagt på sydsiden av arealet som ble nydyrket. Den gamle veien het Veslegata, noe også den nye veiens navn ble.

(Foto: Ingar Hellerud)

hugget ned. Det var fortsatt flere hundre tusen tyske soldater i landet, så de trengte ved. Trærne ble kappet i passelige lengder. Så ble veden fraktet fram til bilvei. Trærne ble kappet av over snøen, og den gang var snøen meterdyp i området. Det var en lettvent måte å hugge trær på. Kanskje hadde de ikke spader? Restene etter «russerhugsten» sto til ut i 1950-åra, da ble arealene nydyrket.

Mat

De fleste minnene om de russiske krigsfangene dreier seg om russere som gikk rundt i bygdene i distriktet for å be om mat og kanskje litt klær. Alle fangene på Gimle gikk rundt på Vestre Spone og oppsøkte folk i håp om å få mat. Også på Simostranda og i Nedre Sigdal gikk de rundt. Noen gikk over Bjørntangbrua og opp til Sysle. Alf Kristiansen forteller at han husker to fanger som ofte kom til hans hjem ved Sysle Mølle.

Minner

Finn Gudbrandsen, som bodde på Formo, var som tenåring inne på Gimle. Han forteller at det var mange køyesenger der. Han mener å huske at det var tre køyesenger i høyden. Det var klær hengt til tork

over alt, og det var lukt av svette og kvaie, noe som selvsagt gjorde luften dårlig. Han husker de ikke var fornøyd med vaktene som bodde i andre etasje. Han mener også å huske at fangevokterne var russere som var utpekt til jobben, eller at de var overløpere. På hverdagskveldene fikk fangene lov å gå rundt til folk i nærområdet. På søndagene var det fridag. Da hadde fangene det fritt, og de gikk til forskjellige steder i Modum og til Sigdal med én tanke i hodet, å få mat og kanskje noen klær.

Gudbrandsen husker også at noen av de unge fangene var med ungdom fra bygda for å kjøre på rattkjelke og spark. Fra Jelstadtorvet og ned til Grava var populære turer. Sjansen for å møte biler var jo liten den gang.

Wilhelm Allard var bestyrer på Samvirkelaget på Formo. Ifølge Finn Gudbrandsen hadde han alltid noe mat å gi fangene som kom innom. Ofte hadde han med brød til fangene fra Geithus. Den gang hadde Samvirkelaget bakeri og slakteri på Geithus. En gang Allard ville gi dem kål, ristet de på hodet, for kålsuppe hadde de nok spist mye av. Det samme gjaldt sild og poteter, som vel var vanlig middagsmat. Samvirkelaget på Formo ble et populært sted for mange fanger.

Karl Tandberg bor i sitt barndomshjem på Haugfoss. En dag da familien satt ved bordet for å spise, kom to krigsfanger hjem til dem. De fikk hver sin stol ved bordet. Etter en stund sa den ene noe og pekte på tre av Tandbergs unge brødre og så på seg selv. Samtidig gjorde han en håpløs sleng med den ene armen og begynte å gråte. Tandberg tror dette betydde at han hadde tre barn på samme alder hjemme. Dette gjorde sterkt inntrykk på familien. Tandberg husker også at de hadde moro av faren når krigsfangene kom på besøk. Faren spurte om forskjellige ting. Men de forsto jo ingen ting. Det virket på han som de ikke hørte på han. Da ble han høyrøstet. Moren spurte da om han behøvde å skrike så høyt. Fangene var alltid høflige og takknemlige, og mat fikk de alltid hjemme hos oss, sier Tandberg.

Bjørn Øverby fortalte at det en gang kom en krigsfange til Bergli og viste fram et brød han hadde fått av Martha Varlo på Thingelstad. Han var meget glad.

Kjell J. Varsla, som i dag bor i Åmot, kan fortelle at de fikk besøk i hans hjem på Søndre Haugen ved Nerstad. Han husker spesielt godt at de ville ha tabak (tobakk).

Harald Bergan på Simostranda forteller at det stadig kom krigsfanger til hans barndomshjem. Han husker godt en som het Ivan, som var fra Ukraina, og som hadde mongolsk utseende. En ung mann på 16 år kom også til hans hjem. Bergan mener å huske at navnet var Enan. Han hadde fått det ene øyet ødelagt i Russland av steinsprut, sannsynligvis ved et bombenedslag. Foreldrene gav ham en nikkers og hvite strømper. Den siste dagen han kom, var det blitt

fred. Da kom han på en sykkel han hadde lånt hos Sverre Skretteberg, som var bestyrer på Modum Samvirkelags avdeling i Strandgata. Da omfavnet han min mor, forteller Bergan, og han ropte «Fred».

Gerd, kona til Harald Bergan, født Johannesen, bodde på Kolsrud i Nedre Sigdal. Hun var 13 år den gang og forteller at de også fikk besøk av fangene på Gimle. Hennes far var møller på Kolsrud mølle. Hun husker godt to unge menn. De var 17 og 19 år gamle. De fikk alltid mat. Hun husker også en mann med sekk på ryggen. Han hadde fått sekken fylt med brød, men også noe smør på steder han hadde besøkt. Foreldrene til Gerd Bergan fikk et flott skrin av en av krigsfangene.

Jan Tandberg, som bor på Simostranda, kan fortelle at da han i unge år bodde på Jelstad skole, der foreldrene var lærere, fikk de ofte besøk av fangene på Gimle, som ligger tett ved skolen. De var gjerne 2-3 menn sammen. Tandberg hadde salongrifler som ble flittig brukte til blinkskyting, noe fangene også fikk prøve. Han forteller også at fangene drev uthogst langs veien fra Komperudgrinda og ned til Stubberud.

Jan Tandbergs kone, Gerd, født Warhus, forteller at de hjemme hos henne ofte fikk besøk av fangene på

Gerd Bergan med skrinet hennes foreldre fikk av en russisk krigsfange. Et fantastisk flott skrin. Selve skrinet er laget av papp og har figurer av presset halm som er limt fast til pappen. Deler av figurene er fargelagt. (Foto: Ingar Hellerud)

Denne spaserstokken ble laget av en fange fra Ukraina mens han var i fangeleieren på Gimle.

(Foto: Ingar Hellerud)

Gimle. Oftest var det to menn som gikk sammen. Hun spilte trekkspill for dem, noe de satte stor pris på. Det var ikke alltid hun var hjemme når de kom. Da hadde de demonstrert med hendene at de ville høre trekkspillmusikk.

Hjemme hos mine foreldre på Formoengen bodde det i andre etasje ei eldre dame, Mathea Formo, som solgte eiendommen til min far våren 1944. Hun hadde hver kveld besøk av en fange som fikk mat. Hun hadde fire søsken i Amerika og fikk pakker derfra. Slike amerikapakker inneholdt som oftest drops, sjokolade og kjeks. Disse var populære både for henne og for fangen. I første etasje samt i et rom i andre etasje bodde mine foreldre og mine to søsken. Vi fikk hver kveld besøk av to fanger. Den ene het Ivan og var fra Krim. Han var kanskje i tyveårsalderen, men så ut til å være 60. Den andre fangen var fra Ukraina. Han var en mester til å bruke hendene. Vi fikk en spaserstokk av han. Det var fine utskjæringer på den. Stokken var også fargelagt. Fargeblyanter fikk han nok et eller

annet sted på bygda, for fargeblyanter var mangelvare. Også Ivan var preget av krigens herjinger. På den tiden dyrket far tobakk, noe som var populært for fangene. Russerne fikk tobakksblader som var tørket. Med hjelp av hendene lot disse seg lett «male opp» til finknust tobakk. Med avispapir som sigarettpapir ble det rullet mange sigaretter hjemme. Fangen fra Ukraina ville fjerne noen vorter jeg hadde på hendene. Han fikk en ulltråd av min mor. Jeg minnes han la en løkke rundt hver vorte og strammet til. Så gikk han til et annet rom og gjemte tråden. En tid senere var vortene forsvunnet.

Fangene var alltid høflige og takknemlige for maten de fikk.

Språkproblemer

Det var vanskelig å prate med krigsfangene. Det var ikke mange som pratet engelsk eller tysk på bygda

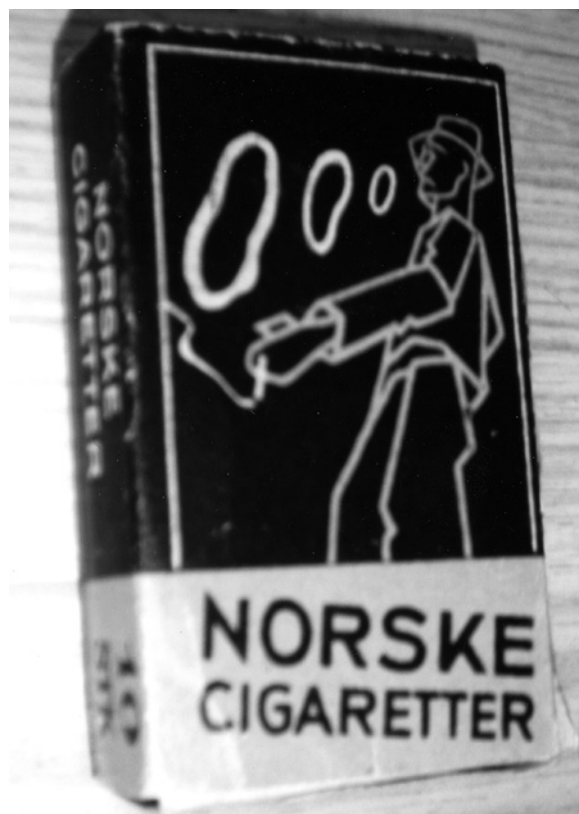
den gang. Og «russerene» pratet stort sett bare russisk. Noen kunne noen få ord på tysk, og noen norske ord lærte de etter hvert. Men utrolig nok forsto folk på bygda fangene ganske bra, fingerspråket mestret alle. Jeg leste i en historiebok en kveld de kom til oss. Her viste jeg dem et bilde av Josef Stalin. Da ristet de på hodet. «Nix got,» sa de begge. Jeg tenkte den gang at de ville like å se at vi lærte litt om denne mannen. Men i ettertid har vi sett at Stalin konfiskerte alt kornet i Ukraina og fraktet det til Russland, slik at folket i Ukraina sultet.

Folks forhold til fangene

Når en i dag tenker på den situasjonen krigsfangene var i, var det selvsagt ikke rart at mange syntes synd på disse menneskene. De gikk i elendige støvler og klær og var slitne etter lange, harde arbeidsdager. Snø og sterk kulde satte sitt preg på fangene. Selv vorter manglet de i den bitende kulden.

På de fleste steder ble de tatt godt i mot. Selv om de fleste familier hadde lite mat, delte de med fangene.

Mange fanger lagde suvenirer som de fikk noen øre for på steder de besøkte eller som de gav bort. Mange moinger har gode minner om krigsfangene på Gimle.

Norske Cigaretter. Min far mottok mange slike esker fra tobakksfabrikken Carl F. Johannesen A/S. Hver sigaretteske inneholdt 10 sigaretter. Han fikk også tobakkesker. Dette lå lagret på stabburet i mange år.

(Foto: Ingar Hellerud)

Arnt Berget:

Petter Moen

Motstandsmann med røtter på Snarum

I oktober 1949 gav Cappelens forlag ut en helt unik dagbok fra okkupasjonstiden. Den var skrevet av motstandsmannen Petter Moen mens han satt som fange i Møllergata 19 i perioden 10. februar til 4. september 1944. Boken har tittelen *Petter Moens dagbok*.

Siden Moen var i tysk fangenskap, hadde han ikke tilgang på papir og skrivesaker. Skriften ble prikket inn med store bokstaver på fengslets gråbrune dopapir med en stift fra cellens blendingsgardin. Med ufattelig tålmodighet har forfatteren arbeidet i fullstendig mørke. Fem og fem ark er rullet sammen og pakket inn i et sjette ark. Etter hvert som rullene ble skrevet ferdig, ble de puttet ned i en luftrist nede ved gulvet i cellen og havnet under gulvet. De kom da utenfor forfatterens rekkevidde, slik at han aldri skulle kunne revidere sin egen tekst. Hans ord, unnfanget i sinne, angst eller ettertanke, var ugjenkallelige. Ikke mange skrifter i verden kan vise til slik spontan ekthet.

Denne enestående beskrivelsen av tilværelsen i krigsfangenskap er utgitt i en rekke opplag og på flere språk. Petter Moen skrev seg med sine notater inn i norsk litteraturhistorie ved hjelp av en stift og dopapir. Boken er en av de mest solgte og leste bøker i Norge. Det som er mindre kjent, er at Petter Moen har direkte slektsrøtter til Snarum.

Forfedre var fra Snarum

Petter Moen ble født i Drammen 14. februar 1901. Familien på farssiden kom fra Snarum. Bestefaren het Kristoffer Andersen (f. 1827) og bestemoren Helle Elensdatter. Kristoffer Andersen var smed og gårdbruker. Han var eier av småbruket Moen, g. nr 161. b. nr 4. Her vokste Petter Moens far Erik Moen (f. 1860) opp som den nest eldste i en stor søskenflokk.

Erik Moen giftet seg med Hansine Johannessen, og var den eneste i søskenflokken som ble boende i Norge, alle de andre emigrerte til Amerika.

Skrekkszenarium på Krøderbanen

Erik Moen var lokomotivfører og opplevde det verst tenkelige skrekkszenariet rett ved sitt eget hjem. På vei fra Krøderen til Vikersund kjørte han på sin gamle mor som var i ferd med å krysse jernbanelinjen. Hun hadde besøkt naboen i Stigen og var på vei hjem da ulykken skjedde. Det var vinter og snøvær, noe som sikkert dempet lyden av toget. Hun var dessuten

sterkt hørselsvekket, slik at hun trolig ikke merket at toget kom. Mirakuløst nok overlevde hun da hun ble slengt ut av jernbanesporet av lokomotivets snøplog. Hendelsen gjorde et sterkt inntrykk på Erik Moen, som ble en religiøs mann etter dette. Dette gjorde nok sitt til at sønnen Petter også fikk et kristent livssyn, noe hans dagbok er sterkt preget av.

Erik Moen flyttet seinere med sin familie til Drammen. Der ble Petter Moen født, og der fikk han sin oppvekst. Etter eksamen artium flyttet han i 1920 til Kristiania, der han ble ansatt i forsikringselskapet Idun, der han var aktuar.

Øverste leder av alle landets illegale aviser

Under den tyske okkupasjonen kom Petter Moen tidlig med i illegalt arbeid og ble engasjert i den illegale pressen. Det begynte med at han startet et lite, illegalt husorgan i selskapet Idun. Så kom han med i distribusjonen av *London-Nytt*, en av våre mest utbredte illegale aviser. Her avanserte han til topps og var inntil nyttår 1944 redaktør. *London-Nytt* ble utgitt av en gruppe mennesker med tett kontakt til Hjemmefrontens ledelse. Moen og hans gruppe sto også bak avisen *Rex Rotary* og trykksaken *Fri presse*, som kom våren 1943. Den ble trykt i 10 000 eksemplarer og spredt over hele landet.

Moen ledet også en gruppe som tok initiativet til Aula-brannen i Oslo høsten 1943.

Han var nylig tilsatt som pressesjef for alle illegale aviser i landet av Koordinasjonskomiteen, da han sammen med sin kone og mange andre ble arrestert av Gestapo 3. februar 1944. Kona Bergliot ble sendt til Grini, der hun satt resten av krigen, mens han ble plassert i Møllergata 19 og utsatt for langvarige og harde forhør. Det lyktes tyskerne å lamme store deler av den illegale presse under det såkalte «pressekrakket» i Oslo.

Omkom under skipsforlis på vei til konsentrasjonsleir

I begynnelsen av september 1944 ble Moen sendt ut av landet sammen med ca 50 andre norske fanger. De ble stuet inn i lasterommet på skipet «Westphalen». Skipet var på vei til Tyskland og gikk på en mine under en forrykende storm og sank utenfor Marstrand den 8. september 1944.

Petter Moen omkom sammen med de fleste andre. Det var bare fem overlevende etter katastrofen, men

skjebnen ville det slik at en av disse var en medfange Moen hadde betrodd seg til under overfarten. Han hadde fortalt om dagbokens gjemmested, og etter frigjøringen meldte den overlevende fra til politiet, som brøt opp cellegolvet og fant hele boken i behold.

Tidkrevende dechiffreering

Det var bare noen få ark hvor skriften var mulig å lese direkte på forsiden, så dechiffreeringen foregikk på den måten at papirene ble satt på papplate med baksiden opp, og forsøkt lest i et speil. Dette var tidkrevende arbeid, som først ble utført på politiets laboratorium, siden av Andreas Riis, Petter Moens medarbeider fra det illegale arbeidet.

Dagboka har to atskilte deler: Den ene fra tiden på enecelle D2, den andre fra tiden på celle D35, da han satt sammen med to andre fanger. Den førstnevnte er på 182 sider og omhandler hans 212 dager i fangenskap, bortsett fra de første fire uker etter at han ble flyttet til celle D35.

En gripende og ærlig beskrivelse av fangelivet

Moen beskriver fullstendig ærlig sine tanker og følelser under fangenskapet. Han er full av selvbekredning og selvforakt når han under tortur har røpet kamerater. Den 22. mars 1944 skriver han: «Tanken på hva terroristene har tvunget ut av meg, knekker fullstendig mitt livsmot. Hvordan kan jeg gjøre regnskap for det? Jeg ble slått og var redd. Ja vel – det hjelper ikke. Jeg skulle ha tidd.»

Han beskriver sin redsel for smerte, sin lengsel etter kona Bella og sin far, og han forteller at han

Nedre og Midtre Moen.

(Foto: Ukjent)

gråter og har angstrier. Videre beskriver han sine voktere og medfanger og deres oppførsel. Boka gir en unik skildring av hva krig og fangenskap kan føre til i menneskers adferd. Petter Moen ble bisatt høsten 1945 fra Gamle Aker kirke i Oslo.

KILDER:

Petter Moens Dagbok. 1949

Arne Hov: *Historier fra gamle Snarum*

Wikipedia

Våre Falne, 1949

Folketelling Modum 1865 og 1900

H. Luihn: *Det fjerde våpen. Den hemmelige presse i Norge 1940–45*. 1981

Ingar Hellerud:

Sysle mølle

Sysle mølle slik den ser ut i dag.

(Foto: Ingar Hellerud)

For en del år siden ble det produsert mel og gryn ved flere møller i Mødum, deriblant ved Sysle mølle. Gunnar Haugerud og Andr. Opsahl hadde eien- dommen fra 1901 til 1908. I dette tidsrommet grunnla de Sysle bruk (Sysle mølle). I 1908 kommer familien Thoresen inn som eiere. Først var det Oskar og August Thoresen som hadde bruket. Deretter overtok Anders Thoresen, og han hadde det til 1918. Tidligere nevnte Oskar Thoresen hadde så mølla fram til 1927. Da overtok Edvard Thoresen. Etter noen år døde han, og kona Agnes Thoresen overtok som eier. I 1961 solgte fru Agnes Thoresen mølla på Sysle til Felleskjøpet.

Etter at Edvard Thoresen døde, var mølla leid bort til Kristian Kristiansen. Han drev mølla for Felleskjøpet fram til 1968. Etter den tid ble mølla brukt til lager for Felleskjøpet. I dag er mølla i privat eie og brukes som lager.

I årene før 1920 arbeidet Karl Pettersen som møller. Han giftet seg og utvandret. I 1920 begynte Kr. E. Kristiansen som møllemester, og det var han fram til 1967. Sønnen Alf Kristiansen jobbet ved

mølla i årene 1938–62. Han husker godt tiden ved mølla. Han forteller at mølla ble drevet med vasshjul de første årene. Det var et tau som overførte kraften til mølla. Det hendte at tauet røyk. Da var det Thoresen som spleiset tauet. Senere ble mølla drevet av elektrisk kraft som kom fra et kraftverk som ble bygd nede ved evja.

Kornmottak, maling og rensing

Kornsekkene ble tatt i mot ute på rampen, heist opp, veid og satt til side og senere malt. Alt kornet ble levert til mølla i sekker. Alf Kristiansen forteller at de malte mest havre og bygg til fôr. Hvete ble malt til sammalt mel. Alle bestanddeler i kornet er da med. Hvete ble også malt til siktet mel. Da er kimer og skaldeler skilt fra.

Det ble også tørket bygg til gryn og malt bygg til matmel. Videre ble det tørket havre til gryn (havregryn). Det ble også tørket havre som skulle males til matmel. De malte lite havre om gangen på grunn av at melet lett ble trått.

Under krigen var produksjonen annerledes. Mølla

fikk streng beskjed fra myndighetene om at det ikke måtte males korn til förmel. Til eget bruk var maling begrenset. Sysle mølle kjøpte inn korn. Bøndene måtte til forsyningsnemda for å få malt så og så mye korn. Under krigen ble korn kjøpt inn fra bøndene. Dette var til maling av matmel, mel som ble levert til grossister og butikker.

I mange år tørket mølla korn som skulle videre til andre møller. Vannprosenten måtte ikke være over 25. Alf Kristiansen husker at vannprosenten var på 30 og mer på mange av partiene de mottok. Kornet ble nok av og til høstet for tidlig.

Tresking

Råmaterialet for å lage mel og gryn er kornkjerne, som man får ved tresking. Tresking er prosessen med

Utenfor inngangsdøra er det ei luke i taket. Her ble kornsekkene heist opp. Det ferdige melet kom opp i luken på gulvet. Sekketralla står der fortsatt.

(Foto: Ingar Hellerud)

å skille matnyttige kornkjerne fra plantedeler en ikke kan spise (aks, agn, snerpe og halm). Opp gjennom tidene har en benyttet mange ulike metoder for å gjøre dette, arbeidet er blitt gjort ved hjelp av handkraft, dyrekraft (hestevandring), mekaniske treskeverk og skurtreskere.

Treskingen foregikk før i tiden inne på låvene, først med handkraft, så med treskeverk og renseverk adskilt. Etter hvert kom det store treskeverk på låvene, slik som Bjørnerud, Globus og Thermænius, der kornet kom ferdig rensert ut i noen luker hvor sekkene ble festet. Det var striesekker som ble brukt. Selve treskeverket ble drevet av en elektrisk motor. Halmen kom ut bak.

Mange husker fortsatt treskingen på låvene. Det var mye støv, noe som selvsagt var uheldig for helsen. Noe arbeidstilsyn eksisterte ikke den gang. Det ble mye lemping av tunge kornsekker, som ofte

var på 50 kg og mer. Treskingen foregikk i de kalde vintermånedene. Deretter ble sekkene fraktet til mølla.

Bemannning på mølla

På Sysle mølle var det to mann i fast stilling, men når det var rensing av såkorn og grasfrø, arbeidet tre mann ved mølla. To mann jobbet da skift, 12 timer hver.

Lang kjørevei

Fra Krødsherad ble det i begynnelsen sendt kornsekker til Sysle mølle med toget. Senere foregikk transporten med traktor og lastebil. Gudbrand Sørum, opprinnelig fra Snarum, ble gift i Krødsherad og bosatte seg der. Han drev lastebiltransport. En av

Alf Kristiansen ved siden av generatoren som ble brukt i møllas kraftverk, som lå nede ved evja. De første årene var det vasshjul. Kraftverket kom i 1902 og ble brukt til ut i 1960-åra.

(Foto: Ingar Hellerud)

de som kjørte for Sørum, var Gudbrand Kittilsen, en av landets beste juniorhoppere på ski. Han benyttet en gang anledningen til samtidig å trene i Eikabakken, ikke langt fra mølla. Det skulle være renn noen dager senere.

Alf Kristiansen forteller at noen kom med få sekker korn, andre med mange sekker. Helt til sist i 40-åra ble det meste kornet fraktet til mølla med hest. Senere overtok traktor og lastebil mer og mer. Og det var bare sekkekjøring. De som kjørte hest, hadde som oftest med niste. Ofte ble nista fortært inne på kjøkkenet til møllemester Kristiansen, som var nabo til mølla. Her fikk de servert kaffe, men også mat av kona. På mølla var det et kammer der folk kunne sitte og spise. Karl Tandberg husker godt dette, og at de drakk kaffeerstatning. Det var to typer: Trio og Norkaf. Mange var frosne etter lang vei med hest og slede i kulden.

De fleste som kjørte hest til mølla, er i dag borte. Karl Tandberg på Haugfoss forteller at han kjørte til mølla med hest over Vestre Spone og videre over Bjørntangen bru og opp til Sysle mølle. Hans far kjøpte gården Grønland på Simostranda i 1940. Både Tandbergs far og en bror kjørte i blant den lange veien til Sysle mølle. Hele dagen gikk da med til kjøring. På mølletråkka sto mange fine hester, sier Tandberg. Mange ventet til kornet var malt. Artikkelforfatteren var med sin far til Sysle mølle en kald vinterdag i 1944. Det jeg husker best, var hvor kaldt det var å sitte på sleden fra Formo til Sysle mølle, en strekning på nærmere én mil.

Møllas kundeområde

Møllas kundeområde var Nordre Modum, Krøds-herad og deler av Søndre Modum. Årsproduksjonen var på ca. 800 tonn. Mølla hadde tidsmessig utstyr. I 1949 forandret situasjonen seg raskt for møllene, da begynte skurtreskerne å komme. De første årene var det slepetreskere. Med disse ble det et helt annet krav til mottak og tørkekapasitet. Møller Edvard Thoresen ved Sysle mølle så tidlig problemet og utvidet tørkekapasiteten allerede høsten 1949. Dette hjalp bare ca. ett års tid. Alf Kristiansen husker at Walter og Uno Haugerud var først ute med selvgående skurtreskere her i Modum.

Forandring i landbrukspolitikken

I 1950 ble landbrukspolitikken lagt om. Vi fikk kanalisering over fra melk til korn. Melkeproduksjonen avtok og flere bønder gikk over til ren kornproduksjon. Når så kornarealene økte, ble det nesten krise for å få levert kornet. I årene fram mot 1960 måtte bøndene levere kornet ved Staten kornforretnings mottak i Drammen eller på Sinsen i Oslo. I dag kan kornet leveres ved Felleskjøpet i Nedmarken industriområde mellom Geithus og Vikersund. Økologisk dyrket korn leveres ved andre mottak.

Nyere eierforhold

I 1982 overtar Edvard Kristian Kristiansen møllebygningen med utearealet. Sist i 1980-åra overtar Steinar Skretteberg den store bygningen, som i dag brukes til lagring av sykler, mopeder og mindre motorsykler. Inne er det også lagret mye fra Sysle møllas tid. Steinar Skretteberg har også tatt vare på originaltegningen fra 1902.

KILDER:

Bydemøllene i Norge

Thure Lund: *Moinger med plog og øks*

Samtale med Alf K. Kristiansen og Steinar Skretteberg

Knut Hartz:

Ætten von Koss

Dens forbindelse til Modum og omkringliggende distrikter

Omkring året 1709 flyttet kaptein Johan Christopher von Koss d.e med familie inn på Buskerud Herregaard. Han var da blitt utnevnt til kompanisjef for det «Ægerske Compagnie». Han kom fra tilsvarende stilling i «Det Skedsmoske Compagnie» under «Det Agershusske infanteriregiment».

Det har ikke vært mulig å finne opplysninger om at Buskerud skulle ha vært utlagt til offisersbolig. Det er allikevel slik det må ha vært, i alle fall for en kortere tid, for i året 1711 bodde ingen annen enn den tyskfødte kaptein Johan Christopher von Koss med familie der. Medlemmer av familien von Koss skulle, i hundre år, komme til å ha sitt hjem her i distriktet, i Modum på gården Fure, i Sigdal på gårdene Haugan, Skartum og Hole, i Øvre Eiker på gårdene Skott og Rakkestad. Seinere festet de seg til byene Drammen og Tønsberg.

Johan Christopher von Koss og hans kone hadde 11 barn, hvorav to døde som spedbarn. Deres sønn Johan Christopher d.y. hadde med sin kone 15 barn, hvorav ett døde tidlig. Det er familieforhold i disse to generasjonene det redegjøres for i denne artikkelen.

Johan Christopher von Koss d.e. og hans kone Maren Dorothea

Johan Christopher von Koss ble født året 1668 i Mecklenburg, som er en del av den tyske delstaten Mecklenburg/Vorpommern. Han var av mecklenburgsk uradel, og hans barndomshjem var adelssetet Cammin ved byen Laage litt sydøst for Rostock.

Johan Christopher von Koss kom i ung alder i tjeneste i den dansk/norske hær. Allerede som 15-åring blir han forfremmet til fenrik og året etter til sekondløytnant i det Agershusske regiment.

Fra 1688 til 1697 pågikk det en krig i hjertet av Europa, nemlig i Flandern, mellom på den ene siden Ludvig den XIV's Frankrike og på den andre siden en allianse bestående av England, Nederland, Østerrike og Spania. Krigen er benevnt som niårskrigen og var en forløper til den spanske arvefølgekrig. Målet til de allierte var å stoppe den franske ekspansjonen i Nederlandene (det som i dag er Nederland, Belgia og Luxemburg).

I 1688 kom Johan Christopher von Koss etter søknad i tjeneste ved de danske tropper under hertugen av Württemberg. Kong Christian den 5. av Danmark/Norge hadde en uforholdsmessig stor stående hær, ettersom han stadig var redd for en storkonflikt

Hovedhuset på godset Cammin hvor Johan Christopher von Koss ble født.

(Foto: Ukjent)

med Sverige. Hærene på den tiden besto for det meste av leiesoldater, så også den danske, som vesentlig besto av tyskere. Stående leiehærer var kostbare, så i fredstid kunne man redusere militærutgiftene ved å leie ut deler av hæren til krigførende land. Det var dette forhold som var årsak til at deler av den danske hær kom med i niårskrigen. I 1691 fikk Johan Christopher von Koss tillatelse til å utdanne seg i fortifikasjon i Paris og til å delta med den franske arme i de forestående krigsbegivenheter.

I 1692 inntrådte han i den danske oberst Frans Juuls franske regiment, et regiment som Frans Juul selv hadde dannet og som fikk navnet Royal Danois. Han kom til å delta i Ludvig den XIV's og Wilhelm den III's så vel irske som nederlandske felttog. Han kjempet ved Drogheda i Irland, ved Steenkerke i Belgia og i et blodig slag i 1693 ved Neerwinden i nåværende Belgia, hvor han fikk sine hender gjennomskutt. Imidlertid kom han seg raskt etter denne skaden.

Det var under et av disse felttogene at han traff sin tilkommende, Marie-Jospehe de Butcher. Hun var datter av konseiler og parlamentsråd Adam de Butcher i byen Lille i fransk Flandern. De giftet seg i 1694 og fikk to av sine barn i Frankrike: Adam von Koss i 1695 og Catharine Elisabeth i 1696. Adam nevnes ikke etter at familien kom tilbake til Norge, så det antas at han ble værende hos sin mors familie i Frankrike. Catharine Elisabeth ble i voksen alder boende hos sin yngre

bror, tollvisitør og havnefogd i Flekkefjord, kanselliråd Gustav Henrik von Koss. Gustav Henrik var Johan Christopher og Marie-Josephes 6. barn. Catharine Elisabeth døde ugift i Flekkefjord i 1771.

I 1698 returnerte Johan Christopher von Koss med kone og barn til Norge og til sin tidligere avdeling, det Agerhusske infanteriregiment, hvor han ble beordret til virkelig kaptein og sjef for det Skedsmoske kompani med bopel på kapteinsgården Solberg i Skedsmo sogn. Samme år fikk familien sitt 3. barn, Christian von Koss. Han gikk i farens fotspor i det militære.

Som sersjant i det Vesterlenske regiment lå også han i 1716 sammen med en avdeling fra sitt regiment på Akershus festning. Dette var under den store nordiske krig, som varte fra år 1700 til 1720. Festningen var omringet av svenskene under Carl XII, og det ble foretatt jevnlig utfall fra festningen i forsøk på å drive fienden bort fra de nærmeste vollene. Christians far, den gamle kaptein Johan Christopher, som før nevnt bosatt på Buskerud Herregaard, var også innbeordret til tjeneste fra sitt Ægerske Compagnie, med kommando over grenaderene. Han hadde med sine menn gjort flere utfall og lagt for dagen slikt mot og uforferdethet at Carl XII skulle ha sagt: Hvis han bare kunne få tak på denne «gubben», skulle han snart få gjort det av med «gossarne».

Iført menig grenaders uniform, men lett kjennelig med et hvitt bånd om armen, ble han i særlig grad gjenstand for de svenske skytters hissig oppmerksomhet, og til slutt fikk de ram på ham under et nytt angrep 11. april 1716. Dette utfallet foretok han med 100 av sine grenaderer, og selv om de i begynnelsen avanserte og selv ga kraftig ild, viste det seg umulig å fullføre den oppsatte plan. Dette skyldtes i særlig grad at kaptein von Koss og to menige ble skutt like i begynnelsen. Umiddelbart etter at kaptein von Koss var falt, fikk avdelingen ordre om å retirere inn i festningen, og her ba den unge Christian om tillatelse til, på egen hånd, å våge en kamp for å redde farens lik. Ledsaget av tre kammerater styrtet han til valplassen, støtte på en hop svenske soldater i full gang med plyndring. En rasende fektning utspant seg, og tre av kammeratene falt og flere svensker ble drept, men det lyktes den 17-årige Christian å nå hen til farens lik, løfte det på sine skuldre og bære det inn i festningen. Ved dette syn skal svenskene ha senket sine geværer. «Denne så berømmelige og edle handling» ble av kommandanten innberettet til kongen, som 25. desember 1716 forfremmet den modige sersjant til sekondløytnant i det Vesterlenske regiment.

Denne hendelsen er litterært behandlet av dikteren Jakob Breda Bull i hans diktsamling «Norges Friheds Saga» og gjengis i dikts form som følger:

*Det var kaptein Kristoffer Koss
af Skedsmos Kompani,
en Mand af Mod, en Mand af Trods,
en Mand af Blod, en Mand forstaas,*

*som kunde stå, som kunde slaas –
ja slaas for ti.*

Det er riktig av dikteren å fortelle at han hadde kjempet i de store europeiske kriger. Nu gikk han som menig, forteller sagnet. Og så berettes det om en scene som, hvis den er sann, må ha utspilt seg på Buskerud hovedgård:

*Det var kapteinens hustru kjær,
Hun stod der still og hvid;
Saa traadte til sin Søn hun nær;
«Om Du har havt Din Moder kjær,
Saa bring Din Far, hvor end han er,
tilbage hit.»*

*Den unge Kristian Koss han fandt
sin Moders magre Haand:
«Gud Herren hjælpe mig saa sandt!
Om Mur der styrted, Hus der brandt,
jeg sto ham hos,---jeg gir i Pant
min Sjæl og Haand!»*

Sønnen, den unge Christian, holdt sitt ord slik det er beskrevet ovenfor, og hans far ble bisatt i Heggen kirke 27. april 1716 og stedt til hvile i kirkens kjeller. Både far og sønn og deres heltedåd har vært glemt på Modum. Faner og våpenskjold er fjernet fra kirken. «Hvad skulde vel slikt være godt for?»

Johan Christopher d.e. og hans Marie Josephe hadde som nevnt 11 barn, hvorav to døde som spedbarn. De tre eldste, Adam, Catharine Elisabeth og Christian, er allerede nevnt.

Når det gjelder Christian, han som bar sin fars lik inn i festningen igjen, så avanserte han videre i Det Vesterlenske Regiment og ble til slutt oberst og regimentssjef med bosted på gården Mo i Tokkedalen (Dalen i Telemark). Ved siden av sin militære stilling, drev han også utstrakt næringsvirksomhet. Han kjøpte og drev Åmdals Kobberverk i Skafså ved Dalen. Videre kjøpte han flere gårder og skogeiendommer både i Telemark og i Setesdal, samt eide en andel i et brynstensberg¹ ved Eidsborg i Lårdal. Brynstenen var en meget etterspurt vare både innenlands og i utlandet. Christian von Koss døde ved drukning under en tjenestereise til Setesdal den 1. november 1758. Han døde ugift og ble begravet ved Austad kirke i Bygland.

Det er imidlertid barn nr. 4, med samme navn som faren, Johan Christopher von Koss d.y., som kom til å bli boende i Modum hele sitt liv som gift og familiefar. Han var født på kapteinsgården Solberg i Skedsmo i 1699. Også han besluttet å følge ættens militære tradisjoner. Etter å ha tjenestegjort ved forskjellige avdelinger i Østlandsområdet, kom han 1726 tilbake til Modum som kaptein og sjef for det Modumske kompani. Den 23. mars 1734 giftet han seg med Mar en Dorothea Falck, søster til sorenskriver Gjert Falck

på Mælum. Bryllupet sto på gården Brunnes den 23. mars 1734. Som skikken var blant de kondisjonerte, uten lysning, men ved Kongelig Majestets bevilling. Dyrt, men fornemt.

I 1738 kjøpte han gården Fure Nordre på Øst-Modum. Det ble hans bosted og standkvarter, og her ble han boende til sin dødsdag den 9. februar 1778, nokså nøyaktig ett år etter sin kones død, den 30. januar 1777. De ble begge stedt til hvile i familiens gravkammer under alteret i Heggen kirke. I kirkeboken står følgende innføring: «I Heggen Kirke ved Alteret begravet Obriste Johan Christopher von Koss.» Når den gamle tyske slektsbok av 1789 forteller at han døde på «godset Taru» («auf dem Gute Taru gestorben und in Modums Kirche bey seinem Vater begraben»)², da er det bare feilskrift for Fure. En mann av adelig byrd kunne ikke bo på noe mindre enn et gods, siden han også var arving til riddergodset Viltz i Mecklenburg.

Vi kommer tilbake til Johan Christopher d.y. og hans familie, men må først gjøre oss ferdig med Johan Christopher von Koss d.e. og hans familie.

Johan Christopher d.e. og Marie Josephes 5. barn, Fredrik von Koss, ble født den 18. mars 1701 på Solberg i Skedsmo. Han valgte også en militær karriere. Etter å ha tjenestegjort ved forskjellige avdelinger både i Norge og i utlandet endte han opp som generaløyntant og kommandant på Bergenhus. Han døde ugift på Bergenhus den 9. mai 1782.

Familiens 6. barn, Gustav Henrik von Koss, født 1704 på Solberg i Skedsmo, startet også på en militær løpebane, men etter noen år valgte han en annen yrkeskarriere. I 1729, bare 25 år gammel, ble han utnevnt til tollvisitør, veier og måler i Flekkefjord og fra 1735 også havnefogd samme sted. Han hadde fem barn hvorav den eldste, Martha Marie, født 1729, ble en av denne artikkelforfatterens åtte tippoldemødre.

Familiens 7. barn, Joseph Albrecht von Koss, ble døpt 7. januar 1706 i Skedsmo og døde 2. mai 1766 i Risør. Han fulgte også en militær løpebane og var ved sin avgang i 1765 kompanisjef ved 1. Nedeneske kompani.

Familiens 8. og 9. barn, to døtre, døde som spedbarn. De ble også stedt til hvile i familiegravstedet i Heggen kirke.

Familiens 10. barn, Marie Therese Josepha von Koss, ble født 10. februar 1710 i Modum og døde ugift 21. mars 1769 i Bergen hos sin bror, kommandanten på Bergenhus.

Familiens 11. barn, Margrethe Sophie von Koss, ble født i 1713 i Modum, døpt i Nykirke 15. februar 1713. Også hun døde ugift, i Bergen hos sin bror, den 1. juni 1782.

Johan Christopher von Koss d.y. og hans kone Maren Dorothea

Så tilbake til Johan Christopher von Koss d.y. og hans kone Maren Dorothea og deres familie. Alle deres barn, 15 i tallet, ble født i Modum, men ingen av dem

kom til å bli boende her. Derimot ble noen boende i Sigdal og i Øvre Eiker. Det er kun disse som vil bli omhandlet i denne artikkelen.

Deres 1. barn, Johanne Marie von Koss, ble født 30. januar 1735 på Østre Viken i Modum. Hun ble i 1769 gift med Niels Griis Jordhøy på gården Hole i Sigdal. Han var prestesønn, født i Bamble den 13. desember 1746. Han hadde kjøpt Hole av sorenskriveren, Gjert Falck, som var gift med Niels Griis Jordhøys tante. Samtidig var jo Johanne Marie von Koss sorenskriverens niese, så det var gode grunner til at de fikk kjøpe gården. Foruten gården drev Nils Griis Jordhøy også annen virksomhet: Han hadde både teglverk og tjærebrenneri. Johanne Marie og Niels Griis Jordhøy hadde kun ett barn, Johan Christopher von Koss Jordhøy, født 1769. Han ble ikke bonde på Hole, i det han valgte en helt annen yrkeskarriere. Han ble skuespiller ved Det kgl. Theater i København. Niels Griis Jordhøy døde i 1807 og ble begravet den 7. oktober 1807 ved Holmen kirke i Sigdal. Johanne Marie flyttet til sønnen i København og døde der den 30. november 1823.

Deres 2. barn, Paul Gjert von Koss, født 1. juli 1736 på Modum, fulgte også en militær løpebane, men i 1780 søkte han avskjed og drev så sin gård, Skott i Øvre Eiker, som han hadde kjøpt allerede i 1770. I 1792 solgte han gården og flyttet til Strømsø ved Drammen. Den 10. januar 1766 var han blitt gift med prestedatteren Petrea Glad født 18. mars 1741 på gården Haugan i Sigdal.

Deres 3. barn, Christian Fredrik von Koss, ble født 15. juni 1737 på Fure i Modum. Han hadde ingen senere forbindelse til Modum eller nabokommuner.

Deres 4. barn, Christine Dorothea von Koss, ble døpt 30. juli 1738. Hun bodde hele sitt liv hos søsteren Johanne Marie på Hole i Sigdal og døde der 17. september 1811. Hun var ugift.

Deres 5. barn, Fredrik Otto Ferdinand von Koss, ble født 9. august 1739 på Fure i Modum. Han avvek heller ikke fra sine andre mannlige familiemedlemmers yrkesvalg. Han gikk inn i det militære, og avanserte til premierøyntant i Sigdalske kompani. I 1766 giftet han seg på gården Haugan i Sigdal med Olava Marie Glad, datter av sogneprest i Sigdal Ole Glad og Rebekka Griis Alstrup. Fredrik Otto Ferdinand fikk avskjed som offiser i 1773 og bodde siden på sin eiendom, gården Haugan, som han hadde kjøpt samtidig med gården Skartum samme sted. Disse gårdene, blant de beste i Sigdal, kjøpte han i 1766 av sin hustrus stefar, sorenskriver Gjert Falck. De døde begge i Sigdal, hun i 1788 og han i 1798, og de ble begravet ved Holmen kirke. De hadde ingen barn.

Deres 6. barn, Johan Christopher von Koss, født 11. september 1740 på Fure i Modum, døde bare seks mndr. gammel. Han ble til like med andre familiemedlemmer begravet under alteret i Heggen kirke.

Deres 7. barn, Johan Christopher von Koss, ble født 13. januar 1741 på Fure i Modum. Han hadde se-

Tunet på Fure Nordre, tilnærmet slik det er i dag. Hovedhuset til høyre er det samme som da Johan Christopher von Koss d.y. bodde der.

(Foto: Ukjent)

neren ingen forbindelse med Modum eller nabokommunene.

Deres 8. barn, Mauritz Wardan von Koss, ble født 3. januar 1741 på Fure i Modum. Han gikk også inn i det militære, avanserte til sekondløytnant, men ble dimittert, visstnok på grunn av helseproblemer, bare 28 år gammel. Han ble siden boende hos sin bror på Haugan i Sigdal, hvor han døde ugift i 1780, 37 år gammel. Han ble begravet ved Holmen kirke i Sigdal.

Deres 9. barn, Peter Falck von Koss, ble født 16. desember 1744 på Fure i Modum. Han hadde ingen senere forbindelse med Modum eller nabokommunene.

Deres 10. barn: Elisabeth Marhgrethe von Koss, ble født 10. februar 1746 på Fure i Modum. Hun døde ugift hos familie på Haugan i Sigdal 16. januar 1821.

Deres 11. barn, Christian von Koss, ble født 12. august 1747 på Fure i Modum. Han hadde ingen senere forbindelse med Modum eller nabokommunene.

Deres 12. barn, Birthe Marie von Koss, ble født 5. november 1748 på Fure i Modum. Hun hadde ingen senere forbindelse med Modum. Hun var ugift og døde som pensjonist i 1831, på Strømsø ved Drammen.

Deres 13. barn, Nicolai Fredrik von Koss, ble født 13. november 1750 på Fure i Modum. Han hadde ingen senere forbindelse med Modum eller kommunene omkring. Han døde ugift i Danmark rundt 1790. Deres 14. barn, Marie Josepha von Koss, ble født 2. juli

1752 på Fure i Modum. Hun døde ugift på Fredriksvern i 1783.

Deres 15. barn, Maren Dorothea von Koss, ble født 15. mai 1754. Hun ble begravet 24. mai 1754 i familiegravstedet under alteret i Heggen kirke.

Det som er spesielt og eiendommelig med de to generasjonene von Koss som er behandlet i denne artikkelen, er at alle mannlige familiemedlemmer søkte til det militære, de fleste for hele livet, mens noen få tok avskjed og viet seg for en sivil karriere, da innen handel. Bare Johan Christopher von Koss d.y. ble boende i Modum, på sin gård Fure Nordre. Her bodde han, som tidligere nevnt, til sin dødsdag. Han var i 30 år kaptein og kompanisjef for det Modumske kompani og helt på slutten som Obriste (oberst) og sjef for 2. Vesterlenske regiment. Som sådan tok han avskjed, med 500 riksdaler i årlig pensjon, den 21. juni 1769.

KILDER:

Modums historie

Finne Grønns: *Ætten von Koss*

Internett

NOTER:

- 1 Steinbrudd hvor det tas ut brynestein. Stykker av slik stein ble brukt til hvesning av alle slags egg-redskaper.
- 2 Oversatt til norsk: *Han døde på godset Fure og ble gravlagt ved siden av sin far i Modums kirke (les: Heggen kirke.)*

Nikolai Pavlov, «soldat prima»

Under krigen bodde vi i «Bronesreppen», som nær-
meste nabo til Brones-lokalet. Foreldrene mine hadde
vært heldige og fått kjøpt et småbruk med overtakel-
sesdato 1. april 1940. Begge skjønnte seg både på jord
og dyr, så det sikra oss nok mat krigsåra igjennom. På
det meste greide de å fø to kuer, to griser, hest og et
ungdyr. I tillegg snekra far noen kaninbur som det
etter hvert blei fødd fram atskillige kaniner i. Tar vi
med en ti-tolv høner, er hele besetningen nevnt.

*Skogly, g.nr. 90 og 87, b.nr. 42 og 8. Intensiv utnyttning av
jorda, med tilleggsføring med fiskemjøl, cellulose og
melasse, lauving og samling av grisemåsa, gjorde at en
kunne få mye mat på 20 mål jord. På låveveggen er det
kaninbur.*

(Foto: Ukjent)

Det var liten trafikk av fremmenfolk etter Bronesgata
den-tid, og nesten aldri biler. Men en dag på vår-
vinteren i 1945, det var enda en søndag formiddag,
kom det tre karer som vi aldri hadde sett før «nean-
te». Den ene var forresten så «fillete i klea», kan jeg
huske, og alle tre hadde «trebønnstøvler».

Bror min og jeg holdt på og leika utpå gårds-
plassen.

De tre karene stoppa oppe ved grinda ned til oss,
det så ut som «dom akkederte». Så kom den ene ned-
over. «Da flaug vi inn og fortelte tel'a mor a'n far atte
det var en fremmen mann ute.»

De gikk ut på trammen og tok han i mot. Han
handhilste både på mor og far, og presenterte seg som
Nikolai Pavlov Vasilivis, «soldat prima». Som bevis
for utsagnet bretta han ned skjortekragen og pekte på
to lange arr på halsen, sa noe sånt som pang-pang og
så Leningrad. Mor og far skjønnte visst hva han mente,
og tok han med inn. Så kunne han ett ord til på norsk:

Det var mat. Nikolai «fekk meddan med oss, og blei
verannes tel langt ut på eftan». Vi hadde fått «matrus-
ser» i huset.

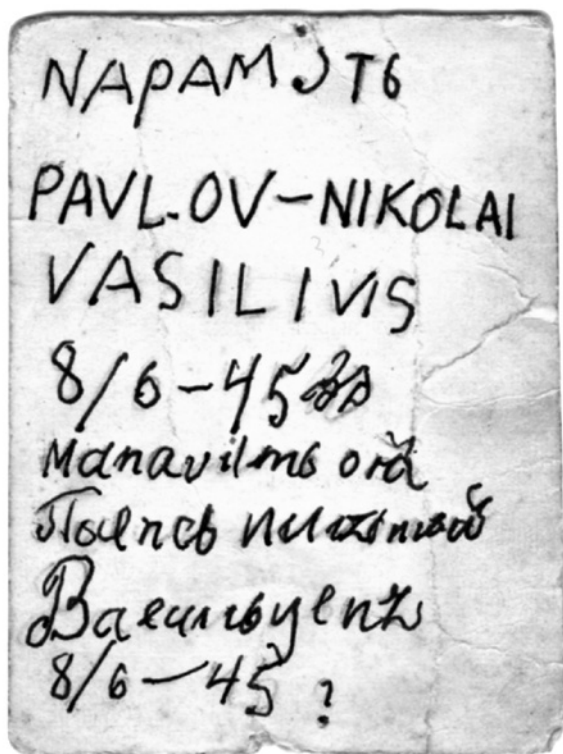
Nikolai var en av de ca. 60 russiske krigsfangene
på Folkvang i Geithus. Vinteren igjennom hadde de
snuhogd Nedmarka til Kjølstad, området nordover
fra Bråtabakken i Geithus. Planen var at de skulle
fortsette å snauhogge Bronesmoane, for der skulle
tyskerne anlegge flyplass.

Mot slutten av krigen var forsyningssituasjonen
prekær for tyskerne, også når det gjaldt mat. Fangene
fikk naturligvis minst. Men for å holde oppe en viss
arbeidsinnsats lot de krigsfangene gå rundt i bygda
og tigge mat på søndagene. De hadde nok innsett at
fangene hadde større sympati i befolkningen enn de
hadde selv.

Så kom da Nikolai til oss hver søndag utover
våren. Det var ikke så godt å vite hvordan en skulle
forholde seg til en som en nesten ikke kunne snakke
med. Han ville gjerne være med far og ta i et tak, men

*Passfoto forside. Nikolai var ikke så svære karen, ca 1,60,
men tettbygd og sterk. Håret var kullsvart, og gulbrun
hud og smale brune øyne ga han et asiatisk utseende. Et
typisk «Untermensch» med andre ord. (Foto: Olav Sørensen)*

Passfoto bakside. Øverst har Nikolai skrevet navnet sitt med store bokstaver slik han lærte av oss etter ABC-boka. Nedenfor har han antakelig fått hjelp av en av sine ukrainske medfanger til å skrive for seg med russiske bokstaver; Et minne fra Nikolai Pavlov Vasilivis 8/6-45.

(Oversatt av en polsk venn som (tvangs)lærte russisk på skolen i 1980-åra).

bortsett fra å gi dyra mat, var det lite som skulle gjøres om søndagen. Så blei det til at mor fant fram ABC-bøkene våre og satte i gang med å lære Nikolai litt norsk. Det var enda Bergesens lesebok for 1. klasse, den med hanen utenpå, som «vi over 70» hadde et nært forhold til. Det blei ikke så mange gangene, men noe lærte han av to førsteklasinger og deres energiske mor, og etter hvert greide han å fortelle litt mer om seg sjøl.

Nicolai var fra Sibir. Om jeg husker rett, nevnte han et område som hette noe på «xkursk». Om så er, kan det være *Irkutsk*, en republikk i Sørøst-Sibir, øst for Baikalsjøen, et skog- og fjelland med middeltemperatur i januar på -26° C. Befolkningen i området har et betydelig asiatisk innslag, noe som kan stemme godt med Nikolai sitt utseende. Å være vant til streng vinterkulde og bekledning tilpasset forholdene var viktige forutsetninger for å gjøre Nikolai og de andre soldatene i Den Røde Arme til «soldat prima». Nikolai var 26 år, og var blitt tatt til fange i en av de avgjørende slagene om Leningrad vinteren 1942–43. En maskingeværssalve hadde gitt han to streifskudd i halsen, så da tyskerne av en eller annen grunn hadde berga han fra å blø i hel, var han endt i Norge som arbeidsdyktig krigsfange.

Så kom freden.

Det var mange som tjuvlytta på radio i Bronesreppen, og ingen i nabolaget «en måtte passe si for». Sjøl en sjuåring visste at nå var krigen snart slutt. Det hadde «tel å me'n Krestjan¹ sagt», og han hørte på radio fra London hver eneste natt. Og en morgen i april en gang hadde det «liggi strødd me flygeblar» rett på baksida av läven våres. Og nå var det visst ikke så farlig om vi snakka om det heller. Noe lignende hadde vi funnet i mjølbøla i fjøsgangen året før, men da hadde vi fått alvorlige formaninger – «først a'a mor og etterpå a'n far om at detta var no' vi itte måtte prate om».

Den 7. mai hadde far fått greie på at en kunne få hente radioen på Tangen i Vikersund. Radioene var blitt konfiskert alt i 1941, og de var oppbevart på forsamlingslokalet «Arbeideren» i Øvregata på Tangen. Far var grei og tok oss med. Så sykla han, med en på stanga og en på bagasjebæreren til Vikersund for å hente radioen. Han var heldig og fant radioen vår. Så var det store spørsmålet om den virka. Hjem igjen måtte sykkelen trilles, for radioen sto godt fastsurra i pappesken sin på bagasjebæreren.

Gleden var stor da radioen virka! Om det var noe særlig å høre på, husker jeg ikke. Men bare det å se den fine Philips-radioen med grønt katteøye, var en stor ting.

Dagen etter braut freden laus! Tidlig på dagen heiste Jakop på Nord-Brones det norske flagget. De hadde både stort flagg og høg flaggstang på Nord-Brones. Noe så fint hadde vi aldri sett!

For oss som ikke hadde flaggstang, var det også ei råd. Mor tok to «17.-maiflagg» og bandt fast i stolpene på verandaen. Og da det var ett til overs, fant Arne og jeg ei fiskestang som hang på skjulveggen og bandt flagget i den. Så flaug vi nedover Bronesgata med flagget høyt til værs på bambusstanga og ropte hurra!

Det var ikke alle som hadde vært like heldige som oss med å få igjen radioen, så på kveldingen 8. mai samla det seg flere hjemme hos oss for å høre sendingene fra London. Til og med bestefar på Haraldsrud, han Andreas, kom sø'over, sammen med gamle kompisen sin, Knut Bye. Det var stas, for Bye var kaptein og hadde «vøri me' å sliss» i Valdres i 1940.

Litt etter kom Nikolai. Han hadde med seg ei flaske rødvin, og jeg husker at han var stolt. De andre hadde nok også «no drekkannes», men uansett var nok lettelsen over at krigen var slutt, det største. Det hele toppa seg da kong Håkon hadde holdt tale fra London og de spilte «Ja, vi elsker». Da omfavna de to krigsheltene hverandre og gråt. Den ene hadde risikert livet i Bangskløyvene i Valdres, den andre vel enda mer ved Leningrad. Jeg hadde aldri sett voksne mannfolk oppføre seg slik før, og det er vel derfor jeg husker det så godt.

Etter at freden kom, var Nikolai hos oss oftere, og mor fortalte seinere at en gang da han så et fly som

dro østover, gråt han, og fortalte at han tenkte på mor si, den eneste nære slektningen han håpet hadde overlevd. Faren var død tidligere i krigsåra. Søsken hadde han ikke. Ellers hjalp han far litt i våronna. At far hadde hest, egen jord og enda til klokke, gjorde at han mente far var kapitalist.

Så reiste Nikolai. Siste gang han var hos oss, 8. juni, fikk vi et fotografi som minne. Men som med de fleste andre russer-fangene, hørte vi aldri noe mer fra han. Men det blei prata om Nikolai en gang i blant. Og etter hvert som det blei kjent hvordan Stalin hadde deportert mange av de som var endt i tysk fangenskap, blei vi bekymra for han.

La oss håpe arrene etter den tyske maskingeværalsalva var tilstrekkelig bevis for at Nikolai Pavlov Vasilivis ikke var en feig overløper som fortjente Gulag, men «soldat prima», som burde ha både takk og ære fra fedrelandet.

KILDER:

Gamle Modum 1994.

Artikler av Kari Brostigen Carlsen og Ivar Skinstad.

NOTE:

1 Kristian Brunnes, nabo og pensjonist, bror til Ole Brunnes d.e.

Arnt Berget:

Fiskeskrøner fra Holleia og Alaska

Knut Knutsen Stigen, f. 1819, bodde på plassen Stigen syd for Morud stasjon. Han var ivrig fisker og fartet rundt i Holleia med fiskestanga. Den gang, som nå, hadde vel fangsten en tendens til å bli større etter som åra gikk, da denne fiskehistoren fra Holleia ble gjenfortalt. Men maken til beistet som gikk på kroken til Knut i Langsjø skal en leite lenge etter. Hans barnebarn Emma Marie Ellingsdatter Stigen, som emigrerte til Amerika, har skrevet følgende beretning i en av Modum-Eikerlagets årbøker gitt ut i Minneapolis i 1930-åra:

En natt da min bestefar Knut var på Fiske i Langsjø, fikk han et forskrekkelig beist på kroken. Han tok til å hale og dra, men det var så tungt at det var akkurat som bunden fulgte med, eller så måtte en forskrekkelig stor fisk ha hektet seg på kroken. Tilslut fikk han halt den opp i vandskorpa, men det han fikk se, gjorde han så forskrekket at han tumlet bakover i båten og blev liggende å sprelle med beina ut i veiret. Det stak op et kuhode så stort som en diger vaskebalje, med to store auer og horn. Kua snakket til ham og sa: «Kom ikke her og fisk etter mig, gå hjem og legg dig!» I Forskrekkelse slapp han snøret og alt. Kua for ned i vannet igjen, og han hørte den skratta og lo. Men efter den dagen var det lenge og vel før han gik på fisketur igjen.

Flere i Stigen-familien hadde tydeligvis en frodig fantasi, for i Modum-Eikerlagets årbok fra 1942

finnes følgende beretning skrevet av broren Ole Ellingsen Stigen f. 1886:

En sommer var vi ute ved Kinai Lake for at fiske nogle dage. En Svenske var den eneste som hadde gevær med, og han kom seg lit bort fra oss andre. Han lagde sitt gevær ned for at forsøke sin lykke med fisken. Snart fik han se en stor svart bjørnebinne med 2 unger.

Den syntes ikke noget tilfreds med hans nærhed, og jaget ungene op i et tre. Han kunde i farten ikke finde sitt gevær, og måtte klatre op i et tre da binna tog efter ham. Han blev var noget over seg og fik til sin forskrekkelse se at han var i samme tre som bjørnungene. Men nu var også binnan kommet sig op i treet og forsøkte at få tak i hans fødder. Nu var gode råd dyre, han følte i sine lommer etter en kniv, men fik i stedet tag i sin kjære snusbox. Han tømte boxens innhold i fjeset på binna og sagde nogen stygge ord som ikke kan gengives her. Disse to midler havde nok den forønskede virkning for binnan begynte på tilbaketreking. Nu husket han på os og begynte at rope om hjelp. Da vi kom skrikende, blev det for meget for binnan og den stak til skogs. Nu beynte vi alle til at le av hjertens lyst. Men svensken sa: «Jag vil aldrigen så långa jag lever, sluta med at begagna snus.»

KILDE:

Modum-Eikerlagets årbøker

Bjarne Bryntesen 1912–1987

Bjarne Bryntesen som ung friidrettsutøver. Han var en allsidig friidrettsmann som deltok i konkurranser i mange øvelser, og som hadde meget gode prestasjoner å vise til i de fleste av dem. Mest kjent er han som spydkaster og norgesmester i 5-kamp.

(Foto: Ukjent)

Bjarne Bryntesen er en av de fremste idrettsutøverne Buskerud har fostret. Han ble født 23. februar 1912 og døde 20. mai 1987. Hans foreldre var murer Magnus Bryntesen og hustru Ragna Karoline Eriksen. Han vokste opp på Åmot, men bodde mesteparten av sitt voksne liv i Drammen. Han giftet seg den 15. august med Ethel Marie Nilsen fra Glassverket i Drammen. De fikk to barn, Gerd Eriksen og Bjørn Bryntesen. Gerd Eriksen forteller om en litt streng, men rettferdig og omtenkfull far som tok dem med ut på tur hver helg og fikk dem til å bli glad i naturen.

I mellomkrigstiden gjorde Bryntesen seg bemerket

i en rekke idrettsgrener. Han var tre ganger norgesmester i 5-kamp, en gang norgesmester i 10-kamp, og han deltok i konkurranser i så å si alle friidrettsgrener. Han hadde en rekke gode plasseringer i skihopp. Han var også utøver i svømming, fotball, skøyteløp og bandy. Han var også trener for idrettsungdom på Åmot.

Hans viktigste resultater vises i oversikten nedenfor. Bryntesen representerte foreningen Åmot i skihopp og drammensklubben Hellas og Åmot i friidrett. De ulike valgene skyldes nok at Åmot hadde et meget godt hoppmiljø og Hellas et meget godt friidrettsmiljø. Fra 1952 var Bryntesen medlem av Sturla i friidrett. Han var også i kort tid medlem av Drafn og Konnerud. Han deltok i veteranidrett helt til han hadde passert 74 år. I denne artikkelen skal vi følge hans idrettskarriere fra år til år. Oversikten over deltagelser og resultater i artikkelen er ikke fullstendig og sikkert ikke feilfri. Det er mange opplysninger å holde orden på.

Høydepunkter

- Fylkesmester i i 10-kamp 1931
- 2. plass i norgesmesterskap i 5-kamp 1933
- Norgesmester i 5-kamp 1934
- Landskamp mot Sverige 1934
- 2. plass i spyd NM 1934
- Norgesmester i 10-kamp 1935
- 2. plass i Norgesmesterskap i 5-kamp 1935
- 2. plass i Norgesmesterskap i 10-kamp 1936
- Landskamp i friidrett mot Sverige 1936
- Norgesmester i 5-kamp 1937
- Landskamp mot England 1938
- Landskamp mot Danmark 1938
- Landskamp mot Polen 1938
- 3. plass i spyd NM 1938
- Norgesmester i 5-kamp 1939

Utmerkelser

- Kammerherre Egebergs ærespris 1936
- NIFs "Rekordmedalje" for norsk rekord 1937
- Æresmedlem Åmot IF 1939
- NIFs Bragdmerke 1940
- Hederstegn Hellas 1941

Ungdomsår

Bryntesen begynte tidlig med idrettslige aktiviteter og utmerket seg på mange måter. Han kastet stein over Drammenselva ved Wassendsaga på Åmot og

imponerte med lange kast med hesjestauro som spyd. Han hoppet på ski fra han var en liten «guttehvalp». Han fikk sin første premie som 12-åring i et speider-skirenn. Friidrett begynte han med først i 16-17-årsalderen, da det ble bestemt at Åmot skulle stille lag i Holmenkollstafetten. Han vant uttagningen, noe som gav mersmak. Åmot stilte lag og kom på 3. plass i sin klasse. Siden gikk det slag i slag, som han sa i et intervju. Bryntesen trente ikke mye, det meste var lekpreget. Han hadde tidlig stor glede av idrettslige aktiviteter og oppdaget fort at han hadde et naturtalent for idrett.

Vinteren 1931

Bryntesen var i 1931 18 år og hoppet i juniorklassen 18-20 år. Første gang vi registrerer at Bryntesen deltar i et renn utenfor nærmiljøet, er et hopprenn arrangert av Asker skiklubb 2. februar 1931, der han kom på 2. plass. Bryntesen hadde i følge Aftenposten to flotte hopp på henholdsvis 38,5 m og 41 m.

Tre uker seinere, 22. februar 1931, var han på hjemmebane i Gustadbakken. Det var glimrende forhold. Bakkerekorden på 52 m ble flyttet en rekke ganger, bl.a. av Bryntesen med et hopp på 54 m. Den endelige bakkerekorden ble satt av Hans Beck, Kongsberg, med 57.5 m. Beck var en konkurrent Bryntesen ofte skulle komme til å møte i hoppbakkene. Bryntesen deltok i yngste klasse i dette rennet og kom på 5. plass.

Årets Holmenkollrenn gikk av stabelen 1. mars. Yngste klasse ble vunnet av Hans Beck. Reidar Andersen, Fossekalen, kom på 2. plass. Birger Ruud var en skuffelse og kom på 5. plass. Bryntesen kom på 16. plass.

Sommeren 1931

Bryntesen var denne sommeren 19 år, deltok fortsatt i juniorklassen og representerte Åmot. Sesongen ble innledet 6. og 7. juni med et nasjonalt stevne på Bislett, som samtidig var uttakingsstevne for landskamp mot Sverige. I lørdagens øvelser deltok Bryntesen på 400 m og løp med tiden 56.7 s. inn til 4. plass. Søndag fikk han en 5. plass i spyd med et kast på 51.46 m. På 100 m løp han på 12.2 s. og kom på 4. plass. Disse resultatene var ikke gode nok til å kvalifisere til landskampdeltakelse, men han hadde markert seg som en god idrettsøver i flere øvelser.

I kretsmesterskapet i friidrett for juniorer 9.-10. august vant han 200 m på 24.6 s., spydkast med 49.69 m og diskos med 35.10 m. Han kom på 2. plass på 100 m med tiden 12.0 s. og 400 m med 55.7 s.

22.-23. august var det fylkesmesterskap i 10-kamp i Drammen. Bryntesen vant og satte ny kretsrekord med poengsummen 6069.17, noe som viste at Bryntesen var et meget allsidig idrettstalent. Hans serie var: 100 m 11.5 s., lengde 6.11 m, kule 10.82 m, høyde 1.60 m, spyd 57.0 m, 400 m 55.7 s., 110 m hekk 20.7 s., diskos 34.61 m, stav 2.96 m, 1500 m 5.11.0. Disse prestasjonene ble det lagt merke til.

Ved kretsmesterskapet i 5-kamp i Hønefoss ble han nr. 2 med 3202.82 poeng. Hans serie var: Lengde 6.0 m, spyd 51.08 m, 200 m 24.8 s., diskos 33.5 m, 1500 m 4.52.7.

Vinteren 1932

Hoppesongen begynte bra. Han vant et kretsrenn i Eggedal 24. januar. Han deltok også dette året i juniorklassen i Holmenkollen. Rennet ble avlyst på grunn av snømangel, men så kom det mye snø, og så det ble renn likevel. Bryntesen ble imidlertid ikke premiært. Bryntesen var nå i Garden, og deltok derfor ikke mye.

Sommeren 1932

Bryntesen var ikke aktiv denne sesongen fordi han fortsatt var i Garden. Aftenposten oppgav at hans beste resultater inntil da var: 100 m 11.8 s., 200 m 24.6 s., 400 m 55.7 s., 110 m hekk 20.7 s., 1500 m 4.52.7, lengde 6.11 m, høyde 1.60 m, stav 2.96 m, spyd 54.36 m, diskos 36.89 m, kule 10.82 m, 5-kamp 3202.82 poeng og 10-kamp 6069.170 poeng.

Vinteren 1933

Bryntesen stilte nå i klassen 20-30 år. Han deltok denne sesongen i en rekke lokale hopprenn med mange gode plasseringer. I hovedlandsrennet og i Holmenkollen gikk det imidlertid ikke så bra. Sesongen begynte med at han vant et kretsrenn i Modum 22. januar foran Gunnar Andersen. I Birkebeinerrennet 28.-29. januar deltok han i langrenn lørdag og ble nr. 6 i hopprennet søndag. I Langrandsbakken vant

Bjarne Bryntesen kaster spyd.

(Foto: Ukjent)

han og satte bakkerekord. I Konnerudkollen 5. februar kom han på 8. plass. I Prestfossrennet 12. februar vant han igjen sin klasse. Han deltok i hovedlandsrennet i Nydalsbakken 26. februar, men der ble han uplassert. Det ble han også i Holmenkollen 5. mars. Den 12. mars var det igjen renn i Konnerudkollen, Denne gangen kom han på tredje plass. I Gustadbakken 19. mars ble det 5. plass.

Sommeren 1933

Sommeren 1933 skulle vise seg å bli en aktiv og god sesong for Bryntesen. Han representerte nå Hellas. Sesongen ble åpnet 4. juni med et nasjonalt stevne i Kongsberg. Her vant han 100 m med tiden 11.6 s., lengde med et hopp på 6.24 m, og han var med på et stafettlag som vant 4x100 m.

Den 7. juni var det et nasjonalt stevne med bl.a. pokalkamp mellom Hellas og Studentenes Idrettsklubb. Bryntesen kom på 2. plass på 100 m med tiden 11.6 s. Det ble også 2. plass i høyde med 1.65 m. Han vant lengde med et hopp på 6.28 m og vant også spyd med et kast på 56.69 m. I referatet i Aftenposten heter det: «Han (dvs. Bryntesen) bør snart nå 60 m når han kaster 56 m uten større trening.» Dette stevnet betydde et lite gjennombrudd for Bryntesen som allsidig friidrettsmann.

11. juni arrangerte Sturla i Drammen fylkesmesterskap i 10 000 m og 5-kamp. Bryntesen vant 5-kamp med 3637.01 poeng, som var ny fylkesrekord. Hans enkeltresultater var: Lengde 6.50.5 m, spyd 54.07 m, 200 m 23.9 s., diskos 37.58 m og 1500 m 4.57. Overskriften i Aftenpostens referat fra stevnet var: «Udmerket resultat for Bj. Bryntesen.»

Fjorten dager seinere, 25. juni, var det norgesmesterskap i 5-kamp på Notodden. Norgesmester ble Kåre Arnesen, Oslo Politi, med poengsummen 3760,935. Bryntesen ble nr. 2 med 3610,5 poeng.

Kretsmesterskapet i friidrett gikk i Drammen 12. og 13. august. Her vant han 110 m hekk med tiden 17.6 s., 200 m med 22.9 s., 400 m hekk med 60.5 s. Han kom på 2. plass i tresteg med 12.41 m, lengde med 6.39 m, og 100 m med tiden 11.8 s. I kule kom han på 3. plass med 11.56 m. Han var også med på det stafettlaget som vant. Bryntesen var stevnets store navn. Aftenposten summerte 4. desember opp årets friidretts sesong og merket seg særlig at Bryntesen hadde løpt 200 m på 22.9 s.

Bryntesen ble også fylkesmester i 10-kamp dette året.

Vinteren 1934

Bryntesen var med i en rekke renn med varierende resultat. Liv, Hønefoss, arrangerte 4. februar et hopprenn som Bryntesen vant. 25. februar hadde Modum Skiklubb landsrenn. Bryntesen kom på 2. plass etter Gunnar Andersen, Modum. Den 5. mars var det Holmenkollrenn med usedvanlig dårlige forhold. Det var «chanseføre» med «klam, tett og ekkel» marståke.

Bryntesen kom på 41. plass. 11. mars var det hovedlandsrenn i Porsgrunn, der ble det 11. plass.

Bryntesens bror, Erik Bryntesen, gjorde det for øvrig bra i juniorklassen dette året.

Sommeren 1934

Onsdag 6. juni var det igjen duket for den årlige pokalkampen mellom Studentenes Idrettsklubb og Hellas, nå på Grefsen stadion. Bryntesen vant spyd med et kast på 53.50 m og kom på 3. plass på 100 m med tiden 11.4 s., 4. plass i høyde med 1.65 m og 4. plass i lengde med 5.77 m.

Under fylkesmesterskap i 5-kamp og 10 000 m. arrangert av Liv, Hønefoss, 17. juni, oppnådde Bryntesen poengsummen 3691.665, som var ny kretsrekord. Hans serie var: Lengde 6.65 m, spyd 57.95 m, 200 m 24.2 s., diskos 36.57 m, og 1500 m 4.59.7. Aftenposten mente Bryntesen kunne satt norgesrekord på en bedre bane. Banen var løs. I spyd hadde han et kast på 60.90 m, men det var «en tanke dødt». Aftenpostens overskrift i stevnerferatet var: «Glimrende 5-kampresultat av Bjarne Bryntesen, Hellas. Nær norsk rekord på løs bane.»

Årets norgesmesterskap i 5-kamp og 10 000 m. gikk i Hagesund. 15. juli. Det deltok bare tre mann, men resultatene var gode. Aftenposten mente at Bryntesen nå var god for å sette ny norsk rekord i 5-kamp. Bryntesen vant alle øvelser bortsett fra 1500 m, der han var helt «borte», hans 200 m var også svak. Hans serie var: Lengde 6.78 m, spyd 58.97 m, 200 m 24.1 s., diskos 37.66 m og 1500 m 4.56.2. Sammenlagt gav det 3824. 975 poeng, som var ny mesterskapsrekord.

Aftenposten hadde 19. juli en liten artikkel med overskriften «Det nye navn», der Bryntesen ble omtalt som «den unge Modumgutt, som næsten ukjent isøndags hjemførte Norgesmesterskapet i femkamp på ny mesterskapsrekord.» Den kjente sportskommentatoren i Aftenposten P. Chr. Andersen skrev at det i de siste årene hadde vært framgang for 5-kamp og 10-kamp, bl.a. takket være Kaare Arnesen, som var norgesmester i 1932 og 1933 og Gunnar Fredriksen, som satte ny rekord i tikamp i 1933. Om Bryntesen skriver P. Chr. Andersen videre: «Vinneren Bjarne Bryntesen er fra Aamot på Modum, men er nu medlem av Hellas i Drammen. Bryntesen er svært ukjent i brede idrettskretser. Den 17. juni i år slo han igjennem som toppidrettsmann med å vinne fylkesmesterskapet i femkamp på ny kretsrekord, nemlig 3691.655 points, et resultat der saavidt vi kan se er det fjerde beste hittil i Norge. [...] Vi tilføier for komplettering av beretningen at Bryntesens resultat i Hagesund blev ny mesterskapsrekord og ny fylkesrekord for Buskerud, samt at Bryntesen forbedret sine personlige rekorder i lengdehopp fra 6.75 m til 6.78 m og i spyd fra 57.95 m til 58,97 m. Hans 200 meter på 24.1, var svakere enn ventet, idet hans egen rekord her er 22.9. Under trening har imidlertid Modumguttent nådd ennu bedre resultater. Tikampmesterskapet

foregår i Tønsberg søndag. Det er mulig at Bryntesen også blir med der. [...] Men er ikke mangel på blitt så vidt moderne at man kan legge inn et rekordforsøk i femkamp for Bryntesen i et av høstens stevner? Det vil sikkert interessere mange idrettsmenn.»

11.–12. august var det kretsmeesterskap i friidrett i Kongsberg, der Bryntesen vant spyd med et kast på 59.15 m. Han ble nr. 2 i lengde med et hopp på 6.30 m. Lørdag 18. august var det norgesmeesterskap i friidrett. Bryntesen deltok i spyd og kastet 60.32 m, bare slått av Olav Sunde, Tjalve, som var datidens fremste spydkaster og Bryntesens største konkurrent i mange år.

Tirsdag 21. august var det uttak til landskamp mot Sverige på Bislett 25.–26. august. Bryntesen ble uttatt i spyd. Dette var første gang han representerte Norge i en landskamp. Sverige vant landskampen. Bryntesen skuffet nok med kast på 57,22 og 4. plass, etter Olav Sunde og to svensker.

Årets fylkesmeesterskap i 10-kamp gikk i Sigdal 9. september. Bryntesen satte nok en gang ny rekord i 10-kamp, denne gang med 6108,15 poeng.

Bryntesen ble også kretsmeester i 5-kamp og 10-kamp.

Friidretts sesongen 1934 innebar utvilsomt et gjennombrudd for Bryntesen som friidrettsmann. Han oppnådde resultater som var nær toppen i Norge. Han ble lagt merke til, noe bl.a. omtalen i Aftenposten viser.

Vinteren 1935

Bryntesen var meget aktiv som hopper også denne sesongen. Han deltok i renn nesten hver helg og leverte flere av sine beste skihopp. I et landsrenn arrangert av Drafn i Konnerudkollen 3. februar kom han på 2. plass. På hjemmebane i Gustadbakken 16. februar vant han, han fikk også damenes pokal. I Solbergrennet 24. februar kom han på 11. plass. Her var de fleste av de beste løperne i landet med. Det deltok også en tysk tropp.

Den 3. mars var det Holmenkollrenn. Her hadde Bryntesen sin beste prestasjon i hoppbakken noensinne. Han kom på tredje plass foran Hilmar Myhra og en rekke andre gode hoppere. Rennet ble vunnet av Hans Beck, Kongsberg, med Sven (Selånger) Eriksson, Sverige, på 2. plass. Bryntesen hoppet meget langt og bra i første omgang og fikk beskjed om å være litt forsiktig i 2. omgang. Det var han, men det angret han på siden. Han hoppet fire meter kortere enn i første omgang.

Den 5. mars reiste en tropp til Lahti, Finland, der det var renn 10. mars. Bryntesen var med og kom på 7. plass. Vinner var Finlands Lauri Valonen. Rolf Kaarby ble beste nordmann på 4. plass. Bryntesen hadde ligget syk av influensa og var ifølge avisreferatene ikke seg selv. Det var nok stor skuffelse i hoppmiljøet over prestasjonene. På veien til Lahti deltok Bryntesen 9. mars i et hopprenn i Boden, Sverige.

Åmot IF hadde i mellomkrigstiden en rekke gode skihoppere. Her ser vi bak fra venstre 27 Toralf Hartz, 38 Odd Røste, 48 Trygve Røste, 40 Bjarne Bryntesen, 46 Josef Nilsen Hengsle, 55 Erik Bryntesen, 3 Ottar Hølen, 36 Arvid Palmesen, 57 Thore Fosbæk og foran fra venstre 63 Arne Ødegård, 64 Rolf Fosbæk, 70 Arvid Donstad, 75 Rolf Bårud, 68 William Midtskogen, 51 Walter Røste.

(Foto: Åmot Idrettsforening)

Ved Mjøndalens jubileumsrenn i Vikkollen 17. mars var det sterk Modum-dominans. Arne Hovde vant foran Nils Bottegaard, Arvid Palmesen og Bjarne Bryntesen.

Sommeren 1935

Friidrettsmiljøet hadde store forventninger til Bryntesen denne sesongen, Aftenposten hadde 9. mai en artikkel om Bryntesen med overskriften: «En landskampsaspirant», ledsaget av et bilde av spydkasteren Bryntesen. Aftenposten skrev videre: «Fjorårets Norgesmeester i fem-kamp, Bjarne Bryntesen, som i vinter også har gjort sig meget fordelaktig bemerket på ski, har for lengst påbegynt treningen i friidrett, Han forteller at han trener med tanke på et nytt meesterskap i 5-kamp, og samtidig vil han forsøke å nå atskillig lenger i spydkast enn tidligere. Bryntesen har innøvet en ny stil som han selv venter sig meget av. Han trener på å få «samme snert i utkastet som ved et sten- eller ballkast». Bryntesen representerte i fjor Hellas, Drammen. Det er mulig han kommer til å

Bjarne Bryntesen i et av sine mange kraftfulle og stilrene hopp.

(Foto: Ukjent)

representere Åmot Idrettsforening også i fri-idrett. Det er for denne klubb han har deltatt i ski i vinter.»

Aftenposten vurderte 15. mai sesongens håp i de forskjellige grener. Journalisten JR skriver vedrørende spyd at det ikke ser lyst ut. «Olav Sunde sier at han vil trekke seg tilbake, noget som ikke er å fortenke ham etter 13 sesonger. Vi får da sette vårt håb til ungdommene Bjarne Bryntesen fra Drammen og Wallerød fra Kongsvinger, som begge virker særdeles lovende.»

Torsdag 30. mai var det nasjonalt friidrettsstevne arrangert av Asker Skiklubb. Aftenposten skrev at «stevnets store navn var først og fremst landskampmannen og norgesmesteren i 5-kamp, Bjarne Bryntesen, som for anledningen debuterte for sesongen.» Han deltok i tre øvelser, spyd, lengde og 100 m. Resultat: 1. plass 100 m med tiden 11.3 s., lengde 2. plass med 6.51 m og 1. plass i spyd med et kast på 56,40 m.

Den 15. juni var det fylkesmesterskap i femkamp og 10 000 m arrangert av Åmot idrettsforening. Bryntesen vant 5-kamp med 3287.57 poeng. Hans serie var: Lengde 6.50 m, spyd 57 m, 200 m 24.6 s., diskos 28.80 m. og 1500 m. 4.59.7. Erik Bryntesen kom på 2. plass i juniorklassen.

Norgesmesterskapet i 5-kamp gikk på Hamar 23. juni. Bryntesens kom på 3. plass. Han vant lengde med 6.78 m, kom på 5. plass i spyd med 50.08 m, vant 200 m tiden 24.2 s., ble nr 7 i diskos med 32.23 m og nr. 5 på 1500 med tiden 5.13.2. Hans poengsum var 3261.92. Vinneren, Alf Lommerud, hadde 3458.02 poeng og Edvin Almhjell på 2. plass 3295.99 poeng. Før siste øvelse, 1500 m, skjønte Bryntesen at han ikke hadde mulighet til å vinne. Han måtte slå Lommerud med 33 sekunder. Hans konkurrent til mestertittelen, Alf Lommerud, hadde vært syk. Bryntesen hadde ingen interesse av at Lommerud skulle presse seg mer enn han hadde godt av når mesterskapet likevel var hans. Bryntesen og Lommerud løp uten å anstrenge seg side om side inn til mål. Bryntesen saktet imidlertid farten så mye at han gikk glipp av en opplagt 2. plass.

Ved kretsmesterskap i 10-kamp i Vikersund 6. og 7. juli oppnådde Bryntesen 6732,28 poeng, som igjen var ny fylkesrekord. Hans serie var: 100 m 11.8 s., lengde 6.24 m, kulestøt 12.53 m, høyde 1.60 m, 110 m hekk 16.2 s, diskos 34.95 m, stavsprang 3.30 m, spydkast 55.64 m og 1500 m 5.03.5. Han vant alle øvelser unntatt høyde og 1500 m. Rekorden ble først slått i 1961 av Svein Knut Granum.

I norgesmesterskapet i 10-kamp i Skien 21. og 22. juli vant Bryntesen. Det var regn under hele stevnet. Bryntesens serie var: 100 m 11.7 s., lengde 6.52 m, kule 11.67 m, høyde 1.66 m, 400 m. 54.4 s., hekk 20.3 s., diskos 35.00 m, stav 3.29 m, spyd 55.00 m, 1500 m. 5.02.7, poengsum 6687.200. I Aftenposten var det stor artikkel med bilde. Overskrift: «Bjarne Bryntesen vant 10-kampmesterskapet. Bryntesen forbedret sin personlige rekord på 400 m. fra 55,1 til 54, 4.»

Bryntesen representerte nå igjen Åmot. Det var

første gang Bryntesen stilte i 10-kamp i et norgesmesterskap. Så seint som fredag før stevnet hadde han sagt at han ikke ville stille denne gang, da han ikke var i form. «Men så kom gutta med pengene og sa jeg skulle reise, ellers fikk jeg juling, og nå er jeg glad jeg reiste,» sa Bryntesen til Aftenposten etter seieren. Bryntesen fikk bestemannspremie for 100 m. på 11.7 s. og spyd 56 m. Bryntesen vant 100 m, lengde, 400 m, stav, spyd og sammenlagt.

Under norgesmesterskapet i friidrett 9. august deltok Bryntesen i spyd og kom 2. plass med et kast på 60,32 m etter Olav Sunde som kastet 63.06.

Tirsdag 3. september hadde Aftenposten i spalten «Aktuelt» en artikkel om at Erling Seeberg hadde foreslått at Norge burde sende en eller to deltakere i 10-kamp til Berlin i 1936. Da måtte dette forberedes, mente han, for eksempel med et stort stevne til høsten. Tanken ble ifølge Aftenposten støttet av Bryntesen. Seeberg hadde stor tro på Bryntesen. Han minnet om at Bryntesen nå hadde følgende personlige rekorder: 100 m 11.1 s., 400 m 54.5 s. 1500 m 4.56, 110 m hekk 17.6 s., kule 12.53 m, diskos 37.66 m, spyd 60.22 m, høyde 1.65 m, lengde 6.78 m og stav 3.40 m, hvilket gir 7569.18 poeng. Seeberg mente at Bryntesen hadde forutsetninger for å forbedre seg i flere øvelser, særlig 400 m, 1500 m, 110 m. hekk, diskos, høyde og stav.

Bryntesens beste resultater i 1935 var 100 m 11.3 s., 200 m 24.2s., 400 m 54.4 s., 1500 m 4.59.8, 110 m hekk 18.2 s., lengdesprang 6.78 m., høydesprang 1.66 m, stavsprang 3.40 m, spydkast 57.38 m, kulestøt 12.53 m, diskoskast 35.00 m, 5-kamp 3287.57 poeng og 10-kamp 6732.28 poeng.

Sommeren 1935 hadde Bryntesen igjen vist at han hørte hjemme i norgeseliten.

Vinteren 1936

Sesongen begynte med et lokalt hopprenn med lagkonkurranse i Gustadbakken 2. januar. Bryntesen vant foran Arvid Palmesen og Nils Bottegaard, begge Åmot.

Vinterens store begivenhet var olympiaden i Garmisch-Partenkirchen fra 6. februar til 16. februar. Den 5. januar var det uttagningsrenn i Odneshakken, Her deltok alle de beste hopperne. Kongsberghopperne dominerte rennet og beslagla 2., 4., 5., 6. og 7. plass. Bryntesen kom på 13. plass.

Uka etter, den 12. januar, var det renn i Renabakken. Dette var det andre og siste uttagningsrennet. Ifølge Aftenposten gav det full avklaring om hvem som skulle være med. Rennet ble betegnet som meget vellykket, med mange lange og fine hopp, lengre enn noen gang før i Norge. Bryntesen kom på 5. plass etter Arnold Kongsgaard, Kaare Walberg, Hans Beck og Torstein Gundersen.

Det ble uttatt 8 hoppere til spesielt hopprenn i Garmisch-Partenkirchen: Alf Andersen, Reidar Andersen, Hans Beck, Torstein Gundersen, Arnold Kongsgaard, Birger Ruud, Sigmund Ruud og Kaare

Walberg. Bryntesen var nok inne i diskusjonen om hvem som skulle være med, men prestasjonene i uttagningsrennene var trolig ikke gode nok.

Torsdag 23. januar hadde Lyn jubileumsrenn i Midstubakken. Her deltok noen av løperne som var uttatt til olympiaden, men ikke alle. De øvrige deltok samme dag i et renn i Garmisch-Partenkirchen, der de tok alle de fem første plassene. På grunn av stor fart ble det mannefall i Midstubakken. Olympiadeltakerne Alf Andersen, Reidar Andersen og Arnold Kongsgaard falt. Bryntesen hadde dagens lengste stående hopp på 54,5 m og vant rennet. Dette var tangering av bakkerekorden. Bryntesen fikk også kronprinsens pokal. Erik Bryntesen hoppet også godt og kom på 9. plass.

26. januar var det renn i Gustadbakken. Bryntesen vant foran Hilmar Myra, Gunnar Andersen og Hans Beck. Gunnar Andersen satte ny bakkerekord med 56 m. Ser man rennene i Midstubakken og Gustadbakken under ett, slo Bryntesen flere av olympiafarerne, men ikke alle.

Ved et renn i Furubakken i Asker 2. februar vant Bryntesen foran Helge Torvø, Bærum, Nils Bottegaard og Arvid Palmesen. Ved et renn i Konneruddkollen 9. februar, der Bryntesen var favoritt, falt han og vrikket ankelen.

Søndag 16. februar ble den nye Vikersundbakken åpnet, Bryntesen var påmeldt, men var trolig ikke med. Han oppnådde 78 m, 79 m, 85 m og 89.5 m (med fall) i et treningshopp. Rennet ble vunnet av Hilmar Myhra.

Årets Holmenkollrenn gikk 28. februar, trolig uten Bryntesen. Reidar Andersen vant foran Sigurd Sollid, Arnold Kongsgaard, Birger Ruud og Kaare Walberg.

Årets hovedlandsrenn var 8. mars i Gullbekkåsen, Kongsvinger. Reidar Andersen vant foran Hans Beck og Arnold Kongsgaard. Bryntesen kom på 10 plass.

Sommeren 1936

Den 8. juni meddelte Aftenposten at Bryntesen var tildelt Egebergs ærespris for friidrett og skihopping. I avisens omtale heter det: «Bryntesen er fra Åmot på Modum. Han var inntil for to år siden relativt ukjent som idrettsmann. Sommeren 1934 slo han for alvor igjennom som fri-idrettsmann ved å vinne fylkesmesterskapet i femkamp på ny fylkesrekord, derefter overlegent ta Norgesmesterskapet på ny mesterskapsrekord og atter fylkesrekord. Han har senere gjort seg kjent som 60-metersmann i spyd. Som hoppeløper har han i de to siste sesonger gjort sig ennu mer kjent. I fjor blev han nummer 3 i Holmenkollens spesielle hopprenn efter Hans Beck og Sven (Seländer)

Innmarsj til friidrettsstevnet i Oslo, der Bryntesen fikk overrakt kammerherre Egebergs ærespris.

(Foto: Ukjent)

Eriksson. [...] Bryntesen er en sjelden begavet idrettsmann og dertil en ytterst beskjeden og staut kar.»

Sportsmanden karakteriserte Bryntesen som «En tvers igjennom staut og bramfri gutt. Rank, stilig og kraftig. Styrkens sikreste tegn er ro og selvstendighet, åndelig og legemlig. Bjarne Bryntesen er en slik ekte idrettsmann.» Statuetten ble naturlig nok av stor verdi for Bryntesen.

Den viktigste begivenheten sommeren 1936 var sommerolympiaden i Berlin 1.–16. august. 5. og 16. juni var det uttagningsstevne på Frogner stadion. Bryntesen ble ikke tatt.

Under årets friidrettsmesterskap på Frogner 20. og 21. juni, der Bryntesen deltok i spydkast, fikk han overrakt Egeberg ærespris. Stevnet ble åpnet med en flott defilering der alle deltakerne marsjerte inn på banen med veteranen Erling Waage som flaggbærer. Deretter bad forbundets Daniel Eie Bryntesen tre fram. Han holdt en tale og overrakte den 20 kg tunge prisen.

18.–19. juli var det kretsmesterskap på Åmot i 10-kamp. Bryntesen vant med denne serien: 100 m 11.5 s., lengde 6.46 m, kule 11.83 m, høyde 1.60 m, 400 m 55.5 s., 110 m hekk 17.7 s., diskos 34.94 m, stav 3.55 m, spyd 54.81 m, 1500 m 5.01, 7 min., som gav 6088 poeng.

25 og 26. juli var det 10-kampmesterskap i Bergen på Skansemyren. Egil Hervig, Haugesund vant med 6346 p, foran Bryntesens 6221 p. Bryntesen satte igjen ny fylkesrekord. Aftenposten skrev at Bryntesen ikke var i form, hadde jevnt gode resultater, men ingen toppnoteringer.

12. og 13. september ble det arrangert landskamp i friidrett mot Sverige. Bjarne Bryntesen ble tatt og deltok. Han kom på tredje plass etter de to svenskene, men foran den andre norske kandidaten, Harald Galaasen, Bryntesen kastet 59.55 m og Galaasen 57.90 m. Dette var Bryntesens andre deltakelse i landskamp. Aftenposten syntes de ikke presterte som forventet, begge hadde kastet over 61 m, det hadde ikke svenskene.

Vinteren 1937

Bryntesen deltok også denne vinteren i mange renn, med jevnt bra resultater, men ingen helt gode prestasjoner. Han deltok i Solbergrennet 14. februar og kom på 6. plass. Han var også med i Ørenkollen 9. februar og kom på 11. plass. I Gustadrennet 31. januar ble det 4. plass. I Eikerrennet 24. januar 6. plass. Han var med i hovedlandsrennet i Bjellandbakken, men ble uplassert. Også i Vikkollen ble han uplassert, DT skrev at han var «ikke den gamle».

Sommeren 1937

Bryntesen kom denne sesongen tilbake til Hellas, etter at han fikk tilbud om å få arbeid på jernbaneverkstedet i Drammen, Sundland. I et intervju fortalte han at det var få som drev med friidrett på Modum

og at han måtte trene for seg selv, det syntes han var litt stusselig. Han fikk ikke mye instruksjon og måtte lære seg det meste selv. Han var også i beit for arbeid. «Idretten kan nok fylle en hverdag, men arbeidet er målet,» uttalte han.

Sesongen ble åpnet med Konnerudstafetten 20. mai. Bryntesen stilte på siste etappe, og Aftenposten skrev: «Vi bemerker tilslutt at Bjarne Bryntesen løp siste etappe for Hellas og forekom særdeles veltrent. Innviende bysbarn visste da også å fortelle at han i år vil bli ganske ekstra sterk så vel i 5-kamp som i 10-kamp.»

Ved kretsmesterskapet i Vikersund i 5-kamp og 10 000 m 6. juni vant Bryntesen med poengsummen 2796.

Ved et interkretsstevne på Bislet 13. juni ble Bryntesen nr. 2 i spydkast, nok en gang etter Olav Sunde. Han deltok også på Buskeruds kretslag i 4x100 m stafett.

21. juni hadde Hellas stevne. Bryntesen kastet 61.78 m. Aftenposten uttalte: «Bryntesen er på vei mot fjorårets gode form i spyd. Han går spesielt inn for årets norgesmesterskap i 5-kamp, som Hellas skal arrangere.»

Norgesmesterskapet i 5-kamp og 10 000 m ble arrangert av Hellas 18. juli. Dette var på hjemmebane for Bryntesen. Han vant og forbedret den norske rekorden til Kaare Arnesen og satte ny mesterskapsrekord med 3325 poeng. Bryntesens serie var: 6.87 m, 59.50 m, 23.6 s., 36.78 m, 4.50.1, 3525 poeng. Bryntesens resultat var ny norsk rekord, ny mesterskapsrekord og ny fylkesrekord. For denne prestasjonen fikk han Norges Idrettsforbunds «Rekordmedalje» for norsk rekord. Det var en populær seier for den «fintbyggede Hellas-gutt». Aftenposten håpet å se ham i 10-kampmesterskapet, men Bryntesen sa «det blir for hårdt med tre mangelkamper på så kort tid». Denne rekorden sto til 1948, da den ble slettet av Godtfred Holmvang.

Norgesmesterskapet i 10-kamp på Kongsvinger 24.–25. juli gikk uten Bryntesen. Han «fant 10-kampen for hård bare en uke etter 5-kampen.»

Ved fylkesmesterskapet i friidrett i Hønefoss 6. august vant Bryntesen stavsprang med et hopp på 3.30 m. Han ble også fylkesmester i 5-kamp dette året. Videre ble han kretsmester i spyd, 110 m hekk, 4x100 m og 10-kamp.

Vinteren 1938

Bryntesen deltok også denne vinteren i mange renn, bl.a. i Kongsberg, Midtstubakken, Gullbekkåsen, Furubakken, Renabakken, Gustadbakken, Ørenkollen og Holmenkollen, men uten de helt gode plasseringene. I sistnevnte renn falt han. Som vi tidligere har sett, ønsket Bryntesen å gå inn for 5-kamp. Det kan forklare at prestasjonene i hoppbakken ikke var fullt så gode som før.

Sommeren 1938

Bryntesens ønske om å prioritere 5-kamp gav resultater, men også skuffelser. Ved et nasjonalt friidrettsstevne i Vikersund 5. juni kastet Bryntesen spydet 64.84 m, som var ny rekord for Buskerud. Han viste ellers sin allsidighet ved å støte kule 13.17 m.

24. juni var det uttagningsstevne for landskamp mot England. Bryntesen vant spydkast med 60.89 m foran Odd Melle, O.I., og ble tatt til landskampen sammen med sin konkurrent gjennom flere år, Olav Sunde. Landskampen gikk 9.–10. juli. Olav Sunde vant spydduellen med 61,78, Bryntesen kom på 3. plass med 60.03 m og innfridde vel ikke forventningene helt. Dette var Bryntesens tredje landskamp i spyd.

19. juli var det igjen duket for landskamp, denne gang mot Danmark. Bryntesen vant uttagningsstevnet med et kast på 59.48 m foran Michael Salomonsen, Oslo Politi, som hadde 55.78 m. Bryntesen deltok i landskampen sammen med Olav Sunde, Tjalve. Dette var Bryntesens fjerde landskamp i spyd. Landskampen gikk 24. og 25. juli. Bryntesen vant med 63.07 m foran Olav Sunde 62.87 m.

Ved et nasjonalt friidrettsstevne i Vikersund 31. juli vant Bryntesen spydkast med 64.91 m, som var det beste resultat han oppnådde i sin karriere. Dette var fylkesrekord i 18 år. Willy Rasmussen slettet den rekorden. Bryntesen deltok også på 100 m og kom på tredje plass med tiden 11.1 s.

8.–9. august var det landskamp mot Polen. Plasingene var slik de hadde vært i flere landskamper: Olav Sunde vant med 64.00 m, Bryntesen ble nr. 3 med 59.38 m. Dette var Bryntesens femte og siste landskamp i spyd.

Norgesmesterskapet gikk på Bislett 21. og 22. august. Bryntesen deltok i spyd og kom på 3. plass. Aftenposten skrev: «Bryntesen var atter en kapital skuffelse. Han har i øyeblikket totalt mistet taket på øvelsen, og reddet bare med nød og neppe tredjeplassen etter Natvig, som temmelig utrenet tok sølvmedaljen.»

Sommeren 1938 deltok Bryntesen i tre landskamper med jevnt bra resultat, men han forbedret sin personlige rekord to ganger og kom ikke til å oppnå bedre resultat seinere. Det var nok en skuffelse for Bryntesen. Han var på jakt etter en norgesrekord i spyd, og hadde flere treningskast på over 70 m, men klarte ikke det i konkurransen.

Vinteren 1939

Bryntesen var fortsatt meget aktiv, men de helt gode plasseringene uteble også dette året. Han kom på 11. plass i Vikkollen 22. januar, 12. plass i Mælumbakken 29. januar, 4. plass i Drafnkollen 5. februar, 55. plass i norgesmesterskapet i Kristiansand 12. februar, 2. plass i Konnerudkollen 26. februar, 8. plass i Kjelsaasbakken, 16. plass i Holmenkollen 5. mars, 19. plass i Hannibalbakken 7. mars og 12. plass i Drafnkollen 12. mars

Sommeren 1939

Den 18. juni var det kretslagskamp mellom Oslo, Buskerud og Østfold i Drammen. Bryntesen kastet 60,10 m, noe Aftenposten karakteriserte som et «oppmuntrende resultat».

Den 25. juni var det norgesmesterskap i femkamp og 10000 m. på Voss. Bryntesen tok ledelsen i 5-kamp fra første øvelse og holdt den gjennom alle øvelser. Hans serie var: Lengde 6.65 m, spyd 59.89 m, 200 m. 24.0 s., diskos 34.51 m, 1500 m 4.48.5 min., poengsum 3184. Dette var Bryntesens tredje norgesmesterskap i femkamp.

Den 22. og 23. juli var det norgesmesterskap i 10-kamp i Moss. Bryntesen deltok, men måtte gi opp etter høydesprang lørdag, da han pådro seg en muskelskade.

Høsten 1939 var det planlagt landskamp mot Danmark. Olav Sunde og Martin Fuglemann ble tatt til spyd, Bryntesen var tatt som reserve. Landskampen ble imidlertid avlyst. I stedet ble det arrangert friidrettsstevne 10. september på Bislett. Bryntesen kom på 4. plass i spyd med et kast på 58.93 m.

Den 10. september var det stort stevne på Bislett, der Bryntesen kom på 5. plass.

Også dette året ble han kretsmester i 5-kamp. Det ble han også i spyd og stav.

Krigsårene

Vinteren 1940 var det få hopprenn.

Bryntesen ble kretsmester i spyd, stav og 4x100 m i 1940, men utover i krigsårene ble det ikke arrangert offisielle konkurranser bortsett fra de nazimyndighetene arrangerte. Enkelte illegale konkurranser ble arrangert, men resultatlister er det naturlig nok få av. «Styret la ikke to pinner i kors for å få treningen i gang,» heter det i en artikkel om Hellas, som hadde 25-årsjubileum i 1942.

1945

Vinteren 1945 var det liten aktivitet. Etter frigjøringen begynte det å skje ting. Selv om Bryntesen sommeren 1945 var blitt 33 år, deltok han i konkurranser. Den 22. juli deltok han i Sponestafetten, for anledningen utlånt fra Hellas til Åmot. I et friidrettsstevne på Åmot 28. juli vant Bryntesen 100 m på tiden 11.7 s.

Oslo friidrettskrets hadde stort stevne 4. og 5. august. Bryntesen deltok i spyd og kom på 7. plass med et kast på 49.19 m. Ready-stafetten 21. august 1945 ble vunnet av Hellas, og Bryntesen var med på laget.

25.–26. august 1945 var det kretsmesterskap i friidrett i Buskerud. Bryntesen vant spyd med et kast på 53.68 m. Han var også med på å vinne 1000 m stafett. I nok et stevne på Åmot 9. september kom han på 2. plass på 100 m, igjen med tiden 11.7 s. I samme stevne hoppet han 6.29 m i lengde.

Innmarsj ved det såkalte «amerikanerstevnet» på Åmot i 1949, der det deltok idrettsmenn fra USA, Island og Norge. Bjarne Bryntesen er flaggbærer.

(Foto: Åmot Idrettsforening)

1946

Vintersesongen 1946 begynte allerede 26. desember 1945 med hopprenn i Fjellkollen i Drammen. I klasse 20–32 år vant Odd Høvik, Røyken, foran Bryntesen. I Mælumbakken den 21. januar 1946 vant Egil Lærum, Vikersund, Bryntesen kom på 9. plass.

9.–10. juni 1946 hadde Oslo Fri-idrettskrets åpningsstevne. Bryntesen kom på 5. plass i spydkast med et kast på 56.77 m. Den 7. september 1946 var det friidrettsmesterskap på Kansemoen ved Bergen. Aftenposten nevner at Bryntesen var med i spyd, men han står ikke nevnt i resultatlistene. Bryntesen vant spyd i årets kretsmesterskap.

1947

Bryntesen var ikke så aktiv denne sesongen. I Konnerudkollen 5. januar kom han på 4. plass. I kretsmesterskapet i Smørgravbakken Vestfossen 2. februar ble det 5. plass. Han deltok ikke i Gustadrennet 23. mars, Drafnkollen 16. mars eller Vikersund 9. mars, heller ikke Holmenkollen 2. mars.

Sommersesongen 1947 representerte Bryntesen igjen Åmot. I et stevne der 24. mai støtte han kule 11.21 m og kastet spyd 46.50 m. Ved årets kretsmesterskap 27.–28. juni vant Bryntesen spyd med et kast på 53.20 m. Ved et såkalt olympiastevne i Oslo 12. september kastet han spydet 56.25 m. I et internasjonalt stevne to dager seinere i Vikersund ble det 56.36 m. I fylkesmesterskapet på Åmot 21. september nådde han 56.41 m.

Den 4. oktober 1947 skriver Aftenposten om kretsrekorder i Øvre Buskerud friidrettskrets og rekorder satt i 1947. Bryntesen hadde 35 år gammel årsbeste i Norge i 1947 med et kast på 60.57 m. Han

innehadde fortsatt kretsrekorden i Nedre Buskerud med 64. 91 m.

1948

I 1948 vant Bryntesen hopprennet i Mælumbakken 21.–22. februar i klasse D med samme poengsum som Gunnar Evje i klasse A. Overskriften i DT var: «Bjarne Bryntesen i førkrigsform.»

Den 20. juni vant Bryntesen spydkast i en interkretskamp mellom Øvre Buskerud og Follo. Bryntesen deltok 2. august i et stevne i Ytre Krødsherad og vant stavsprang med et hopp på 3.10 m. 14.–15. august 1948 ble Bryntesen kretsmester i spyd med et kast på 54.95 m, og han kom på 2. plass i stav med høyden 3.04 m og 3. plass på 110 m hekk. Her ser vi igjen et eksempel på at Bryntesen ville prøve seg i mange idretter.

1949

Åmot idrettsforening arrangerte. 29. juli 1949 internasjonalt friidrettsstevne med 2500 tilskuere. Dette var et propagandastevne med deltakelse av flere amerikanske og islandske idrettsmenn. Bryntesen deltok ikke, men han var flaggbærer i åpningsprosesjonen.

1950

Bryntesen var denne sesongen ganske suveren i klasse D. Han vant klassen i Hannibalbakken 15. januar, Bjørkedokkbakken 12. februar og Tvetenbakken i Sylling 11. mars.

Den 9. juli 1950 var det nytt internasjonalt stevne på Åmot med amerikansk deltakelse. Stevnet ble omfattet med stor interesse av kanskje 3 000 tilskuere. Bryntesen deltok i spydkonkurransen, der han måtte

se seg slått av amerikaneren Bill Miller fra USA, som kastet 62.53 m, Bryntesen nådde 55.07 m. Bryntesen deltok også på et av de tre sammensatte norske stafettlagene.

Aftenposten gav 8. juli 1950 en oversikt over de til da beste spydkastene i Norge: 1) Odd Mæhlum 69.06 m, 2) Olav Sunde 67.04 m, 3) Martin Fuglemsmo 65.04 m og 4) Bjarne Bryntesen 64.91 m. På kaststatistikken for 1950 var Bryntesen på 10. plass med 55.87 m.

1951

Bryntesen dominerte også denne sesongen klasse D. I 1951 vant han i Hannibalbakken 8. januar. Han deltok ikke i Mælumbakken 22. januar, men var på plass i Gustadbakken 29. januar, der han kom på 4. plass. I Helgerudbakken 4. februar ble det 2. plass. Det ble en ny 1. plass i Bjørkedokkbakken 12. februar, og han seiret også i Vikersundrennet 19. februar. Han vant Gustadrennet 5. mars, likeså i Tvetenbakken, Sylling, 12. mars.

Sommeren 1951 deltok Bryntesen i kretsmesterskapet på Marienlyst 3. september og kom på 2. plass i spyd.

1952

Bryntesen rundet i 1952 40 år. Han deltok i Vikkollen 17. mars og kom på 6. plass i klasse D og på 2. plass i Eikerrennet dagen etter.

Den store idrettsbegivenheten i 1952 var naturligvis vinterolympiaden i Oslo. Bryntesen ble valgt ut til å være med på en etappe i fakkelfstafetten fra Morgedal til Oslo. Fakkelfstafetten startet onsdag 13. februar. Torsdag 14. februar gikk stafetten fra Kongsberg via Fiskum kirke, der Modum og omegns skiløpere overtok. De som deltok var skiløpere med gode prestasjoner: Kristian Hovde, Truls Braaten, Knut Holst, Bjarne Bryntesen, Hans Ingelsrud og verdensmesteren Gunnar Andersen. De brakte ilden fram til Horgensvingen, der Drammen og Opplands Skikrets overtok ansvaret for fakkelen.

Bryntesen ble kretsmester og fylkesmester i spyd.

1953

Den 23. februar 1953, på Bryntesens 41-årsdag, var det renn i Ørenkollen. Klasse 35 til 42 år ble vunnet av Harald Lærum, Drammens Ballklubb, Bryntesen kom på 5. plass. Det var trolig et av de siste større rennene Bryntesen deltok i. Ved kretsmesterskapet i friidrett i Drammen 10. september 1953 vant Bryntesen spyd med et kast på 54.25 m.

1954

Bryntesen deltok denne sesongen trolig ikke i noen av de store hopprennene, heller ikke i Gustadbakken og Vikersundbakken. Bryntesen var med i Vikersundbakken bare noen få ganger. Det sies at han ikke var så glad i å hoppe i de største bakkene.

Idrettsutøvere fra Modum og Omegn som var fakkeltbærere ved olympiaden i Oslo 1952. Disse seks brakte fakkelen fra Fiskum kirke til Horgensvingen ved Hokksund. Bak fra venstre Kristian Hovde, Truls Bråten, Gunnar Andersen og Bjarne Bryntesen. Foran fra venstre: Knut Holst og Hans Ingelsrud. Knut Holst representerte Hokksund Skiklubb, de øvrige skiklubber i Modum.

(Foto: Privat)

Bryntesen var med i fylkesmesterskapet i friidrett på Marienlyst og vant spyd med 52.65 og kom på 4. plass i stav. I kretsmesterskapet på Marienlyst 12. september vant Bryntesen spyd med et kast på 54.56 m.

På Jordal amfi 16. november 1954 begynte det et instruktørkurs for bandy og ishockey arrangert av Norges Idrettsforbund. Bjarne Bryntesen var deltaker på bandykurset, noe som igjen bekrefter hans allsidighet.

1955–1957

Bryntesen deltok i spyd i fylkesmesterskapet i Hønefoss 29. august og kom på 3. plass. I kretsmesterskapet 17. august 1957 kom han på 3. plass i stavgjøp og vant spyd med 54.92 m. Han deltok også i fylkesmesterskapet på Marienlyst 30. august og vant spyd med 55.0 m.

Jernbanemesterskap

Bryntesen arbeidet som nevnt som verkstedmekaniker på jernbaneverkstedet Sundland i Drammen. I NSB har det lenge vært arrangert jernbanemesterskap i mange forskjellige grener. Bryntesen var bl.a. jernbanemester i spyd Kl. A i 1947, 1953, 1955, 1957 og 1959. Han var også jernbanemester i 3-kamp i 1954, 1955, 1956, 1957, 1958 og 1959.

Bjarne Bryntesen med kronprinsens pokal som han fikk i rennet i Midtstubakken 23. januar 1936. På bildet ser vi også idrettsstatuetten.

(Foto: Gerd Eriksen)

Sturla

I 1952 meldte Bryntesen seg inn i Sturla og var der umiddelbart med på et friidrettslag som vant 2. divisjon dette året. I 1959, da han var 47 år, sa han at han ikke hadde tenkt å gi seg ennå. Utover i 60- og 70-årene deltok han i klubbmesterskap og i lagkonkurranser mellom lagene i Nedre Buskerud en rekke ganger.

Veteranmesterskap

Rundt 1980 fikk Bryntesen lyst til å delta i veteranmesterskap, og han har også her hevdet seg meget godt, nasjonalt som internasjonalt. Disse mesterskapene begynte i Norge i 1973, men det ser ikke ut til at Bryntesen var med før i 1982. I årene 1982–86 vant han sin klasse (70–74) i spydkast 5 ganger på rad. I årene 1982–85 vant han kule 4 ganger på rad. Han hadde også i 1982 en seier i lengde og en på 100 m. Siste gang han deltok var han 74 år gammel. Det var året før han døde. Hans bror, Erik Bryntesen, deltok i veteranmesterskap i slegge og vant to ganger, i 1984 og 1986. I 1984 var Bryntesen med i europamesterskap for veteraner i Brighton i England og fikk sølvmedalje i spyd med et kast på 39.52. Han tok også en 5. plass i kule med et støt på 11 m. Han deltok 28. juli–2. august 1986 i europamesterskapet for veteraner i Malmø og kom på 3. plass i spyd med et kast på 36.36 m og 2. plass i 5-kamp med poengsummen 3468. Han var da 74 år.

Sammenfatning

Bjarne Bryntesen var utvilsomt et naturtalent og en av de mest allsidige og entusiastiske idrettsutøvere vi har

hatt i Norge. I årene før krigen var han i norgeseliten i friidrett og skihopp. I friidrett la han mest vekt på 5-kamp og særlig spydkast, men han hadde også gode resultater i stavsprang, lengde, 100 m, 200 m og kulestøt. Han har også deltatt i fotballkamper, svømmekonkurranser og skøyteløp og vært instruktør.

For sine prestasjoner ble han i 1936 hedret med Norges Idrettsforbunds høyeste utmerkelse, kammerherre Egebergs ærespris. Da var han bare 23 år gammel. Han hadde ikke så lang karriere i toppen, men han drev idrett gjennom hele sitt liv med gode resultater. Hans lange befatning med idrett viser at idretten betydde mye for ham. Han fikk Norges Friidrettsforbunds «Rekordmedalje» for norsk rekord i 1937. Han ble æresmedlem i Åmot IF i 1939. Året etter fikk han Norges Friidrettsforbunds største utmerkelse, «Bragdmerket». I 1941 fikk han IF Hellas' hederstegn.

Bryntesen ble karakterisert som en rank, stilig, spenstig og kraftig gutt.

Han opptrådte med stor ro og tålmodighet. Han var selvstendig både fysisk og psykisk. Mange har fortalt at han imponerte med sin personlige framreden. Han likte ikke å være i forgrunnen, var kanskje litt beskjeden, men visste nok hva han sto for. Mange forteller også om situasjoner da han viste god sportsånd.

Bryntesen mente at hans naturlige talent sammen med guttedagenes lek hadde lagt grunnlaget for hans karriere. Det var ikke dyktige trenere og instruktører og knallhard trening som var det avgjørende. Han mente mange unge begynte å konkurrere for tidlig. Han syntes de unge skulle leke mer og drive så allsidig som mulig. Det ville gi god kroppsbeholdelse. Andre har pekt på at han hadde stor sans for detaljer, og at han ville gjøre alt korrekt.

Bryntesen ble på slutten av sin karriere spurt om hva idretten hadde betydd for ham. Han svarte at den hadde gitt ham mange gode kamerater, avkopling, hyggelige minner og en sunn, sterk kropp.

KILDER:

Aftenposten, diverse utgaver

Drammens Tidende, diverse utgaver

Rolf Justad: *Jubileumsbok for idrettsforeningen Hellas*, u.å.

Samtale med Gerd Eriksen (Bjarne Bryntesens datter), Gunnar Evje, Jonny Flatmo, Per L. Andersen, Rolf Justad, Alf Skredsvik.

Knut Bjørnsen og Per Jorsett: *Idrettselter fra Buskerud*, 2005

Oddvar Moen, Boye Skistad, Magne Teigen, Hans L. Werp m. flere: *Buskerud-triumfer gjennom 100 år*, 1993

Ivar Buxrud, Kjell Gunnerud, Johnny Madsen, Finn Ivar Sandum, Helge Solbakken: *Åmot IF 1919–1979. Foreningens historie gjennom 60 år*, 1979

Åmot Friidrettsgruppes protokoll 1945–1962